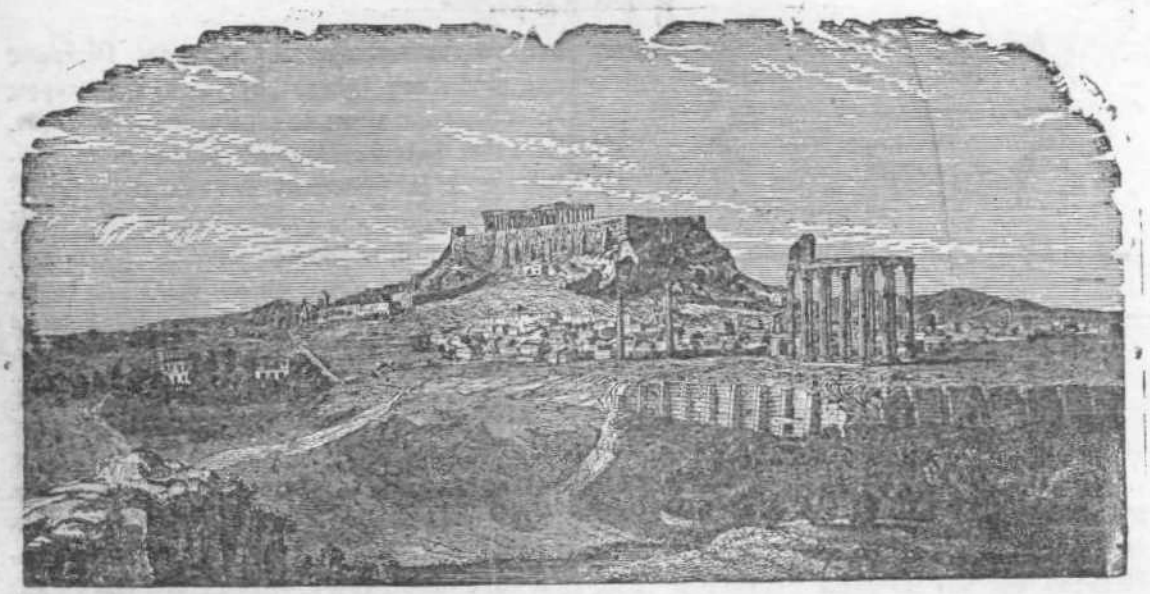

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1861. ΤΟΜΟΣ ΙΒ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 281

Β'. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

τοῦ ἀνεκδότου συγγράμματος

τοῦ

Κ. Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΟΥ.

« Περίπλους Μακεδονίας καὶ ἐλάσσονος Ἀσίας μετὰ τῶν ταύτῃ προσκειμένων μεγαλονήσων. »

—ooo—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ἡ Τρωὰς καὶ τὸ Τρωϊκὸν πεδίον.

Αὐγούστου 18. Παρασκευὴ πρὸς ἀπόβασιν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν.—Σκέψεις ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης.—Ἄφιξις εἰς τὸ Σίγειον.—Ἔναρξις τῆς περιηγήσεως εἰς τὸ Τρωϊκὸν πεδίον. (διακοπή)·

—ooo—

Περὶ τὴν χαραγὴν τῆς 18 Αὐγούστου, ἡ ἐπακτρὶς ἦν ἤδη ἑτοίμη κατὰ διαταγὴν τοῦ πλοιάρχου ἵνα μὲ ἀποβιβάσῃ εἰς τὰ κατέναντι τῆς Τενέδου παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

Σκάφος κοῦφον καὶ ἰσχυρὸν, ναῦται γενναῖοι καὶ ἔμπειροι, ἄνεμος νότιος οὔριος, πάντα ὁμοῦ συνετέλουν ἵνα καταστήσωσι τὸν διάπλουν ἡμῶν εὐτυχῆ καὶ εὐάρεστον. Ἡ ναῦς ἡμῶν διηυθύνετο πρὸς τὰ Τρωϊκὰ παράλια, τὴν αὐτὴν ἴσως τηροῦσα γραμμὴν τῆς μελαίνης τοῦ Ὀδυσσέως νηὸς, ἀναγομένου ἀπὸ τῆς Χρύσης «μετὰ στρατὸν εὐρὺν Ἀχαιῶν.»

Τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργος Ἀπόλλων·
οἱ δ' ἱστὸν στήσαντ', ἀνὰ θ' ἱστία λευκὰ πέτασσαν.
ἐν δ' ἄνεμος πρῆσεν μέσον ἰστίον, ἀμφὶ δὲ κῦμα
στείρῃ πορφύρεον μεγάλ' ἴαχε, νηὸς ἰούσης·
ἡ δ' ἔθεεν κατὰ κῦμα, διαπρήσσουσα κέλευθον (α).

Τίς Ἕλλην παραπλέων τὰς ἀκτὰς τῆς μικρᾶς Ἀσίας ταύτης δὲν αἰσθάνεται ἀκουσίως παλμόν τινα τῆς καρδίας αἰφνίδιον, ἀναπολῶν ὅσα ἐνταῦθα τὸ Ἑλληνικὸν γένος διηγωνίσθη καὶ διεπράξατο! Ἑλλὰς καὶ μικρὰ Ἀσία, εἶναι ὀνόματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔθνους ἀχώριστα. Ὁπόσα ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης Ἑλλήνων ἐχύθησαν αἵματα ἀπὸ τριάκοντα ἤδη αἰώνων! ὁποίων θυσιῶν, ὁποίων ἔργων, ὁποίων ἀγώνων Ἑλληνικῶν ἐγένοντο μάρτυρες αἱ χῶραι αὗται, πάλαι μὲν ἔνδοξοι καὶ λαμπραὶ, καὶ ζωῆς πλήρεις, νῦν δὲ κείμεναι ἔρημοι νεκρικὴν σιωπὴν τηροῦσαι! Οὗτος ὁ ἀπέναντι ἡμῶν ὑπὸ βουνῶν καὶ βράχων διακοπτόμενος ἔρημος αἰγιαλὸς, ὑπῆρξε τὸ κέντρον ἁπάσης τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας! Τῆς Τρωάδος ἐνώπιον ἡμῶν ἀνεπτύσσοντο ἤδη τὰ ὄρη καὶ τὰ πεδία, τῆς πεπρωμένης ἐκείνης πόλεως, ἣν πάντες ἔσχον ὡς ἀφορμὴν τῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας μεγάλων πολέμων. Δι' αὐτὴν συνέστη ὁ δεκαετὴς ἐκεῖνος Τρωϊκὸς πόλεμος, δι' αὐτὴν ὁ Πέρσης ὡς οἰκεῖος αὐτῇ πολεμεῖ τὴν Ἑλλάδα (β), δι' αὐτὴν κατὰ συνέπειαν ὁ Ἀλέξανδρος

(α) Ἰλιάδ. Α, στιχ. 479. ἑξ.

(β) Ἀπὸ τούτου αἰεὶ ἡγήσασθαι τὸ ἑλληνικὸν σφίσι εἶναι πολέμιον . . . Οὕτω μὲν Πέρσαι λέγουσι γενέσθαι, καὶ διὰ

μεταβαίνει εἰς τὴν Ἀσίαν ὡς ἐκδικητὴς τῆς ἐξυβρισθείσης Ἑλλάδος, ταύτην Ῥωμαῖοι καὶ Τοῦρκοι ἰδίως προστατεύουσιν ὡς συγγενῆ καὶ ὡς φίλην! (α).

Ἐν τούτῳ δὲ ἡ ἐπακτρὶς ἡμῶν οὐριοδρομοῦσα διέσχιζε τῆς θαλάσσης τὰ κύματα, καὶ μετὰ δύο ὥρας περίπου ἐφθάσαμεν ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον Σίγειον. Ἀποπέμψας δὲ τότε τὴν λέμβον, δύο μόνους ἐκράτησα ἀνδρείους ναύτας, συνοδοιπόρους τῆς περιηγήσεώς μου εἰς τὴν πολυύμνητον ἐπικράτειαν τοῦ Πριάμου.

Ὁπόσαι καὶ ἄλλαι χῶραι δὲν ὑπῆρξαν ἀγώνων μεγάλων ἔνδοξον στάδιον, ὁπόσοι καὶ ἄλλοι ἄνδρες δὲν προσήνεγκον εἰς τὸν βωμὸν τῆς δόξης ἀθανάτους θυσίας, ἀλλ' ἄγνωστοι καὶ ἀνήκουστοι ἀπέθανον ζήσαντες, μὴ τυχόντες Ὁμήρου!

O Sacer et magnus vatum labor, omnia fato
Eripis, et populis donas mortalibus aevum (6),

Οὐδεὶς δὲ ἄλλος τοσοῦτον βαθέως ἐνόησε καὶ ἠσθάνθη τὴν δύναμιν ταύτην τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης ἐν γένει ἢ ὁ μέγας τοῦ Ἀριστοτέλους μαθητής, εὐδαιμονίσας κυρίως τὸν Ἀχιλλέα, διότι Ὁμήρου κήρυκος ἐς τὴν ἔπειτα μνήμην ἔτυχεν (γ).

(Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας περιπλάνησις ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου, ἥτις ἕνεκεν τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς συναφείας παραλείπεται ἐνταῦθα· ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ διήγησις ἀπὸ τῆς ἐπανόδου ἡμῶν εἰς τὸ Σίγειον.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περιγραφὴ τῆς ἀπὸ Σιγείου μέχρις Ἀλεξανδρείας τῆς ἐν Τρωάδι παραλίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

Αὐγούστου 19—20. Ἐπάνοδος εἰς τὸ Σίγειον.—Καλαφατλί. — Σιγείου ἀρχαιότητες.— Ἐπιστολὴ τῆς Ἀαΐδη Μοντάγου. — Σιγεία ἐπιγραφή. — Ἡσιόνης σκόπελοι. — Ἐπιορκία τοῦ Ἀκομέδοντος καὶ ἐκδίκησις τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ποσειδῶνος.— Ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία τοῦ μύθου. -- Ἀγάμεια παρὰ τὸ χωρίον Γενίκιοϊ. -- Διώρυξ Σκαμάνδρου καὶ ἀρχαιότης αὐτῆς. -- Γιουζελίκιοϊ. -- Ὁδοιπορία πρὸς τὰ ἐρείπια τῆς Ἀλεξανδρείας. -- Ἀποπλάνησις καὶ ἀνακάλυψις τῶν ἐρειπίων αὐτῆς.-- Ὑδραγωγεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. -- Πύλαι -- Θερμὰ λουτρά.—Θέατρον. —Ὑπόγειον κτίριον -- Γυμνάσιον ἢ θέρμαι (Βαλλὶ Σαρά). -- Παραγωγὴ τῆς λέξεως κατὰ τὸν Ποκκώκ. Ἀρχαία δεξαμενή. -- Ἐρείπια δύο ναῶν. -- Διαρπαγὴ τοῦ ὑλικοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας. -- Λίθιναι σφαῖραι. -- Ἀρχαῖος λιμήν. -- Δύο μεγάλαι στῆλαι ἐκ λίθου γρανίτου. -- Πλάναι τῶν ἀρχαιοτέρων περιηγητῶν περὶ τῆς Ἀλεξανδρείας. -- Ἐπὶ Πέτρου Βελωνίου ἐσώζετο τὸ τεῖχος τῆς πόλεως. -- Πρῶτος κτίστης τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἀρχαιότατον αὐτῆς ὄνομα. -- Ὁ Λυσίμαχος ὀνομάζει αὐτὴν Ἀλεξάνδρειαν.-- Ὁ Παῦλος ἐνταῦθα κηρύττει τὸν χριστιανισμόν. -- Ἐποχὴ τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως. -- Ἄφιξις τῆς Λάμβου.

τὴν Ἰλίου ἅλωσιν εὑρίσκουσι σφίσι ἐοῦσαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἔχθρης τῆς ἐς τοὺς Ἕλληνας » Ἡρόδ. 1, 4. 5.

(α Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐπισκεφθεὶς τὸ Ἴλιον, ὅ ἐθεώρει ἰδίως ὡς τόπον τῶν προπατόρων αὐτοῦ, ὑπόσχεται ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἵνα λαμπρύνῃ τὴν ἀρχαίαν Τρωάδα, ν' ἀνεγείρῃ τὰ ἀρχαῖα τείχη αὐτῆς, καὶ καταστήσῃ αὐτὴν ἐφάμιλλον τῆς Ῥώμης.

Restituam populos grata vice moenia reddent
Ausonidae Phrygibus, Romana que Pergama surgent.

Lucan. Pharsal. βιβλ. 3. στίχ. 998.

Περίεργος δὲ εἶναι καὶ ἡ ἐπιστολή, ἡ ἀποδιδομένη Μωάμεθ τῷ Β'. πρὸς τὸν Πάπαν Πῖον τὸν Β', ἐν ᾗ ὁ Σουλτάνος ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ συμμαχοῦσι κατ' αὐτοῦ, ἐνῷ ἀμφότεροι, Ἰταλοὶ καὶ Τοῦρκοι κοινὴν ἔχουσι τὴν καταγωγὴν ἐκ τῶν Τρώων· οὔτοι δὲ ὡς καὶ ἐκεῖνοι ἔχουσι κοινὸν συμφέρον νὰ ἐκδικηθῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ αἷμα τοῦ Ἕκτορος. Ὅρα Essais de Montaigne βιβλ. 2. κεφ. 36. Τὸ πρωτότυπον εὕρηται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Reusner Epistolae Turcicae.

(6) Lucan. Pharsal. βιβλ. 9. στίχ. 980.

(γ) Ἀρρίαν. ἀνάβ. 1, 12.

Αἱ λαμπραὶ τοῦ Ἡλίου ἀκτῖνες ἀποβαλοῦσαι ἤδη ἐπαισθητῶς τὸ καυστικὸν καὶ φλογῶδες αὐτῶν, προσεκάλουν ἡμᾶς εἰς νέαν ὁδοιπορίαν, πρὸς τὸ Σίγειον, ὅθεν τὸ πρῶτον ὡρμήθημεν. Διαφόρων δὲ ὁδῶν ἀγουσῶν πρὸς τὴν κωμόπολιν ταύτην, προετίμησα τὴν διὰ τοῦ χωρίου Καλαφατλί, ἐν τῷ πεδίῳ κειμένου παρὰ τὸν Σιμόεντα ποταμόν. Ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκούμενον κατ' ἀρχὰς τὸ χωρίον τοῦτο, ἤκμαζε καὶ ἐπλούτει μέχρι τινός· ἀλλ' ἡ καλὴ κυβέρνησις καὶ ὁ λοιμὸς τοῦ 1814· κατέστρεψαν αὐτὸ καθ' ὁλοκληρίαν, περιορισθὲν νῦν εἰς τινας καλύβας ἐλεεινάς! Ἐν τῷ κοιμητηρίῳ αὐτοῦ ὑπάρχουσι πολλοὶ ἀρχαῖοι λίθοι, καὶ κιονόκρανα καὶ ἐπιγραφαί, ἀντιγραφεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ἤδη ὑπὸ τοῦ Κλαρκίου (α), μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ σπουδαιοτάτη βεβαίως ἐστὶν ἡ ἑξῆς.

ΟΙ ΙΔΙΕΙΣ
ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΟΝ ΘΕΟΝ
ΑΙΝΕΙΑΝ.

Ὁ ἥλιος μόλις ἔρριπτεν ἐφ' ἡμῶν τὰς τελευταίας αὐτοῦ ἀκτῖνας, ἡμεῖς δὲ ἔτι περιεπλανώμεθα ἐν τῇ ἐρήμῳ, μακρὰν τοῦ προσεχοῦς τέρματος τῆς ὁδοιπορίας ἡμῶν. Ὅθεν κεκμηκότες καὶ ἐλεεινοὶ ἐκ τῆς διημέρου ταύτης κοπιωδεστάτης περιπλανήσεως, ἀφέντες πάντα τὰ πρὸ ποδῶν, ἃ ἤδη καὶ τὸ σκότος ἤρχισε νὰ καλύπτῃ, δρομαῖοι ὡρμήθημεν πρὸς τὰ ὄρη, ἐπὶ τῆς τελευταίας τῶν ὁποίων στεφάνης ἐφαίνετο κείμενον τὸ ἡμέτερον Σίγειον. Αἱ ὁδοιπορικαὶ δυσχέρειαι ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ὥρας, ἕνεκεν τῆς ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ, καὶ τοῦ φόβου τῶν λῃστῶν, καὶ τοῦ ἐπελθόντος σκότους, ὑπῆρξαν ἀνώτεραι πάσης ἰδέας. Τέλος δὲ περὶ τὴν δεκάτην καὶ ἡμίσειαν ἡμιθανεῖς σχεδὸν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ πολυπόθητον Σίγειον, τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων καλούμενον Γενι-σὲρ, ἤτοι Νεάπολις, ὡς εἴρηται ἤδη. Ὁ Δημογέρων τῆς κωμοπόλεως ταύτης παρ' ᾧ ἐξενιζόμεθα ἀπ' ἀρχῆς, προσδοκῶν τὴν ἔλευσιν ἡμῶν ἀπό τινων ἤδη ὡρῶν, καθ' ἃ αὐτῷ προείπομεν ἀναχωροῦντες, εἶχε παρασκευάσει διάφορα βρώματα, ἐφ' ὧν ἀληθῶς ἐπεπέσαμεν δίκην θηρίων τῆς Ἴδης. Τοσοῦτος ὑπῆρχεν ὁ κόπος καὶ τῶν δυνάμεων ἡ ἐξ-

(α) Ὅρα Ed. Dan. Clarke. Travels in various Countries of Europe Asia and Africa. Τόμ. 2. σελ. 101. Ἡ περιήγησις ἐγένετο ἐν ἔτει 1801—1802, ἡ δὲ ἔκδοσις τοῦ συγγράμματος ἐν ἔτει 1810—1812.

άντλησις. Αὐθωρεὶ δὲ σχεδὸν καὶ κατεκλίθημεν, ὅπου τὸ πρῶτον ἐλάβομεν θέσιν, ὑπνώσαντες μέχρι τῆς ἐπιούσης.

Ὁ ὄρθρος τῆς 20 Αὐγούστου εὗρεν ἡμᾶς ἤδη ἐγηγερμένους καὶ ἑτοίμους πρὸς νέαν ὁδοιπορίαν. Ὅσῳ δὲ ἡ πρώτη ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Σιγείου ἀναχώρησις ὑπῆρξεν ἀμφίβολος καὶ μετά τινος δέους συνοδευμένη χωρούντων εἰς χώρας ἐρήμους, ἐν αἷς μόνη ἡμῶν πυξὶς ὑπῆρχεν ὁ θεῖος Ὅμηρος, τοσούτῳ νῦν ἡ δευτέρα αὕτη ὁδοιπορία ἐκ τοῦ Σιγείου ἐπίσης προβαίνουσα, παρεῖχεν εἰς ἡμᾶς ἐλπίδας καὶ θάρρος, χωροῦντας νῦν πρὸς μεσημβρίαν, πρὸς τὴν γνωστὴν ἡμῶν Τένεδον, πρὸς τὸν ποθητὸν ἡμῶν δρόμωνα, ὁρμοῦντα ἀπέναντι πόλεως ἄλλης, ἀρχαίας καὶ περιδόξου, τῆς καλουμένης Ἀλεξανδρείας τῆς Τρωϊκῆς.

Πρὶν ὅμως ἐγκαταλίπω τὸ Σίγειον, ἐπορεύθην αὖθις διὰ τελευταίαν ἴσως φορὰν πρὸς τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τῆς κωμοπόλεως, ἥτις κατέχουσα πιθανώτατα τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, κεῖται ὡς ἀνωτέρω εἴρηται εἰς τὸ ὑψηλότατον μέρος τοῦ ὄρους, ἀφ' οὗ τις κατοπτεύει διὰ μιᾶς ἅπαν τὸ ὑποκείμενον τῆς Τρωάδος πεδίον. Δοὺς δ' ἐντεῦθεν τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν εἰς τὰς σκιὰς τῶν μεγαθύμων ἐκείνων τῆς ἱπποτικῆς Ἑλλάδος ἡρώων, οἵτινες ἐνταῦθα τὰ πάνδεινα ἐπὶ δεκαετίαν ὑπέστησαν διὰ μίαν ἰδέαν, τὴν ἰδέαν τῆς προσβληθείσης τιμῆς τῆς Ἑλλάδος, εἰσῆλθον ἔπειτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἵνα ἴδω τὴν θέσιν ὅπου τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὑπῆρχον ἔτι δύο κάλλιστα τῶν προγόνων μνημεῖα, κοσμοῦντα νῦν τῶν Βρετανῶν τὰ μουσεῖα. Ὅτε ἡ περιώνυμος Ἀαΐδη Μοντάγου, σύζυγος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας Οὐόρτλεῦ, ἐπεσκέφθη τὸ Σίγειον ἐν ἔτει 1718, ὑπῆρχον ἔτι ἐνταῦθα αἱ ἀρχαιότητες αὗται, ἃς ἔν τινι αὐτῆς ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἀββᾶν . . . χρονολογουμένῃ ἐκ Τύνιδος τὴν 31 Ἰουλίου 1718, ὡς ἑξῆς περιγράφει· « Εἶδον ἐνταῦθα τὰ ἐρείπια εὐρείας πόλεως (περὶ τοῦ Σιγείου ὁ λόγος) καὶ εὗρον μεταξὺ αὐτῶν λίθον, ἐφ' οὗ ὁ Κ. Οὐόρτλεῦ διέκρινεν ἀκριβῶς τὰς λέξεις *Σιγέων πόλις*. Τὸν λίθον τοῦτον μετεκομίσαμεν εἰς τὸ πλοῖον (α). Ἀλλ' ἱερεύς τις Ἕλλην ἔδειξεν ἡμῖν ἄλλας ἔτι σπουδαιοτέρας ἀρχαιότητας, καί τοι αὐτὸς ἀμαθέστατος ὢν περὶ οὐδενὸς ἠδύνατο νὰ μᾶς πληροφορήσῃ. Ἑκατέρωθεν τῆς πύλης τῆς μικρᾶς ταύτης ἐκκλησίας ὑπάρχουσι δύο μεγάλοι λευκοὶ λίθοι, δέκα πόδας περίπου ἔχοντες ἕκαστος μῆκος, πέντε πλάτος, καὶ τρεῖς πάχος. Ὁ πρὸς δεξιὰν κείμενος εἶναι κάλλιστόν τι ἀνάγλυφον, ἐξεικονίζον γυναῖκα, πιθανῶς θεὰν καθημένην ἐπὶ καθέδρας καὶ ἔχουσαν τοὺς πόδας αὐτῆς ἐπὶ ὑποποδίου· ἐνώπιον αὐτῆς ἵσταται γυνὴ κλαίουσα, καὶ φέρουσα εἰς τὰς ἀγκάλας νήπιον, ὅ διατίθεται ἵνα προσφέρῃ αὐτῇ. Ταύτῃ ἕπονται ἄλλαι γυναῖκες παρόμοιαι. Βεβαίως τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος ἀρχαίου τάφου, ἀλλὰ δὲν τολμῶ νὰ εἴπω ὅτι ἡ ἐρμηνεία αὕτη εἶναι ἡ ἀληθής. Ἐπὶ τοῦ λίθου τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, ὑπάρχει ἐγγεγλυμμένη ἐπιγραφή, ἀλλὰ τὰ γράμματα εἶναι ἀρχαιότερα τῶν γνώσεων τοῦ Κ. Οὐόρτλεῦ. Λυποῦμαι δὲ πολύ, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβω τὰ μάρμαρα ταῦτα εἰς τὴν κατοχήν μου, ἐνῷ ἠδυνάμην δι' εὐτελές τι ἀργύριον ν' ἀγοράσω αὐτὰ παρὰ τῶν πτωχῶν κατοίκων. Ἀλλ' ὁ πλοίαρχος ἐβεβαίωσεν ἡμᾶς, ὅτι ἄνευ μηχανῶν ἐπὶ τούτῳ, ἦν ἀδύνατον νὰ καταβιβάσωμεν αὐτὰ εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ τούτου δὲ γενομένου, δὲν ὑπῆρχε λέμβος ἱκανῶς μεγάλη ἵνα μεταφέρῃ αὐτὰ εἰς τὸ πλοῖον » (α). Τοῦτο δέ, ὅ τοσαύτην ἐπροξένησε λύπην τῇ εὐαισθήτῳ Λαΐδῃ Μοντάγου τὸ 1718, καὶ τῷ περιηγητῇ Τσάνδλερ τὸ 1764 (β), κατώρθωσεν ὁ λόρδος Ἐλγῖνος πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐν ἔτει 1790 (γ). Τὸ ἀνάγλυφον, τὴν ἐξήγησιν τοῦ ὁποίου δὲν ἀνεδέχετο ἡ Λαΐδη εἰς ἑαυτήν, παριστᾷ βεβαίως τὴν Ἀθηνᾶν καθημένην, καὶ δεχομένην ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς τὰ ὑπὸ τῆς μητρὸς ἢ τῆς μαίας προσφερόμενα αὐτῇ βρέφη. Οὕτω δὲ καθήμενον περιγράφει καὶ ὁ Ὅμηρος τὸ ἐν Τρωάδι ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς·

Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠϊκόμοιο (δ).

Ἀγάλματα δὲ ἀρχαῖα τῆς Ἀθηνᾶς καθήμενα καὶ ἐν ἄλλαις ἐδείκνυντο πόλεσιν, ὡς φέρ' εἰπεῖν ἐν Φωκαίᾳ, Μασσαλίᾳ, Ῥώμῃ, Χίῳ, καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ δὲ πρὸς ἀριστερὰν τῆς πύλης ἐνεπίγραφον μάρμαρον, οὗ ὁ ἑλληνισμὸς ἦν ἀνώτερος τῶν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων τοῦ συζύγου τῆς Ἀαΐδης, εἶναι ἡ περιώνυμος Σιγεία ἐπιγραφή, ἣν πρῶτος ἀνεκάλυψεν ὁ Σχεράρδος (ε), ἡρμήνευσε δὲ διεξοδικῶς ὁ Χισσούλ (ζ).

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μαρτυροῦσα τὰ ἀναθήματα Φανοδίκου τινός, θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Χισσοὺλ ὡς τις τῶν ἀρχαιοτάτων σωζομένων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, τῆς ἀρχαιότητος πολλῶν Φουρμοντίων ἐπιγραφῶν λίαν οὔσης ἀμφισβητήτου. Ἰσχυρίζεται δὲ ὁ σοφὸς οὗτος ἀρχαιολόγος, ὅτι ἐγράφη ἐπὶ Σόλωνος καὶ τῶν ἑπτὰ σοφῶν. Βουστροφηδὸν δὲ γεγραμμένη ὡς οἱ Σολώνιοι ἄξονες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μαρμάρου ὑπάρχει δι-

(α) Ὅρα Letters of Lady Mary Wortley Montague, etc. Paris 1800. σελ. 187.

(β) Ὅρα Chandler. Voyages dans l'Asie Mineure etc. τόμ. 1. σελ. 86, ἐν σημειώσει.

(γ) Τίνι τρόπῳ μετεκομίσθησαν τὰ μάρμαρα ταῦτα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐκθέτει ὁ Walpole, Memoirs, etc. σελ. 97.ἑξ.

(δ) Ἰλιάδ. 6, στίχ. 92. π.βλ. καὶ στίχ. 273. 303. Στράβ. ιγ'. σελ. 601.

(ε) Ἡ ἔκθεσις τῆς περιηγήσεως ταύτης τοῦ Σχεράρδου καὶ Πικενίνη, οὐδέποτε ἐτυπώθη, ἀλλὰ σώζεται χειρόγραφος ἐν τῷ Βρετανικῷ μουσείῳ, συνταχθεῖσα λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ Πικενίνη. Ἀλλ' ὁ Χισοὺλ ἐν ταῖς ἀμέσως κατωτέρω μνημονευομέναις Ἀσιατικαῖς ἀρχαιότησιν, ἐδημοσίευσε τὰ κυριώτατα τῆς περιηγήσεως ταύτης ἐξαγόμενα.

(ζ) Chisuli Antiquitates Asiaticae Christianam aeram, antecedentes ; et primariis monumentis graecis deseriptae latine versae, notis que et commentariis illustratae. per Edmundum Chishull. Londini 1728. σελ. 4—48. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο συνεῤῥάφη ἀκολούθως ἐν τῷ θησαυρῷ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Μουρατόρη. Τόμ. δ'. μετ' ἀπεικονίσματος τοῦ μαρμάρου.

(α) Ὁ λίθος οὗτος εἶναι ὁ περιέχων τὸ ψήφισμα τῆς πόλεως ὑπὲρ τοῦ Ἀντιόχου, περὶ οὗ ἤδη ἀνωτέρω εἴρηται, σωζόμενος σήμερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Κανταβριγίας.

πλῆ. Ἡ μὲν ἀνωτέρω, καὶ συντομωτέρα ἐν γλώσσῃ ἰωνικῇ ἐστιν ἡ ἑξῆς·

« Φανοδίκου εἰμὶ τοὔρμοκράτεος τοῦ Προκοννησίου· Κρητῆρα δὲ καὶ ὑποκρητήριον, καὶ ἠθμὸν εἰς Πρυτανήϊον ἔδωκα Συκεεῦσιν. »

Ἡ δὲ κατωτέρω ἐν γλώσσῃ Ἀττικῇ ἐστιν ἡ ἑξῆς·

« Φανοδίκου εἰμὶ τοῦ Ἑρμοκράτους τοῦ Προκοννησίου. Κἀγὼ κρατῆρα κἀπίστατον καὶ ἠθμὸν ἐς Πρυτανεῖον ἔδωκα μνῆμα Σιγειεῦσι. Ἐὰν δὲ πάσχω, μελεδαίνειν με ὦ Σιγειεῖς. Καὶ μὲ ἐπόεισεν Αἴσωπος καὶ ἀδελφοί » (α).

Ἡ ἀπὸ Σιγείου μέχρι Ἀλεξανδρείας Τρωάδος ὁδὸς μακρὰ οὖσα καὶ ἔρημος, ὀρεινὴ καὶ ἐπίπονος, οὐδὲν ἄλλο παρέχει τῷ ὁδοιπόρῳ ἀντάλλαγμα τῆς ταλαιπωρίας, εἰμὴ τὴν ποθεινὴν τῆς θαλάσσης ὄψιν, καὶ τὴν ἀνάμνησιν ἀρχαίων συμβεβηκότων κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἐκείνην καὶ ἱπποτικὴν ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος, ὧν σιωπηροὶ καὶ ἔκθαμβοι μάρτυρες ἐγένοντό ποτε οἱ ἀπότομοι οὗτοι καὶ ἄγριοι σκόπελοι. Ἤδη ἀντήχει εἰς τὰ ὦτα τῆς φαντασίας ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν ἠϊόνων ἡ κλαυθμηρὰ καὶ ἱκετευτικὴ τῆς Ἡσιώνης φωνὴ, αἰτούσης βοήθειαν, ἀναζητούσης σωτῆρα. Προσηγγίζομεν δηλονότι εἰς τοὺς καλουμένους *σκοπέλους τῆς Ἡσιόνης*, ἀναπολοῦντας ἡμῖν αὖθις τὴν Τροίαν καὶ τὴν ἀρχαιοτάτην μυθικὴν ἱστορίαν αὐτῆς. Ὡς ἤδη δὲ καὶ ἀνωτέρω εἴρηται ὁ Ποσειδῶν καὶ ὁ Ἀπόλλων καταδιωχθέντες ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς τοῦ Διός, οἱονεὶ ὡς ἔνοχοι ἐσχάτης προδοσίας ἀπεβλήθησαν ἐκ τοῦ Ὀλύμπου, καταδικασθέντες ἵνα θητεύσωσιν ἐπὶ ἐνιαυτὸν τῷ Λαομέδοντι βασιλεῖ τῆς Τρωάδος (β).

Αἱ δύο λοιπὸν αὗται θεότητες συνθέμεναι μετὰ τοῦ βασιλέως, ἀνήγειραν τὰ τείχη τῆς πόλεως ἐπὶ ὡρισμένῃ ἀντιμισθίᾳ. Τελειωθέντος δὲ τοῦ ἔργου ὁ Λαομέδων οὐ μόνον ἠθέτησε τὸν λόγον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐδίωξεν αὐτοὺς κακῶς ἔχοντας τῆς ἐπικρατείας του. Ταύτην τὴν ἀτίμωσιν ἀνακαλεῖ ὁ Ποσειδῶν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Φοίβου, ἵνα πείσῃ αὐτὸν ὅπως παύσῃ προστατεύων τοὺς Τρῶας. Ἡ δὲ γλαφυρὰ τοῦ θείου Ὁμήρου μοῦσα ἀπεθανάτισε τὸν διάλογον τοῦτον τῶν ἀθανάτων·

Αὐτὰρ Ἀπόλλωνα προσέφη κρείων ἐνοσίχθων

. . . . . .

νηπύτι, ὡς ἄνοον κραδίην ἔχεις! οὐδέν τῶν περ
μέμνησαι, ὅσα δὴ πάθομεν κακὰ Ἴλιον ἀμφὶ,
μοῦνοι νῶϊ θεῶν, ὅτ' ἀγήνορι Λαομέδοντι
παρ' Διὸς ἐλθόντες θητεύσαμεν εἰς ἐνιαυτὸν,
μισθῷ ἔπι ῥητῷ· ὁ δὴ σημαίνων ἐπέτελλεν.
ἤτοι ἐγὼ Τρώεσσι πόλιν περὶ τεῖχος ἔδημα,
εὐρύ τε καὶ μάλα καλὸν, ἵν' ἄρρηκτος πόλις εἴη.
Φοῖβε σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες
Ἴδης ἐν κνημοῖσι πολυπτύχου ὑληέσσης·
Ἀλλ' ὅτε δὴ μισθοῖο τέλος πολυγηθέες ὧραι
ἐξέφερον, τότε νῶϊ βιήσατο μισθὸν ἅπαντα.
Λαομέδων ἔκπαγλος, ἀπειλήσας δ' ἀπέπεμπεν.
σοὶ μὲν ὅγ' ἠπείλησε πόδας καὶ χεῖρας ὕπερθεν·
δήσειν, καὶ περάαν νήσων ἐπὶ τηλεδαπάων·
στεῦτο δ' ὅγ' ἀμφοτέρων ἀποκόψειν οὔατα χαλκῷ·
νῶϊ δὲ τ' ἄψορροι κίομεν κεκοτηότι θυμῷ,
μισθοῦ χωόμενοι, τὸν ὑποστὰς οὐκ ἐτέλεσσεν.
Τοῦ δὴ νῦν λαοῖσι φέρεις χάριν· οὐδὲ μεθ' ἡμέων
πειρᾷ, ὥς κε Τρῶες ὑπερφίαλοι ἀπόλωνται
πρόχυν κακῶς σὺν παισὶ καὶ αἰδοίῃσ' ἀλόχοισιν! (α)

Ἡ ὀργὴ τῶν θεοτήτων ἠφάνισε τὴν χώραν τοῦ ἐπιόρκου βασιλέως. Ὁ μὲν Ἀπόλλων ἐπήνεγκεν αὐτῇ φοβερὸν λοιμὸν, ὁ δὲ Ποσειδῶν ἐξήγαγεν ἐκ τῶν βυθῶν τοῦ ὠκεανοῦ τεράστιόν τι θηρίον θαλάσσιον, ἁρπάζον πάντας τοὺς ἀνθρώπους, καὶ καταστρέφον πάντα τὰ προϊόντα τῆς γῆς. Τοῦ θηρίου ἡ ὀργὴ, κατά τινα χρησμὸν τοῦ Λοξίου μόνον διὰ προσφορᾶς αὐτῷ Τρωάδων παρθένων ἠδύνατο νὰ κατευνασθῇ. Πολλαὶ δὲ βαθύκολποι Τρωάδες ἐγένοντο οὕτω τοῦ τερατώδους κήτους βορά· καὶ ὅμως ἡ θηριωδία αὐτοῦ ἐξηκολούθει ὡς πρότερον· τὸ θηρίον ἀπῄτει τὴν καλλιπάρηον Ἡσιόνην, θυγατέρα τοῦ ἐπιόρκου πατρός. Γυμνὴ ἡ σεμνὴ νεᾶνις ἐξετέθη εἰς τοὺς σκοπέλους, ὅπου τὸ θηρίον ἐξήρχετο, περιμένουσα μετὰ τρόμου τὴν τραγικὴν αὐτῆς καταστροφήν. Ἀλλ' αἴφνης λαῖλαψ δεινὴ ἐγερθεῖσα περὶ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, ἐρρίψε τοὺς Ἀργοναύτας εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σίγειον· οἱ ἥρωες διεσπάρησαν εἰς τὴν χώραν· ὁ δὲ Ἡρακλῆς, ἡγεμὼν τῆς ἐκστρατείας μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Τελαμῶνος, μόνοι ἐβάδιζον ἐπὶ τῶν σκοπέλων τούτων, ἐφ' ὧν νῦν καὶ ἡμεῖς ἱστάμεθα. Αἴφνης δ' ἠκούσθη μακρόθεν ὁ κλαυθμηρὸς τῆς παρθένου θρῆνος.

Alcides Telamon que comes dum littora blando
Anfractu sinuosa legunt, vox accidit aures (β).

Ὁ ἥρως συγκινηθεὶς ἀπορασίζει νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν κόρην φονεύων τὸ τέρας, καὶ ὁ πατὴρ ὡς ἀμοιβὴν ὑπόσχεται αὐτῷ τὰς περιωνύμους ἐκείνας ἵππους τοῦ Διός. Τὸ τέρας λοιπὸν φονεύεται· ἡ κόρη ἠλευθερώθη· ἀλλ' ὁ πατὴρ μετὰ ταῦτα κατέστη αὖθις ἐπίορκος. Τοιαῦτα συμβεβηκότα πρὸ χιλιάδων ἐτῶν κατὰ παράδοσιν διεδραματίσθησαν ἐπὶ ταύτης τῆς παραλίας. Ὑπῆρχον δὲ καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἤδη πολλοὶ, οἵτινες τὴν ἀρχαίαν μυθολογικὴν παράδοσιν ἑρμήνευον ἀλληγορικῶς, ἀποδιδόντες αὐτῇ ὅλως διάφορον ἔννοιαν. Κατά τινας ἄρα ὁ μῦθος σημαίνει, ὅτι ὁ Λαομέδων καθιέρωτε ποσὸν χρηματικὸν ἀποκλειστικῶς πρὸς θυσίας τῷ Ποσειδῶνι καὶ τῷ Ἀπόλλωνι· ἐν τούτῳ δὲ τῶν Μυσῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, μετεχειρίσθη τὰ ἱερὰ ταῦτα χρήματα πρὸς κατασκευὴν τῶν τειχῶν τῆς Τρωάδος. Μὴ δυνάμενος δὲ μετὰ ταῦτα νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν θεῶν ὡς ἐπίορκος. Κατὰ δέ τινας ἄλλους ὁ Λαομέδων ἔλαβε τὰ χρήματα ταῦτα ἐκ τῶν ναῶν τῶν θεοτήτων τούτων, μὴ ἀποδοὺς αὐτὰ μετὰ ταῦτα. Ἄλλοι δὲ τινες ἐπ' ἄπειρον τὴν λεπτότητα τῆς ἀλληγορίας ὠθοῦντες, ὑπὸ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Ποσειδῶνα ἀποκαλύπτουσι τὴν ὑγρασίαν καὶ τὴν θερμότητα, στοιχεῖα ἀναγκαιότατα εἰς πᾶσαν οἰκοδομήν (α). Ὁ δὲ Παλαίφατος ὑπὸ τὸ θαλάσσιον τέρας, ἤτοι τὸ κῆτος, διορᾷ φοβερόν τινα καὶ ἰσχυρὸν πειρατὴν, καλούμενον Κήτωνα, λῃστατοῦντα καὶ διαρπάζοντα καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη τῆς χώρας τοῦ Λαομέδοντος, χάριν λῃστρικοῦ κέρδους. Τοῦτον δὲ τὸν πειρατὴν καὶ λῃστὴν, ὁ Ἡρακλῆς φονεύσας ἔσωσε τὸν τόπον (β).

Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδιαφοροῦντες ἐνταῦθα τί κυρίως ὁ μῦθος ἐσήμαινε, προσκολλώμεθα εἰς τὸ γράμμα αὐτοῦ, καὶ ζητοῦμεν εἰς ποῖον τάχα σημεῖον τῆς παραλίας ταύτης ἡ ἀρχαία παράδοσις ἐδόξαζεν, ὅτι ἔλαβον χώραν ταῦτα τὰ γεγονότα. Πρὸς νότον τοῦ χωρίου Γενίκιοῖ, προέχει εἰς τὴν θάλασσαν ἀκρωτήριον σχηματίζον μικρόν τινα λιμένα ἢ ὅρμον, ὃν ἡ ἀρχαιότης ἐκάλει *Ἀγάμμειαν*. « Ἀγάμμεια ἄκρα καὶ λιμὴν περὶ τὴν Τροίαν, ὡς Ἑλλάνικος ἐν δευτέρῳ, ἐκλήθη δὲ ἀπὸ τοῦ ἄγαμον τὴν Ἡσιόνην ὑπ' αὐτοῦ παραδοθῆναι τῷ κήτει. » (γ). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ὑπάρχει τύμβος ἀρχαῖος καὶ ἐρείπια ἐγκαταλελειμμένων οἰκοδομῶν, ἃ οἱ ἐγχώριοι καλοῦσι *Παλαιόκαστρον*. Ἴσως λοιπὸν κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἐξετέθη εἰς τὸ κῆτος ἡ Ἡσιόνη κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν. Κάτωθεν δὲ τοῦ Παλαιοκάστρου ὑπάρχει τὸ στόμιον τῆς διώρυγος, δι' ἧς ἐξεχέοντο εἰς τὴν θάλασσαν τὰ λιμνάζοντα τοῦ Σκαμάνδρου ὕδατα. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐθεωρήθη παρ' ἡμῶν ἀνωτέρω κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ συνήθη γνώμην ὡς ἔργον μεταγενέστερον, ἀποδιδόμενον εἴς τινα τοῦ τόπου τοῦρκον διοικητήν. Ἀλλ' ἔκ τινος χωρίου τοῦ Πλινίου, καταφαίνεται ἡ διώρυξ αὕτη ὡς ἔργον τῆς ἀρχαιότητος, ἀνανεωθὲν μόνον ἐπ' ἐσχάτων ἕνεκεν τῆς ἀνάγκης. Ὁ Πλίνιος δηλονότι μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀλεξανδρείας Τρωάδος, ἀναβαίνων πρὸς ἄρκτον ἀναφέρει μεταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ Σιγείου τὸν Σκάμανδρον πλευστὸν ποταμόν. Scamander amnis navigabilis, et in promontorio quondam Sigeum oppidum. (δ). Ἀλλὰ τοῦ πλευστοῦ τούτου ποταμοῦ μόλις φαίνεται νῦν ἡ ἀπεξηραμμένη κοίτη.

Περὶ τὴν ἑνδεκάτην Π. Μ. ἐρθάσαμεν εἴς τι μεσόγειον ἐλεεινὸν τουρκικὸν χωρίον καλούμενον Γιουζελίκιοῖ, μίαν μόνην χριστιανικὴν οἰκογένειαν περιέχον. Ἐνταῦθα κατὰ τὴν συμφωνίαν οἱ Σιγιεῖς ἡμῶν ὁδηγοὶ ἐγκατέλιπον ἡμᾶς, ἐπιστρέψαντες εἰς τὰ ἴδια. Ἀπὸ τοῦ χωρίου δὲ τούτου ἡ θάλασσα κατ' εὐθεῖαν ἀπεῖχε σχεδὸν τρία τέταρτα, τὰ δὲ ἐρείπια τῆς Ἀλεξανδρείας Τρωάδος μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν περίπου. Χρήζοτες νέων ἡμιόνων πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ὁδοιπορίας, ἀπηυθύνθημεν ὡς εἰκὸς πρὸς τὸν μόνον χριστιανὸν τοῦ χωρίου, ὃς ἦν ἀρτοπώλης τις ἢ κοινότερον ψωμᾶς. Ἀλλ' οὗτος ἦν ὁ τύπος τῆς μοχθηρίας καὶ κακοηθείας. Ἀφοῦ κατὰ πρῶτον ἠρνήθη ἡμῖν καὶ αὐτὸν τὸν ἄρτον, τοσαύτας ἀκολούθως περὶ τῶν ζώων παρενέβαλε δυσκολίας, συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν Τούρκων, ὥστε ἠνάγκασεν ἡμᾶς ἐπὶ τέλους ἑκόντας ἄκοντας ν' ἀναχωρήσωμεν πεζοὶ πρὸς τὴν παραλίαν. Ἡ χώρα ἦν ὁμαλωτάτη, ἡ δὲ γῆ τοσοῦτον λιπαρὰ καὶ παχεῖα, ὥστε οὐδὲ κἂν εἰς μίαν προσεκόψαμεν πέτραν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Πανταχοῦ δὲ ἐφύοντο δρῦς μετρίου μεγέθους πλήρεις καλλίστων βαλάνων. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὄντες σχεδὸν τῆς ὁδοῦ, ἀπηντήσαμεν δύο κάλλιστα γεροντία, ἄνδρα καὶ γυναῖκα, πορευομένους ἐπὶ ὀναρίων πρὸς τὰ θερμὰ λουτρὰ τῆς Ἀλεξανδρείας. Πεισθέντες εἰς τοὺς λόγους αὐτῶν, ὅτι ἐγίνωσκον καλῶς τὴν πρὸς ταῦτα ἄγουσαν ὁδὸν, ἠκολουθήσαμεν μετὰ χαρᾶς τοὺς νέους τούτους ἡμῶν ὁδηγούς. Ἀλλὰ δυστυχῶς μία ὥρα ἤδη παρῆλθε, καὶ οὐδὲ κἂν ἴχνος ἐφαίνετο τῶν προαγγελθέντων λουτρῶν. Καύσων καὶ δίψα, οἱ δύο οὗτοι πιστοὶ συνοδοιπόροι εἰς τὰς ἐρήμους ταύτας πεδιάδας, παρηκολούθουν ἡμᾶς ἀνενδότως ἄνευ τινὸς ἐλπίδος προσεγγιζούσης ἀπαλλαγῆς. Αἱ ἄγριαι σταφυλαὶ καὶ ἀχράδες ἦσαν εἰς ἡμᾶς τότε ἀληθὴς ἀμβροσία καὶ νέκταρ. Ἐν τούτῳ δὲ τὰ γεροντία ἔχασαν καὶ τὸν δρόμον, ἀφοῦ εἰσήλθομεν εἰς τὰ ἀπέραντα καὶ δασύτατα δρύϊνα δάση τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ἴδης. Ἦν δὲ ἤδη περὶ τὰς δύο σχεδὸν μετὰ μεσημβρίαν ὅτε ὑπερβάντες ἡμεῖς κορυφήν τινα καταφύτου λόφου, εἴδομεν κάτωθι μακροτάτην σειρὰν στηλῶν, μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκεραίων, ἐκτεινομένων σχεδὸν ἐπ' ἄπειρον εἰς τὰ ἀπώτατα δάση. Ὡς δέ ποτε οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι δεκακισχίλιοι Ἕλληνες, ὅτε διελθόντες τὴν Ἀσίαν μαχόμενοι καὶ δεκατιζόμενοι ὑπὸ μυρίων δεινῶν, ἀνέβησαν τὸ ὄρος Θήχην, καὶ εἶδον ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ τὸ πολυπόθητον τῆς Ἑλλάδος στοιχεῖον, ἔξω ἑαυτῶν γενόμενοι ὑπὸ χαρᾶς (α) ἔκραξαν ἅπαντες, θάλαττα θάλαττα! οὕτω καὶ ἡμεῖς νῦν ἐν τῇ σμικρότητι ἡμῶν ἰδόντες ἀπὸ τοῦ βουνοῦ κατὰ πρῶτον τὰ ἐρείπια τῆς ἀναζητουμένης πόλεως μετὰ τεσσάρων ὡρῶν ἀποπλάνησιν, ἐβοήσαμεν Ἀλεξάνδρεια Τρωὰς, Ἀλεξάνδρεια!

Τὰ λείψανα ταῦτα τῆς ἀρχαιότητος, ἃ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἐπὶ μήκιστον ἐξετείνοντο, ἦσαν μαρτύρια τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐγενοῦς ἐλευθεριότητος τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολίτου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ὃς ἄριστα ἀνθρώπων πλούτῳ χρησάμενος, παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀρχαίους νὰ λέγωσιν, ὅτι ὁ πλοῦτος τυφλὸς γενόμενος τὸν ἄλλον χρόνον, ἐπὶ Ἡρώδου πρῶτον ἀνέβλεψεν. Ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ, οὗ αἱ εὐεργεσίαι ἐξετείνοντο ἀπὸ Ἀσίας μέχρις Εὐρώπης, ἀπεφαίνετο « ὡς προσήκει τὸν ὀρθῶς πλούτῳ χρώ-

---

(α) Ὁ Βοίκχιος θεωρεῖ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην πολὺ νεωτέραν. Ὅρα Corpus Inscrip. Τόμ. 1. σελ. 14. ὅπου ὑπάρχει καὶ ἐκτεταμένη αὐτῆς ἑρμηνεία.

(β) Ἰλιάδ. 21, 442.

(α) Ἰλιάδ. 21 στίχ. 435, 441. — 460.

(β) Val. Flacc. βιβλ. Β'.

(α) Hygin. fabul. 89. Εὐστάθ. εἰς Ὅμ. Ὀδύσσ. 1, 2. καὶ Ἰλιάδ. 21, 442.

(β) Παλαίφατ. περὶ ἀπιστ. Ἱστορ. κεφ. 33.

(γ) Στέφαν. Βυζαντ. ἐν λέξει· πρβλ. καὶ Ἡσύχιον ἐν Ἀγαμίας, καὶ Φαβωρῖνον ἐν λέξει Ἄγαμος.

(δ) Πλίν. βιβλ. 5. κεφ. 33.

(α. Ξενοφ. Κύρου ἀνάβασ. βιβλ. 4. κεφ. 7.

μενον τοῖς μὲν δεομένοις ἐπαρκεῖν, ἵνα μὴ δέωνται, τοῖς δὲ μὴ δεομένοις, ἵνα μὴ δεηθῶσιν » (α). Ὀρθῶς δὲ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι ὁ πλοῦτος πρῶτον ἐπὶ Ἡρώδου ἀνέβλεψεν· διότι οὐ μόνον τοιούτῳ εὐγενεῖ καὶ ἐλευθερίῳ ἀνδρὶ τοσοῦτον ἀπένειμε θησαυρὸν κατ' ἐξαίρεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀφιλοκερδοῦς καὶ μεγαλόφρονος βασιλέως ἐπέτρεψεν ἵνα προέλθῃ εἰς φῶς ὁ πρὸ αἰώνων ἴσως κεκαλυμμένος οὗτος θησαυρός.

Ὁ Ἀττικὸς δηλονότι πατὴρ τοῦ Ἡρώδου ἐν μιᾷ τῶν οἰκιῶν αὐτοῦ, ἣν πρὸς τῷ θεάτρῳ ἐκέκτητο, ἀμύθητον ἀνακαλύψας χρῆμα θησαυροῦ, ἔγραψε φοβηθεὶς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Νέρβαν τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν· « Θησαυρόν, ὦ βασιλεῦ, ἐπὶ τῆς ἐμαυτοῦ οἰκίας εὕρηκα· τί οὖν περὶ αὐτοῦ κελεύεις »; Ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἀνταπέστειλεν αὐτῷ· « Χρῶ οἷς εὕρηκας ».

Ἀλλὰ τοῦ Ἀττικοῦ εὐλαβουμένου εἰσέτι καὶ γράψαντος, ὅτι ὑπὲρ ἑαυτὸν εἰσὶ τὰ τοῦ θησαυροῦ μέτρα, ἐπανέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ « *Καὶ παραχρῶ τῷ ἐρμαίῳ, σὸν γὰρ ἔστιν* ». Τοῦτον λοιπὸν τὸν θησαυρὸν παραλαβὼν ἐκ πατρὸς ὁ Ἡρώδης ἐδαπάνησεν εἰς εὐεργεσίας πόλεων καὶ ἐθνῶν. Ἀποδειχθεὶς δὲ ἄρχων τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐλευθέρων πόλεων, καὶ « ἰδὼν τὴν Τρωάδα βαλανείων τε πονήρως ἔχουσαν » καὶ γεῶδες ὕδωρ ἐκ φρεάτων ἀνιμῶντας, ὀμβρίων τε ὑδάτων θήκας ὀρύττοντας ἐπέστειλεν Ἀδριανῷ αὐτοκράτορι μὴ περιϊδεῖν πόλιν ἀρχαίαν καὶ εὐθάλαττον αὐχμῷ φθαρεῖσαν, ἀλλ' ἐπιδοῦναι σφίσι τριακοσίας μυριάδας ἐς ὕδωρ, ὧν πολλαπλασίους ἤδη καὶ κώμαις ἐπιδεδώκοι. Ἐπήνεσεν ὁ Αὐτοκράτωρ τὰ ἐπεσταλμένα ὡς πρὸς τρόπου ἑαυτῷ ὄντα καὶ τὸν Ἡρώδην αὐτὸν ἐπέταξε τῷ ὕδατι. Ἐπεὶ δὲ εἰς ἑπτακοσίας μυριάδας ἡ δαπάνη προὔβαινεν, ἐπέστελλόν τε τῷ αὐτοκράτορι οἱ τὴν Ἀσίαν ἐπιτροπεύοντες, ὡς δεινὸν πεντακοσίων πόλεων φόρον ἐς μιᾶς πόλεως δαπανᾶσθαι κρήνην, ἐμέμψατο πρὸς τὸν Ἀττικὸν ὁ αὐτοκράτωρ ταῦτα. Καὶ ὁ Ἀττικὸς μεγαλοφρονέστατα ἀνθρώπων, Ὦ βασιλεῦ, εἶπεν, ὑπὲρ μικρῶν μὴ παροξύνου, τὸ γὰρ ὑπὲρ τὰς τριακοσίας μυριάδας ἀναλωθὲν, ἐγὼ μὲν τῷ υἱῷ ἐπιδίδωμι, ὁ δὲ υἱὸς τῇ πόλει ἐπιδίδωσι » (β). Τὸ ἐρείπιον ἄρα τοῦτο εἶναι τὸ λείψανον τοῦ κολοσσιαίου ἐκείνου τῆς πόλεως ὑδραγωγείου, δι' ὃ ἐδαπανήθησαν ἑπτὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν ἐξ ὧν ὁ Ἡρώδης κατέβαλε μόνος τὰ τέσσαρα ! Ἐνῷ δὲ ἀσκόπως περιερερόμεθα ἐντὸς τῶν δασῶν, αἴφνης προσέκοψαν οἱ πόδες ἐπὶ μεγίστης τινὸς καὶ καλλίστης μονολίθου στήλης ἐκ μαρμάρου ποικίλου. Τριάκοντα τέσσαρες πόδες ἦν τὸ μῆκος αὐτῆς· δεξιόθεν δὲ μόλις ἐφαίνοντο τὰ ἀρχικὰ γράμματα, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ΑΔ . . ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ΛΥΣ . . . . ἐπιγραφῆς τινος ἐγκεχαραγμένης ἐπ' αὐτῇ, πρὸς τὸ μέρος δυστυχῶς τὸ πρὸς τὴν γῆν ἐστραμμένον. Ἐν τούτῳ δὲ μακρόθεν ἠκούσαμεν καὶ τῆς φωνῆς τῶν ὁδηγῶν ἡμῶν, οἵτινες εὑρόντες αὖθις τὴν ὁδὸν ἔκραζον ἡμᾶς πρὸς ἑαυτούς. Τὰ γερόντια ἀπηυδημένα καὶ ταῦτα ὑπὸ τῆς δίψης περιέμενον ἡμᾶς παρά τι λαμπρὸν τοῦ τείχους τῆς πόλεως λείψανον, τὰς καλουμένας *Πύλας*. Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὃ φέρει παραδόξως μέχρι τοῦ νῦν τὸ λείψανον τοῦτο τῆς ἀρχαιότητος, φαίνεται ἀληθῶς ἐμφαῖνον τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ σημασίαν, ὃν βεβαίως πύλη τις τοῦ τείχους τῆς πόλεως, ἧς ὅμως νῦν οὐδὲν ἄλλο σώζεται, εἰμὴ μόνον τὸ κενὸν τῆς πύλης διάστημα, ἑκατέρωθεν δὲ τὸ γιγάντειον τεῖχος ἀκέραιον. Ἐνταῦθα δὲ ὑπῆρχε καὶ ἡ εὐθεῖα ὁδὸς ἡ ἄγουσα πρὸς τὰ θερμὰ λουτρὰ, ὅπου μετὰ ἡμίσειαν ὥραν περίπου ἐφθάσαμεν. Τὰ θερμὰ ταῦτα μεταλλικὰ ὕδατα κεῖνται ἐντὸς βαθείας κοιλάδος, δι' ἧς ῥέει τὸν χειμῶνα ὁρμητικώτατος χείμαῤῥος. Παρὰ τὰς ὄχθας δὲ τούτου ἐξ ἀποῤῥώγων πετρῶν ἀναβλύζουσι δύο πηγαὶ θερμοτάτου ὕδατος, ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης. Ἡ μὲν ἀμέσως ἐν αὐτῇ τῇ πηγῇ ἐκ τῆς ζέσεως ἐξάγει ἀφθόνους ἀτμοὺς, ἡ δὲ ῥεῖ ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου ἐξωτερικοῦ σημείου θερμότητος. Καὶ ὅμως ἐν αὐτῇ δὲν ἠδυνήθην οὐδὲ δύο δεύτερα λεπτὰ νὰ κρατήσω τὸν δάκτυλον, ἐνῷ ἐν τῇ πρώτῃ ὑποφέρει τις τὴν θερμότητα καὶ ἐπὶ τρία καὶ τέσσαρα δευτερόλεπτα. Μικρὸν ἀπωτέρω τῶν πηγῶν ὑπάρχουσι δύο δεξαμεναί, ἐν αἷς λούονται οἱ ἀσθενεῖς, κατεσκευασμέναι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τεμαχίων ἀρχαίων μαρμάρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι καὶ κάλλιστοι ἀνδριάντες· ἐντὸς δὲ τῆς μιᾶς ἦν κατὰ γῆς ἐῤῥιμμένον ὡραῖόν τι ἄγαλμα φυσικοῦ μεγέθους ἄνευ κεφαλῆς καὶ χειρῶν. Παρὰ τῇ δεξαμενῇ δὲ ταύτῃ σώζονται ἔτι καὶ ἄλλα λείψανα ἀρχαίων οἰκοδομῶν, ἐν οἷς πολλοὶ ἀπαντῶνται κάλλιστοι μέλανες τετραγωνικοὶ λίθοι. Ὁ Ποκὼκ ἐν τῇ περιηγήσει αὐτοῦ λέγει, ὅτι τινὲς θεωροῦσι τὴν θέσιν ταύτην, ὡς τὴν τῆς ἀρχαίας Λαρίσσης, ἧς ἤδη μνημονεύει ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν συμμάχων τῶν Τρώων (α). Ἡ ἰδέα δὲ αὕτη, ἀντιβαίνουσα εἰς τὸν Ξενοφῶντα καὶ Θουκυδίδην περιγράφοντας τὴν Λάρισσαν ἐπιθαλάττιον πόλιν (β), στηρίζεται ἴσως ἐπὶ τοῦ Ἀθηναίου λέγοντος, ὅτι τὰ θερμὰ ταῦτα ὕδατα ἦσαν ἐν τῇ Τρωϊκῇ Λαρίσσῃ (γ). Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἀθήναιος πλανᾶται περὶ τὴν γεῦσιν τῶν θερμῶν τούτων ὑδάτων, ἀποκαλῶν αὐτὰ γλυκέα, δικαιούμεθα ἵνα παραδεχθῶμεν καὶ ἑτέραν πλάνην αὐτοῦ περὶ τὴν θέσιν τῆς πόλεως. Τὰ ὕδατα δὲ ταῦτα εἶναι σφόδρα ἁλμυρὰ καὶ ὀξεινὰ, γνωστὰ ἐν τῷ τόπῳ ὑπὸ τὸ βάρβαρον ὄνομα *Καπλουζὰ Χαμάμ*. Ὁ μόνος δὲ τῆς ἐρήμου ταύτης κοιλάδος κάτοικος, καὶ φύλαξ ἐνταυτῷ τῶν λουτρῶν, ἦν Τοῦρκός τις *Χαμσμτζῆς* ποτίζων τοὺς προσερχομένους πικρότατον καφφέν. Ἦν δὲ τότε δυστυχῶς καὶ τοσοῦτον ἀδιάθετος ἐκ τῆς ὁλοημέρου νηστείας τοῦ ῥαμαζανίου, ὥστε δὲν ἤθελε τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ προφέρῃ οὐδὲ κἂν μίαν λέξιν. Ἐπείσθη ὅμως ἐπὶ τέλους νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὰ ἐρείπια τῆς *Ἐσκι-Ἰσταμπόλ*, ὡς ἀποκαλοῦσι τὴν Ἀλεξάνδρειαν

(α) Φιλοστρατ. βίοι σοφιστ. βιβλ. Β'. κεφ. ά. σελ. 55. ἔκδ. Kayser.

(β) Φιλόστρατ. αὐτοθι. Β'. 3.

(α) Ἰλιάδ. 2. 841.

(β) Θουκυδ. 8, 101. Ξενοφ. Ἑλλ. Ἱστορ. 3, 1. 13.

(γ) Ἀθην. βιβλ. ϛ'. σελ. 43.

Τρωάδα οἱ Τοῦρκοι. Ἐν πρώτοις δὲ σημειωτέον, ὅτι πᾶσα ἡ περιφέρεια αὕτη εἶναι κατεσπαρμένη ὑπὸ κολοσσιαίων ἀρχαίων λίθων διαφόρου φύσεως καὶ χρώματος, μεταξὺ τῶν ὁποίων θαυμασμοῦ ἄξιοι εἶναι οἱ σαρκοφάγοι, ὧν μόνον τὰ ἀνεστραμμένα καλύμματα εἶναι βαθύτερα τῶν μεγίστων, οὓς εἶδόν ποτε ἐν Ἑλλάδι. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ὁ μονοσύλλαβος ἡμῶν ὁδηγὸς, ἔδειξεν ἡμῖν διὰ τοῦ δακτύλου ἀρχαῖον ἐρείπιον, τὸ θέατρον ἀναντιῤῥήτως τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῆς κατωφερείας λόφου τινος ἐκτισμένον τὸ θέατρον τοῦτο, οὗ νῦν ἐλάχιστα σώζονται λείψανα ἀποδεικτικὰ ἁπλῶς τῆς ὑπάρξεώς του, ἦν μέγιστον καὶ εὐρύτατον ἔχον κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ Κ. Δουβοᾶ διακοσίων ἑξήκοντα ποδῶν περίπου διάμετρον καὶ δύο διαζώματα μετὰ ἓξ σειρῶν βαθμίδων ἑν ἑκάστῳ αὐτῶν. Ἂν ἡ διάμετρος αὕτη δὲν ἦναι ἐξωτερικὴ ἀλλ' ἐσωτερικὴ, ὅπερ δύσκολον νὰ πιστεύσωμεν, τότε τὸ θέατρον τοῦτο τῆς Ἀλεξανδρείας ἦν τὸ μέγιστον τῶν σωζομένων ἑλληνικῶν θεάτρων ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ· διότι κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ Ἄγγλου περιηγητοῦ Κοκερέλλ καὶ τῆς γνωστῆς ἑταιρίας τῶν Dilettanti ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ,

Τὸ ἐν Ἐφέσῳ εἶχε διάμετρον ἐξωτερικὴν πόδ.	660	ἐσωτ.	240
Τὸ ἐν Τράλλεσι	540	»	150
Τὸ ἐν Μιλήτῳ	472	»	224
Τὸ ἐν Στρατονικείᾳ	390	»	106
Τὸ ἐν Σίδῃ	390	»	120
Τὸ ἐν Σάρδεσι	396	»	162
Τὸ ἐν Λαοδικείᾳ	364	»	136
Τὸ ἐν Μύροις	360	»	120
Τὸ ἐν Ἱεραπόλει	346	»	100
Τὸ ἐν Πατάροις	265	»	96
Τὸ ἐν Τέῳ (ῥωμ. κατασκ.)	285	»	70
Τὸ ἐν Πομπηϊουπόλει (ἐπίσης)	219	»	138
Τὸ ἐν Λιμύροις	195		
Τὸ ἐν Ἀνεμουρίῳ (ῥωμ. κατασκ.)	197		
Τὸ ἐν Σελινοῦντι τῆς Κιλικίας	114		
Τὸ ἐν Κνίδῳ περίπου	400		

Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ,

Τὸ ἐν Σπάρτῃ	453	»	217
Τὸ παρὰ τὰ Ἰωάννινα ἐν Ἠπείρῳ	445	»	121
Τὸ ἐν Ἄργει	435	»	217
Τὸ ἐν Συρακούσαις	342	»	114
Τὸ ἐν Σικυῶνι	313	»	100
Τὸ ἐν Μαντινείᾳ	227		
Τὸ ἐν Δήλῳ	175		
Τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ			91
Τὸ ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠπείρου ῥωμ. κατασκευῆς.	360	»	120

Ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τοῦ θεάτρου ἡ θέα πρὸς τὴν θάλασσαν μετὰ τῆς ἀπέναντι κειμένης Τενέδου εἶναι λαμπρὰ καὶ καλλίστη.

Πλησίον δὲ τοῦ θεάτρου ὑπάρχει εὐρύ τι ὑπόγειον κτίριον, οὗ ἡ φύσις καὶ ὁ σκοπὸς εἶναι τὴν σήμερον ἄδηλος. Πλῆρες νυκτερίδων χρησιμεύει ἐνίοτε ὡς καταγώγιον τῶν λῃστῶν, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μαστίζουσι τὸν τόπον. Τὸ μέγιστον ὅμως ἁπάντων τῶν ἐρειπίων τῆς Ἀλεξανδρείας, εἶναι τὸ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἤδη μακρόθεν φαινόμενον, καθὸ ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου κείμενον, ἐν τῷ μέσῳ δάσους δρυῶν, πανταχόθεν ἐξ αὐτοῦ φυομένων. Οἱ ἀρχαιότεροι περιηγηταὶ, ὡς φέρ' εἰπεῖν ὁ Ποκὼκ (α) καὶ ὁ Τσάνδλερ (β), θεωροῦσι τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο ἐρείπιον ὡς τι λείψανον περιφανοῦς γυμνασίου. Ὁ Ἄγγλος δὲ περιηγητὴς Ῥοβέρτος Οὖδ, καθόσον οἶδα, πρῶτος δι' ἀκριβοῦς τινος εἰκονογραφίας κατέστησε τοῦτο γνωστὸν τῇ Εὐρώπῃ ἐν τῷ περὶ Ὁμήρου αὐτοῦ σπουδαίῳ συγγράμματι (γ). Μεταγενέστεραι ὅμως ἀκριβέστεραι παρατηρήσεις τοῦ Λεσεβαλιέ, Σοαζὲλ-Γουφιὲρ, Κλαρκίου, καὶ ἄλλων, ἀπέδειξαν μετὰ πιθανότητος, ὅτι τὸ μέγα τοῦτο ἐρείπιον εἶναι λείψανον βαλανείου ἢ θερμῶν. Ὁ δὲ Τεξιέρος φρονεῖ ὀρθότατα, ὅτι καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ δύνανται νὰ ἔχωσι δίκαιον καθόσον καὶ ἐν τῷ γυμνασίῳ καὶ ἐν ταῖς θέρμαις ἀπαιτοῦνται σχεδὸν τὰ αὐτά, ἀποδυτήριον, ὑπόκαυστον, δωμάτια λαρὰ καὶ ἄλλα παρόμοια (δ).

Τὸ ἐρείπιον τοῦτο σύγκειται ἐκ τριῶν καμαρῶν, ὧν μεγίστη εἶναι ἡ μέση. Κύκλῳ δὲ ὑπάρχει σεσωρευμένη ἄπειρος ὕλη, λείψανα τῆς γιγαντιαίας οἰκοδομῆς, ἥτις ἦν, ὡς φαίνεται καὶ νῦν ἔκ τινων σημείων, κεκαλυμμένη ὑπὸ μαρμάρου λευκοῦ. Καλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων *Βαλλὶ-Σεράϊ*, *Ἀράκτορον μέλιτος*· καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο βεβαίως ἐδόθη αὐτῷ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ λίθου, ὅστις ἕνεκεν τῶν πολλῶν αὐτοῦ πόρων ὁμοιάζει πολὺ πρὸς κηρίθραν ἢ μελιττόπιταν. Ἀστεία δὲ εἶναι ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως κατὰ τὸν Ἄγγλον Ποκώκ. Πρῶτον μὲν ὁ ἄλλως τε προσεκτικὸς οὗτος περιηγητὴς ἀποκαλεῖ τὸ ἐρείπιον Βαλοὺκ Σεράϊ, καὶ ἑρμηνεύει αὐτὸ ὡς ἡμεῖς, ἐνῷ κατὰ λέξιν Βαλοὺκ Σεράϊ σημαίνει *Ἰχθύος ἀράκτορον*. Μὴ ἀρκεσθεὶς δὲ εἰς μόνην ταύτην τὴν πλάνην, ἐν τῇ τουρκικῇ λέξει Βαλοὺκ ἀνακαλύπτει τὸν ἀρχαῖον Βάαλ, τὸν Ἀπόλλωνα τῆς Ἀσίας ! Μὴ χείρω ! Ὁ δὲ Τεξιέρος ἀποκαλεῖ τὰ ἐρείπια *Βὰλ-Κὶζ-Σεράϊ*, τουτέστι *ἀράκτορον τῆς κόρης τοῦ μέλιτος*. Λέγει δὲ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο Βὰλ-Κὶζ, εἶναι κοινότατον ἐν Ἀσίᾳ, καὶ φαίνεται ὅτι αἱ Μουσουλμανικαὶ παραδόσεις καλοῦσιν οὕτω τὴν βασίλισσαν τῆς Σαβά ! (ε) Πλησίον τοῦ ἐρειπίου τούτου

(α) A Description of he East and some other countries, by Richard Pocoke. τόμ. 2. σελ. 109.

(β) Rice. Chandlers. Travels in Asia Minor or an Account of a Tour made at the expence of the society of Dilettanti· Γαλ. μετάφρ. Τόμ. 1. σελ. 59.

(γ) An Essay on the original genius and Writtings of Homer; with a comparative view of the ancient and present State of the Troade, by Rob. Wood. 1775 μεταφρασθὲν Γαλλιστὶ ἐν ἔτει 1777.

(δ) Ὅρα Texier Description de l'Asie Mineure τόμ. 2. σελ. 189. πρβλ. καὶ Βιτρούβιον περὶ ἀρχιτεκτονικῆς βιβλ. 5. κεφ. 11.

(ε) Ὅρα Texier Descript. de l' Asie Mineure τόμ. Β'. σελ. 169. Ταῦτα ὁ Τεξιέρος λέγει ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἐρειπίων τῆς Κυζίκου, ὅπου αὖθις ἐπαντᾶται τὸ ὄνομα. Εἰρήσθω δὲ ἐν

σώζονται καὶ τὰ λείψανα μεγάλης τινὸς δεξαμενῆς, συνδεομένης διὰ κατεστραμμένων ὀχετῶν μετὰ τοῦ μεγάλου τοῦ Ἡρώδου ὑδραγωγείου. Πρὸς μεσημβρίαν δὲ τοῦ ἐρειπίου, ἑκατέρωθεν τοῦ θεάτρου φαίνονται τὰ θεμέλια δύο ναῶν, τοῦ μὲν μείζονος τοῦ δὲ ἐλάσσονος. Τίς δὲ οἶδεν, ἄν τις ἐξ αὐτῶν ἦν ὁ ναὸς τοῦ Σμινθέως Ἀπόλλωνος, λατρευομένου μὲν κυρίως ἐν Χρύσῃ, ἔχοντος δὲ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναόν, μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῆς ὁποίας ἀνεκαλύφθη ποτὲ ἡ ἐπιγραφή ;

« Ἀγαθῇ τύχῃ. Σμινθεῖ Ἀπόλλωνι καὶ Ἀσκληπιῷ σωτῆρι καὶ Μοξουνείταις, Κλ. Φλωρώνιος Μακρῖνος Κουράτωρ ἐκ τῶν ἰδίων ἀνέθηκε. »

Πρὸς ἄρκτον δὲ πολλαὶ ὑπάρχουσι βάσεις ἑτέρων οἰκοδομῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων μέγα πλῆθος ἔτι κεῖται στηλῶν καλλίστων μονολίθων καὶ ἄλλων μεγαλοπρεπῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος. Ὅταν δέ τις ἀναλογισθῇ, ὅτι τῆς πόλεως ταύτης ἡ διαρπαγὴ ἤρξατο ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, χάριν τῆς νέας αὐτοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἐξηκολούθησεν ἀδιακόπως ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, δὲν ἔπαυσε διόλου ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ τῶν Τούρκων, οἵτινες τὰς μεγίστας σφαίρας τῶν Ἑλλησποντίων αὐτῶν κανονοστασίων κατασκευάζουσιν ἐκ τῶν κολοσσιαίων τετραγωνικῶν λίθων τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως ταύτης, θαυμάζει ἀληθῶς τὸν ἀκένωτον καὶ ἀνεξάντλητον τοῦτον ἀρχιτεκτονικὸν θησαυρόν ! Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐκκλησίας Σωζόμενος καὶ Σωκράτης ἀπὸ τῆς πέμπτης ἤδη ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρουσι γεγονός τι περίεργον, ἀφορῶν ταύτην τῆς πόλεως τὴν διαρπαγήν. Οἱ Ἀλεξανδρεῖς δηλονότι, διηγοῦνται οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι, κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς παραλίας πλοῖον τρισμέγιστον, ἵνα μεταφέρῃ στήλας τοῦ πρώτου μεγέθους. Μὴ δυνάμενοι ὅμως νὰ σύρωσιν αὐτὸ εἰς τὴν θάλασσαν, προσεκάλεσαν τὸν ἐπίσκοπον Σιλβανὸν εἰς βοήθειαν, ὑποθέτοντες ὅτι οἱ δαίμονες ἐκράτουν τὸ πλοῖον εἰς τὴν ξηράν. Προσελθὼν δὲ ὁ ἐπίσκοπος καὶ ἐξορκίσας τοὺς δαίμονας, ὦ τοῦ θαύματος! ἐπελθούσης ἀθρόας καὶ τῆς πολυχειρίας, τὸ πλοῖον εὐώδωσεν εἰς τὴν θάλασσαν (α). Μικρὸν ἀπὸ τοῦ λόφου ἐφ' οὗ ἵσταται τὸ μέγα ἐρείπιον, οἱ Τοῦρκοι κατεσκεύασαν ἐν εἴδει αὔλακος στενήν τινα καὶ κατωφερῆ ὁδὸν, φθάνουσαν μέχρις αἰγιαλοῦ, ἐφ' ἧς κατακυλίουσιν εἰς τὴν θάλασσαν τὰς μεγίστας λιθίνους σφαίρας.

Οὐδὲν δὲ ἄλλο ἡμῖν ἔλειπεν ἔτι ἢ ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἀρχαίου λιμένος, εἰς ὃν νῦν διὰ μέσου τοῦ δάσους κατέβημεν. Ὁ λιμὴν οὗτος περικυκλούμενος πανταχόθεν μέχρι τοῦ στομίου αὐτοῦ ὑπὸ ὄρους σχηματίζοντος τακτικὸν ἡμικύκλιον, ἦν, εἰμὴ μέγας, βεβαίως ὅμως κάλλιστος καὶ ἀσφαλέστατος. Ἔργον κατὰ μέγα μέρος τῆς τέχνης, τὸ πάλαι διῃρεῖτο εἰς δύο, εἰς ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν, χωριζομένους ἀπ' ἀλλήλων διὰ προκυμαιῶν, καὶ συνεχομένους διὰ διώρυγος. Ἀμφότεροι ὅμως οἱ λιμένες οὗτοι κατὰ μέγα μέρος ἐχώσθησαν, καὶ σήμερον, ὅπου ἄλλοτε ἐστάθευον πλοῖα, φύονται ἐπὶ τῆς ἄμμου δενδρίδια ! Διακρίνονται ὅμως ἔτι καὶ νῦν μεταξὺ τῶν ἀκανθῶν καὶ τῶν θάμνων τὰ λείψανα τῶν προκυμαιῶν, ἀφῃρημένων παντάπασιν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν μαρμαρίνων ἐπικαλυμμάτων, καὶ στῆλαί τινες ἐντὸς τοῦ νάνου δάσους διεσπαρμέναι, χρήσιμοι ποτὲ ἵνα δέωσιν ἐν αὐταῖς τὰ πλοῖα. Πλησίον τοῦ λιμένος κεῖνται ἔτι ὑπὸ θάμνων περικαλυπτόμεναι δύο κολοσσιαῖαι στῆλαι ἐκ λίθου γρανίτου, δέκα μέτρα ἔχουσαι μῆκος ἑκάστη· ἡ μὲν εἶναι σώα, ἡ δὲ τετμημένη εἰς τρία μέρη· καὶ ἴσως ἕνεκα τοῦ συμβάντος τούτου ἐγκατελείφθη καὶ ἡ πρώτη εἰς τὸ παράλιον. Ποῖον τάχα ναὸν τοῦ Μωάμεθ ἦσαν προωρισμέναι αἱ στῆλαι αὗται νὰ ὡραΐσωσι! καθότι ἱστορικῶς γνωστὸν εἶναι, ὅτι οἱ δύο λαμπρότατοι καὶ ἀνεκτίμητοι κίονες ἐξ ἰάσπιδος, οἱ ἱστάμενοι ἑκατέρωθεν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Τζαμίου τῆς Βαλιδὲ Σουλτάνης, ἡρπάγησαν ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως ταύτης, κατὰ προσταγὴν τοῦ Μωάμεθ Δ'. τὸ ἔτος 1693 !

Ταῦτα εἰσὶ τὰ σωζόμενα σήμερον λείψανα τῆς λαμπρᾶς ποτε Τρωϊκῆς ταύτης Ἀλεξανδρείας, ἥτις ἕνεκεν τῆς παραλίας αὐτῆς θέσεως, πρώτη σχεδὸν ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων, οἵτινες ὅμως τοσοῦτον περὶ αὐτὴν ἐπλανήθησαν, ὥστε οἱ πλεῖστοι ἐθεώρησαν τὴν πόλιν ταύτην ὡς τὴν ἀρχαίαν Τρωάδα, καὶ τὸ περιγραφὲν ἤδη μέγα ἐρείπιον ὡς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Πριάμου ! Αἱ περιγραφαὶ δὲ τῶν ἀρχαιοτέρων τούτων τῶν ἀρχαιολόγων ἀναφέρουσι πλῆθος ἄλλο ἀρχαιοτήτων, αἵτινες νῦν ὅλως ἐξέλιπον. Αἴαν δὲ σπουδαία ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ περιήγησις τοῦ Πέτρου Βελωνίου ἐπισκεφθέντος τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἣν καλῇ πίστει θεωρεῖ καὶ οὗτος ὡς τὴν ἀρχαίαν Τρωάδα, περὶ τὰ μέσα τοῦ 16 αἰῶνος. Ὁ Βελώνιος ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων σπουδαιοτάτων μνημείων εὗρεν ἔτι ὀρθὸν σχεδὸν ἅπαν τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, μετὰ τῶν πύργων καὶ προμαχώνων αὐτοῦ, τεσσάρων ὡρῶν περιφέρειαν ἔχον (α). Μετὰ τὸν Βελώνιον ὁ Πέτρος δέλλα Βάλλε μετὰ ἕνα αἰῶνα ἐπεσκέφθη καὶ περιέγραψε τὴν Ἀλεξάνδρειαν ταύτην, ἥτις καὶ τότε ἔτι ἄπειρον ἀρχαιοτήτων περιέκλειε θησαυρόν. (β) Μετ' αὐτοὺς δὲ τοὺς δύο ἀρχαιοτέρους περιηγητὰς πλεῖστοι ἄλλοι διαδοχικῶς ἐπεσκέφθησαν τὰ ἐρείπια ταῦτα, ἃ μέχρι τοῦ Σπὼν καὶ Οὐήλερ ἐθεωροῦντο ὡς τὰ τῆς ἀρχαίας Ἰλίου (γ), ἐνῷ πάντες οἴδασι σήμερον ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια Τρωὰς αὕτη, εἶναι κτίσμα τοῦ Ἀντιγόνου· ὅθεν καὶ τὸ πρῶτον ὄνομα αὐτῆς ὑπῆρξεν Ἀντιγονία (α), κτισθεῖσα ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς καλουμένης Σιγίας. Συνῴκισε δ' ἐν αὐτῇ ὁ Ἀντίγονος τοὺς Σκηψίους, Νεανδρίους, Κεβρηνοὺς καὶ ἄλλους τινὰς περιοίκους. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Λυσίμαχος κρατήσας τῆς χώρας ταύτης δυνάμει τῆς ἐν Ἰψῷ νίκης, μετέβαλε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἀπὸ Ἀντιγονίας εἰς Ἀλεξάνδρειαν σέβας τῇ μνήμῃ τοῦ Ἀλεξάνδρου προσφέρων. « Ἔδοξε γὰρ εὐσεβὲς εἶναι τοὺς Ἀλέξανδρον διαδεξαμένους ἐκείνου πρότερον κτίζειν ἐπωνύμους πόλεις, εἶθ' ἑαυτῶν. » (β) Κατὰ τὸν Παυσανίαν δὲ καὶ οἱ Τενέδιοι προσεχώρησαν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ (γ). Ἀλλ' ἡ μεμονωμένη αὕτη εἴδησις πολλὰς δυσχερείας παρέχει, ὡς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον ἔτι τῆς προσχωρήσεως· καθότι εἶναι βέβαιον, ὅτι πρὶν ἢ ἡ Ἀντιγονία κληθῇ Ἀλεξάνδρεια, ὑπῆρχεν ἔκπαλαι ὑπὸ τὴν Ἴδην ἑτέρα τις πόλις Ἀλεξάνδρεια καλουμένη, ἐν ᾧ σημείῳ κατὰ παράδοσιν Ἀλέξανδρος ὁ Πάρις ἐδίκασε τὰς Θεάς. « Ἔστι καὶ τόπος ἐν τῇ Ἴδῃ τῇ Τρωϊκῇ Ἀλεξάνδρεια λεγόμενος, ἐν ᾧ φάσι τὸν Πάριν διακρῖναι τὰς Θεὰς, ὡς Τιμοσθένης. » (δ).

Πολὺ ἐλευθέρως ἄρα ἀποφαίνεται ὁ Τεζιέρος, ὅτι ὁ *Λυσίμαχος* μετῴκισε τοὺς Τενεδίους εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἐπὶ δὲ Ῥωμαίων, μεθ' ὧν ἐνωρὶς συνεμάχησεν ἐναντίον τοῦ Ἀντιόχου (ε) ἡ πόλις, ἔτι μᾶλλον αὔξησε δεξαμένη καὶ ἀποικίαν, καὶ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας διὰ τοῦτο κληθεῖσα Colonia Augusta· ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ Καρακάλλας ἐπανέδωκεν αὐτῇ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα (ζ).— Ἦν δὲ, ὡς λέγει ὁ Στράβων, ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ μία τῶν ἐλλογίμων πόλεων. Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ὡς ἐν γένει πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Τρωάδος, ἐνωρὶς ἠσπάσατο τὸν χριστιανισμὸν, ὃν ἐνταῦθα αὐτὸς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐκήρυξεν. Ἐν τῇ Τρωάδι (οὕτως ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐν τῇ νέᾳ διαθήκῃ καλεῖται) ὡς διηγοῦνται αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὅραμα διὰ τῆς νυκτὸς ὤφθη τῷ Παύλῳ. « Ἀνήρ τις Μακεδὼν ἑστὼς, παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· διαβὰς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν » (η). Ἐνταῦθα ἔτι ὁ αὐτὸς ἀπόστολος καὶ ἐθαυματούργησεν ἀναστήσας τὸν Εὔτυχον. Ὁ νεανίας οὗτος, « καθήμενος ἐπὶ τῆς θυρίδος καὶ καταφερόμενος ὕπνῳ βαθεῖ, διαλεγομένου τοῦ Παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστέγου κάτω καὶ ἤρθη νεκρός. Καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν αὐτῷ καὶ συμπεριλαβὼν εἶπε· Μὴ θορυβεῖσθε· ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστιν. » (θ).

Πότε δὲ ἡ πόλις αὕτη ἠρήμωσε, καὶ τίνες αἰτίαι ἐσωτερικαὶ ἢ ἐξωτερικαὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν παντελῆ αὐτῆς ταύτην καταστροφὴν, ἄδηλον. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον, ὅτι πρὸ τῆς τελείας διαλύσεως τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἐν τῇ ἀπαύστῳ ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀμπώτιδι καὶ πλημμύρᾳ τῶν ἀπειραρίθμων βαρβάρων, ἡ πόλις αὕτη ἡ λαμπρὰ καὶ μεγάλη ἐξέλιπεν· Ὀλίγον ὅμως ἔλειπεν ἔτι μετὰ τῆς πόλεως ταύτης νὰ ἐκλίπωσι καὶ αἱ δυνάμεις ἡμῶν, ἐξαντληθεῖσαι ὑπὸ τοῦ καύσωνος, τῆς ὁδοιπορίας, καὶ τῆς νηστείας. Ἀναβάντες δὲ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τὸν ὑπὲρ τὸν λιμένα κείμενον λόφον, ἵνα ἴδωμεν μήπως ἦν ἐν τῇ παραλίᾳ ἡ λέμβος τοῦ δρόμωνος, ἀνεκαλύψαμεν οὐ μακρὰν εἰς τὴν ἀμέσως κάτωθι τοῦ βουνοῦ ἐκτεινομένην παράλιον πεδιάδα ἴχνη ἐργασίας χειρῶν ἀνθρώπων, εὑρύ τι τεμάχιον γῆς πλῆρες ὑδροπεπώνων. Ὡς δὲ πᾶς τις εἰκάζει, μὲ ταχύτητα σφοδροτέραν βέλους κατήλθομεν τὸ ὄρος καὶ ἐπιπέσαμεν εἰς τὸ θύμα, κορέσαντες τὴν ἀπελπιστικὴν ἡμῶν δίψαν εἰς τοὺς ψυχροτάτους καὶ γλυκυτάτους τούτους θερινοὺς καρπούς. Μετὰ τοσαύτης ὅμως ἀπληστίας ἐσθέσαμεν ἐν αὐτοῖς τὴν δίψαν ἡμῶν, ὥστε, ὅτε ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ῥάχιος εἴδομεν τρεῖς ἁπλοφόρους, καὶ ὑποθέσαντες αὐτοὺς λῃστὰς, ἠθελήσαμεν νὰ ἐγερθῶμεν, ἐστάθη τοῦτο ἡμῖν ἀδύνατον. Οὕτω δὲ μετὰ πάσης ἡσυχίας διηυθύνθησαν πρὸς τὴν παραλίαν οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι ἄνδρες, καὶ συνέλαβον ἡμᾶς οὕτως εἰπεῖν ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἔχοντας ἔτι ἐν μέσῳ ἡμῶν τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος. Ἀλλ' εὐτυχῶς οἱ ὑποτιθέμενοι λῃσταὶ, ἦσαν ἀγαθοὶ καὶ φιλήσυχοι γεωργοὶ, ἰδιοκτῆται τῆς χώρας, χριστιανοὶ Καππαδόκαι, οἵτινες πλησιάσαντες μετὰ θάρρους ἐκαθέσθησαν πλησίον ἡμῶν κατὰ γῆς, μηδόλως λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὴν γενομένην αὐτῶν ζημίαν, ἥτις ἀληθῶς, καὶ εἰμὴ ἀντημείβετο, ἦν καθ' ἑαυτὴν ἐλαχίστη, αὐτῶν τούτων βεβαιούντων ἡμᾶς, ὅτι ὁ μέγιστος ὑδροπέπων δὲν ἐτιμᾶτο πλέον τῶν πέντε παράδων. Ἐν τούτῳ δὲ μακρόθεν αἴφνης ἠκούσθη τῶν ἡμετέρων ναυτῶν ἡ εὔηχος καὶ εὔρυθμος κώπη.—Ὁποία λαμπρὰ τοῦ Ἡλίου δύσις ! Ὁποῖα χρώματα ζωηρὰ εἰς τοῦ οὐρανοῦ τὸν ὁρίζοντα ! Ὁποία πανηγυρικὴ σιγὴ πανταχοῦ ἐβασίλευεν ! Ὁποία μεγαλοπρεπὴς καὶ ποικίλη θέα ἀνεπτύσσετο ἐνώπιον τοῦ ἀκορέστου ἡμῶν ὀφθαλμοῦ! Ὄπισθεν ἡμῶν ὑψοῦτο ἐκτεινομένη ἐπ' ἄπειρον ἡ πολυπίδαξ τοῦ Ὁμήρου Ἴδη· πρὸς ἀριστερὰν ἔκειτο ἡ Λέσβος καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Ἀλεξανδρείας, πρὸς δεξιὰν δὲ τὸ Σίγειον, ὁ λιμὴν τῶν Ἀχαιῶν, τοῦ Ἑλλησπόντου ἡ εἴσοδος, ἡ Ἴμβρος καὶ Σαμοθράκη· ἔμπροσθεν δὲ ἀνέδυεν ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ Τένεδος, ὑπὲρ τοὺς ὁμαλοὺς καὶ χαμηλοὺς τῆς ὁποίας λόφους, ἐφαίνοντο πρῶτον αἱ τελευταῖαι κορυφαὶ τῶν ὀρέων τῆς Λήμνου, καὶ ὄπισθεν αὐτῶν ὡς ἐπικείμενος τύμβος ὁ μέγας καὶ ὕψιστος κῶνος τοῦ Ἄθωνος, ἀμυδρῶς φωτιζόμενος ἀπὸ τῆς τελευταίας ὠχροτάτης ἀκτῖνος τοῦ δεδυκότος ἡλίου !

παρόδῳ, ὅτι ὁ Λήκιος ἐνταῦθα ὑπὸ τὸ βάρβαρον Βάλ-Κίζ, ἀνακαλύπτει τὴν λέξιν π α λ α ι ὰ Κ ύ ζ ι κ ο ς!

(α) Σόζωμεν. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. ζ'. Σωκράτ. βιβλίον ά.

(α) Ὅρα Les Observations κτλ. par Pierre Belon du Mans. βιβλ. 2. κεφ. 6. σελ 80 ἐξ. Παρισ. 1554.

(β) Ὅρα Pietro della Valle. Il Pellegrino, descritti da lui medesimo in lettere familiari al suo amico Mario Schipano scritte dall' anno 1614 ἐν Ῥώμῃ 1650.

(γ) Ὅρα Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant fait aux années 1675 et 1676 par Jacques Spon etc. et George Wheler gentilhomme Anglais. Lyon 1678, τόμ. ά σελ. 197 ἐξ.

(α) Στράβ. βιβλ. ιγ'. σελ. 593. 597. 604. 607.

(β) Στράβ. ιγ'. σελ. 593.

(γ) Τενέδιοι δὲ ἀνὰ χρόνον ὑπὸ ἀσθενείας προσεχώρησαν τοῖς Ἀλεξάνδρειαν. Ἐν τῇ Ἠπείρῳ τῇ Τρωάδι ἔχουσιν Παυσαν. Φωκικ. βιβλ. 10. κεφ. 14.

(δ) Στέφ. Βυζ. ἐν λέξει Ἀλεξάνδρεια.

(ε) Ὅρα Αἴδιον βιβλ. 35. κεφ. 42.

(ζ) Ὅρα Mionnet Descriptions de médailles antiques Τόμ. Β'. σελ 648.

(η) Πράξ. Ἀποστ. 16, 8. Πρβλ. 20, 6. 6.

(θ) Πράξ. Ἀποστ. 20, 9. 10.

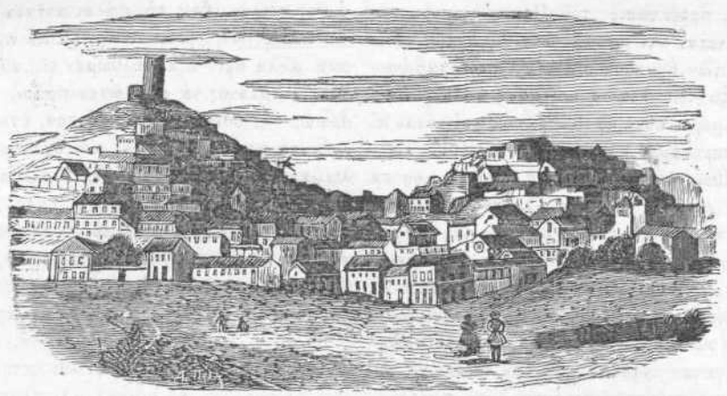

Μέγαρα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚ ΜΕΓΑΡΩΝ.

—ooo—

Φίλτατε Φαίδων!

Ἀπὸ χθὲς μὲ ζητεῖς ματαίως περὶ ὅλας τὰς τραπέζας τοῦ Σόλωνος, εἰς ὅλας τὰς σκιὰς τῶν Πατησίων, καὶ εἰς τ' ὄνομά μου δὲν ἀποκρίνεται ἡ ἠχὼ τοῦ Χαφτείου. Ἴσως μὲ φανταζεσαι συνωμότην στενάζοντα εἰς τῶν ὑποδίκων τὰς φυλακὰς, καὶ ἴσως περιέτρεξας ἤδη τοὺς ἀρτιχώστους τάφους τοῦ νεκροταφείου. Πρὸς Θεοῦ, ἰδὲ μὴ μᾶς συντάξῃς τινὰ τῶν ψυχρῶν ἐκείνων ἐπιταφίων, οὓς χιλιάκις ἠκούσαμεν ἀναλλοιώτως λέγοντας τὰ αὐτά, καὶ ἐφθονοῦμεν τὸν νεκρὸν ὅστις δὲν τοὺς ἤκουεν. Ἀντὶ νὰ ἐκθέσω σὲ καὶ ἐμὲ εἰς τοιοῦτον κίνδυνον, προτιμῶ ἀμέσως νὰ σοὶ ὁμολογήσω ὅτι ὁδοιπορῶ. Ἐγὼ ὅστις, ὡς σὺ, ὡς καὶ τόσοι ἄλλοι ἔντιμοι κάτοικοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν πρωτευούσης, ἐγνώριζον ἐκ γενετῆς ὡς βόρειον πόλον τὴν Κηφισίαν καὶ ὡς νότιον τὸν Πειραιᾶ, ἐγὼ, ἐφάμιλλος ἤδη τοῦ Κολόμβου καὶ τοῦ Φραγκλίνου, ὡδοιπόρησα καὶ ἔφθασα ἕως εἰς τὰ Μέγαρα.

Καὶ ἰδοὺ πῶς ἐκ μικρῶν ἀφορμῶν προέκυψε τὸ μέγα συμβάν. Ἀφ' οὗ σὲ ἀφῆκα χθὲς, ἐπέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν μου διὰ τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς, καθ' ἣν στιγμὴν ἐζεύγνυον τοὺς ἵππους εἰς τὸ λεωφορεῖον. Ἐκεῖ ἀπήντησα τὸν νέον φίλον μας, τὸν φιλολόγον ἐκ Γερμανίας. Οὗτος μοὶ εἶπεν ὅτι ἀπέρχεται εἰς Μέγαρα, καὶ μ' ἐπρότεινε νὰ τὸν συνοδεύσω. Καὶ ἐγὼ μὲν ἐγέλασα, ἐκεῖνος ὅμως μοὶ ἐπανέλαβε σπουδαίως τὴν πρότασιν.

— Ἀλλ' ἔχω ὑποθέσεις ἐν Ἀθήναις, δὲν διέταξα τὰ κατ' ἐμαυτὸν, ἔπειτα οὐδὲν ἐφόδιον ἔχω διὰ τὴν ὁδοιπορίαν, τῷ εἶπα, πρὸς ἀποφυγὴν τοιαύτης πρωτακούστου προτάσεως.

— Διαθήκην, μοὶ ἀπεκρίθη γελῶν, εἶναι περιττὸν νὰ γράψῃς, πρὶν ἐκτεθῇς εἰς τὴν ὁδοιπορίαν. Ἂν ἔχῃς ὑποθέσεις ἐν Ἀθήναις, αὔριον ἐπιστρέφεις καὶ τὰς ἐπαναλαμβάνεις, καὶ ἐφόδια ἔχω ἐγὼ τ' ἀπαιτούμενα, καὶ ἰδοὺ αὐτά.

Λαβὼν δ' ἐκ τοῦ κόλπου του μοὶ ἔδειξεν ἕνα μικρὸν Παυσανίαν, καὶ τὸ χαρτοφυλάκιόν του, πλῆρες παντοδαπῶν σημειώσεων. Καὶ οἱ λόγοι μὲν οὗτοι ὀλίγον ἀκόμη μὲ ἔπεισαν· πολὺ δὲ περισσότερον ἡ σκέψις ὅτι ὁ ξένος οὗτος ἤρχετο ἐκ περάτων τῆς Εὐρώπης, ὅπως σπουδάσῃ τὸ κλασικὸν ἡμῶν ἔδαφος, ἐγὼ δὲ, καὶ τόσοι ἄλλοι, τὸν λόγιον μάλιστα καὶ τὸν φιλολόγον ἐπαγγελλόμενοι, δὲν γνωρίζομεν σπιθαμὴν ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς ἣν ἐγεννήθημεν, ματαιοσχολίας νομίζοντες ὅσα ὀλίγον ἐνδιαφέρουσι τὰς βιωτικὰς ἡμῶν ἀνάγκας καὶ τὰ ὑλικὰ κέρδη. Οὕτω διαλογιζόμενος, εἰσεπήδησα εἰς τὴν ἅμαξαν, καὶ ἐτέθην ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Γερμανοῦ, ὅπως μὲ χειραγωγήσῃ εἰς τὴν πατρίδα μου.

Κατ' ἀρχὰς διέθημεν ἐμπρὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἥτις ἠξεύρεις ὅτι δεικνύει τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Δίπυλου, καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ βοτανικοῦ κήπου, ἥτις, ὡς ἐπίσης γνωστὸν σοὶ εἶναι βεβαίως, ἐλέγετο ἱερὰ ὁδὸς, διότι δι' αὐτῆς διήρχετο ἐτησίως ἡ ἱερὰ τῶν Ἐλευσινίων πομπή. Ὁσάκις κατὰ τοὺς περιπάτους μας προυχωροῦμεν μέχρι τοῦ βοτανικοῦ, ἤξευρες, ὅτι εἰσερχόμεθα εἰς τὸν δῆμον τῶν Λακιαδῶν, ὅτι αἱ ὡραῖαι συκαῖ τῶν ἑκατέρωθεν κήπων, εἰσὶν αἱ ἀπόγονοι τῆς ἀρχαιγόνου συκῆς, ἣν ὁ Φυτάλος ἔλαβε παρὰ τῆς Δήμητρος εἰς ἀμοιβὴν ὅτι, πλανωμένην τὴν θεὰν εἰς ζήτησιν τῆς θυγατρός της, τὴν ἐφιλοξένησεν εἰς τοῦτο τὸ μέρος; Ἤξευρες ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐκείνη ἡ παρὰ τὸ φρέαρ, ἐγείρεται ὅπου ἦν ἄλλοτε ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης, τὸ δὲ παρεκκλήσιον κατὰ τὸ πέρας τοῦ ἐλαιῶνος ὅτι πιθανῶς ἀντικατέστησε τὸν ναΐσκον ὃν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέθηκαν εἰς τὸν ἥρωα Κυαμίτην, διότι τοὺς ἐμύησεν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κυάμων; Ἐγνώριζες τέλος ὅτι εἰς τὴν γέφυραν ἐφ' ἧς διερχόμεθα τὸν Ἰλισσὸν, αἱ κόραι τῶν Ἀθηναίων, ἱστάμεναι κατὰ τὴν διάβασιν τῆς πομπῆς, ἐδέχοντο διὰ προκλητικῶν σκομμάτων τοὺς πομπεύοντας νεανίας; Ἐγὼ κἀν, ὅλα ταῦτα τὰ ἔμαθα ὑπὸ τοῦ συνοδοιπόρου μου, καὶ ἄλλα πολλὰ, ὧν ἔξεις τὸ μέρος σου.

Ἀπὸ τοῦ ἐλαιῶνος προχωροῦμεν διὰ γυμνοῦ τοῦ πεδίου πρὸς τὰς Πύλας, ὡς ἐκαλεῖτο, κατὰ τὸν Γερμανόν μου, τὸ πάλαι ἡ στενὴ εἴσοδος τῶν ἀντιπέραν

λόφων, οἵτινες, παρέκτασις τοῦ Πάρνηθος πρὸς τὴν θάλασσαν, φαίνεται ὅτι ὠνομάζοντο Αἰγάλεως. Ἐνταῦθα ἤρχιζε τῶν Ἑρμείων ὁ δῆμος, περιλαμβάνων ἴσως τὰς μεταξὺ τῶν λόφων κοιλάδας. Ὀλίγον δὲ περαιτέρω, εἰς μέρος ὅθεν κατὰ πρῶτον φαίνονται αἱ Ἀθῆναι, παρετηρήσαμεν, ἀριστερῶς τῆς ὁδοῦ, ἐρείπιον ἐξ εὐμεγέθων λίθων, περὶ οὗ ὁ ξεναγός μου τὰ ἑξῆς διηγεῖτο. Ὀπαδός τις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Ἅρπαλος, διοικητὴς ὑπ' αὐτοῦ τῆς Βαβυλωνίας καταστηθεὶς, ἐδραπέτευσεν ἐκεῖθεν, κλέψας τὸ ταμεῖον τῆς διοικήσεως, καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου οἱ θησαυροί του ἐνέβαλον ἀργυράγχην εἰς τὸν Δημοσθένην, ὡς ἔλεγον κἂν τοῦ ῥήτορος οἱ ἐχθροί. Ὁ Ἅρπαλος οὗτος ἀνήγειρεν ἐνταῦθα εἰς τὴν ἐρωμένην του Πυθονίκην τάφον πολυτελῆ ὡς ναὸν, καὶ τὴν ἐργολαβίαν αὐτοῦ ἀνέλαβε Χαρικλῆς ὁ γαμβρὸς τοῦ Φωκίωνος. Ὅτι δ' ἐνταῦθα ἦν τὸ λαμπρὸν τοῦτο οἰκοδόμημα ἀποδεικνύουσι, φαίνεται, πλὴν τῆς θέσεως, καί τινα παρὰ τὸ ἐρείπιον πρό τινων ἐτῶν ἀνασκαφέντα ἀγάλματα.

Μετ' ὀλίγον τὸ λεωφορεῖον ἐστάθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Δαφνίου, πρὸς βραχεῖαν ἀναψυχὴν τῶν ἵππων. Ἐδῶ, μοὶ εἶπεν ὁ Κικέρων μου, ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἀρχαιότητι, διέβαινον δύω Κεφαλλῆνες, πορευόμενοι εἰς Ἀθήνας, ὅθεν κατήγοντο οἱ προπάτορές των. Ὁ χρησμὸς τοῖς εἶχε παραγγείλει νὰ θύσωσιν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ὅπου ἤθελον ἀπαντήσει τριήρη τρέχουσαν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Καὶ τὸ θαῦμα μὲν τοῦτο οὐδαμοῦ ἀπήντησαν. Ὅταν ὅμως ἔφθασαν εἰς τὰ μέρη ταῦτα, κατὰ τὸ Ποικίλον ὄρος, ὡς ἐλέγετο πιθανῶς μέρος τοῦ Αἰγάλεω, εἶδον αἴφνης ὄφιν ταχέως διασχίζοντα τὴν ὁδόν των. Ἐνθυμηθέντες δὲ ὅτι ὁ μὲν ὄφις ἐκεῖνος ἐκαλεῖτο *Τριήρης*, ὁ δὲ Ἀπόλλων ὅτι ἔχαιρεν εἰς τὰ αἰνίγματα καὶ τὰ λογοπαίγνια, ἐνόησαν ὅτι ὁ χρησμὸς ἐξεπληρώθη, καὶ οὐ μόνον ἔθυσαν αὐτόθι, ἀλλὰ καὶ ναὸν ἀνήγειρον τῷ Ἀπόλλωνι, ὃν ἢ *Δάφνιον* ἐπωνόμασαν, περιφυτεύσαντες ἴσως ἄλσος δαφνῶν, καὶ τὸ ὄνομα κατέβη ἀνέπαφον μέχρις ἡμῶν, ἢ *Δελφίνιον*, ὡς ὀνομάζεται τὸ μοναστήριον ἔν τινι λατινικῷ ἐγγράφῳ τῆς ιγ'. ἑκατονταετηρίδος, καὶ τὸ ὄνομα παρεφθάρη εἰς τὸ στόμα τοῦ ὄχλου. Λείψανα τοῦ ναοῦ σώζονται δύω ὡραῖοι ἰώνιοι κίονες, καί τινα μέρη τοῦ περιβόλου. Ὅτι δ' ὑρίσταντο αὐτοὶ καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀποδεικνύουσι τινὲς εἰς τὸν νάρθηκα ἐντετειχισμέναι αὐτοκρατορικαὶ ἐπιγραφαί. Τὸν ναὸν κατέστρεψαν ἀναμφιβόλως, ὡς τοὺς πλείστους τῶν μερῶν τούτων, οἱ περὶ τὸν Ἀλαρῖχον, καὶ ἔκτοτε ᾠκοδομήθη ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἡ ὡραία σωζομένη βυζαντινὴ ἐκκλησία, μετὰ γραφῶν καὶ ψηφοθετημάτων. Ταύτην δὲ παραλαβόντες ὠχύρωσαν εἰς φυλακὴν τῶν στενῶν οἱ Φράγκοι κατακτηταὶ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἴχνη αὐτῶν εἰσὶ τὰ εἴς τινα μέρη ἔτι σωζόμενα ὀξύτμητα τόξα, καὶ δύο λάρνακες ἐν τοῖς ὑπογείοις, ὧν ἡ μία ἔχει ἐπειργασμένα ἄνθη κρίνων, τὸ ἔμβλημα τῆς Γαλλίας, καὶ ἰδίως τῆς τῶν Λαρόσχων οἰκογενείας, ἥτις πρώτη ἐδυνάστευσεν ἐν Ἀθήναις.

Ἐκ Δαφνίου ἡ στενὴ μὲν, ἀλλ' ὡραία καὶ κατάφυτος κοιλὰς, ἥτις τὸ πάλαι ἀνῆκεν εἰς τὸν δῆμον τῶν Θριασίων, φέρει κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν θάλασσαν· ἀλλὰ πρὶν ἢ κατελθωμεν εἰς αὐτὴν, παρεκάλεσεν ὁ Γερμανὸς νὰ σταθῶμεν πάλιν, καὶ μοὶ ἔδειξε δεξιῶς τῆς ὁδοῦ βράχον κάθετον, ἔχοντα κοιλώματα λαξευτὰ μετ' ἐπιγραφῶν, καὶ ἐμπρὸς αὐτοῦ ὀγκώδη λείψανα τοίχου πελασγικοῦ. Μοὶ ἐξήγησε δὲ ὅτι αὐτόθι ἦτον ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης παλαίαιον ὡς ὁ τοῖχος τοῦ περιβόλου, ἡ δὲ κολακεία τῶν Ἀθηναίων ὅτι ἀνήγειρεν ἐν αὐτῷ ναὸν εἰς τὴν Θεὰν, ἣν ἐπωνόμασε *Φίλην*, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ γυνὴ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. Ταῦτα ἐξῆγεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν.

Ἡ ἀκτὴ, καμπύλη καὶ χαρίεσσα, ὡς μαλακὴ ἀγκάλη, περικλείει τὴν ἔνδοξον θάλασσαν τῆς Σαλαμῖνος, στρογγύλην ὡς λίμνην, καὶ γλαυκὴν ὡς τὸν οὐρανόν. Παρ' αὐτὴν κάμψαντες τὸν τελευταῖον ἀγκῶνα τοῦ ὄρους, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ἧς ὁ τροχὸς τοῦ λεωφορείου πολλάκις ἠκολούθει τὰ ὁρατὰ καὶ ἐπὶ τῶν βράχων λελαξευμένα ἴχνη, εἰσήλθομεν εἰς τῆς Ἐλευσῖνος τὴν πεδιάδα, εἰς τὸ Θριάσιον λεγόμενον πεδίον. Τὸ μέρος τοῦτο τῶν ὀρέων φαίνεται ὅτι ἐλέγετο *Κορυδαλὸς* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Δὲν ἐδυνήθημεν δὲ νὰ ἐξακριβώσωμεν, ἂν, ὡς αὐτὸς διϊσχυρίζετο, οἱ πέρδικες ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν πλευρᾶς τοῦ ὄρους τούτου *ἐκακκάβιζον*, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας *ἐτιτίβιζον*, διότι πέρδικας οὔτε ἠκούσαμεν οὔτε εἴδομεν. Τὸ ὄρος ἐδῶ εἶναι γυμνὸν καὶ τραχὺ, πέτραι ἐφ' ὧν οὐδὲ θάμνοι κἂν φύονται, καὶ ἃς ἡ ἀντιβασιλεία, ὑπὲρ τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας κηδομένη, εἶχε κηρύξει ἰδιοκτησίαν τοῦ στέμματος. Ὁ προικοδοτῶν οὕτω μεγαλοπρεπῶς τὸν θρόνον, εἶχεν ἴσως ἐνθυμηθῇ ὅτι ἐνταῦθα, πιθανῶς κατὰ τὸ ἔρημον χωρίον Στεφάνι, ἦσαν ποτὲ, ἐν χρόνοις μυθικοῖς, τοῦ Κρόκωνος τὰ βασίλεια.

Μετ' ὀλίγον διήλθομεν μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ μικρᾶς ἁλμυρᾶς λίμνης, ἥτις οὐ μόνον δὲν πληροῦται ἐκ τῶν θαλασσίων κυμάτων, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας μάλιστα διὰ δύω στομίων ῥέει ἀφθονώτατα καὶ μετὰ πλείστης ὁρμῆς εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμιζον ὅτι ἐδέχετο ὑπογείως τὰ κύματα τοῦ πορθμοῦ τῆς Εὐβοίας, καὶ ἐξέμει αὐτὰ εἰς τὸν κόλπον τῆς Σαλαμῖνος· ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς φαίνεται ὅτι ἡ τρέφουσα αὐτὴν εἶναι ἀλατοῦχος τις πηγὴ ὑπὸ τὰ ὄρη, ἥτις ἐκχεῖται δι' αὐτῆς εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ ἱερεῖς δὲ τῆς Ἐλευσῖνος, εἰ καὶ συγκεχυμένας εἶχον ὁπωσοῦν τὰς ἰδέας ὡς πρὸς τὴν ἰσορροπίαν τῶν ὑδάτων καὶ τὴν φύσιν τῆς λίμνης, ἦσαν ὅμως ὀξυδερκέστατοι ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἐνοικούντων ἰχθύων, καὶ γνωρίζοντες αὐτοὺς καλοὺς εἰς βρῶσιν, τοὺς ἐκήρυξαν ἱεροὺς, καὶ πλὴν αὐτῶν οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τοὺς φάγῃ.

Ἡ ὁδὸς ἡ διὰ τοῦ Θριασίου πεδίου εἶναι θελκτικωτάτη. Πράσινοι ἀγροὶ, πλούσιαι ἄμπελοι, θάλλουσαι φυτεῖαι ἐκτείνονται ἐκ τῶν ὑπορείων μέχρι τοῦ ἀκροθαλασσίου, καὶ ἐν μέσῳ των ἀναπαύεται τὸ μέγα χωρίον, τὸ διατηρῆσαν ἐκ τῆς πενιχρᾶς του καταγωγῆς τὸ ὄνομα Χασιώτικα καλύβια. Συνοδίαι χωρικῶν, διασχίζουσαι τὴν πεδιάδα κατὰ πᾶσαν διεύ-

θυνσιν, μοὶ ἀνεπόλουν τὰ χαριέστατα τοῦ Θεοκρίτου εἰδύλλια, καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Πάρνηθος ἐπινεῦον, ἀπετέλει τὴν ἐντύπωσιν μάρτυρός τινος τῶν ἀρχαίων αἰώνων τὴν νέαν Ἑλλάδα ἐπισκοποῦντος, ἀφ'ἑτέρου δὲ πλοιάριόν τι προκύπτον ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Σαλαμῖνος, μοὶ ἐφαίνετο ὡς ἡ τελευταία τῶν Σαλαμινομάχων τριήρεων, καὶ ἀνεπόλει εἰς τὴν φαντασίαν μου τὰς καλὰς καὶ μεγάλας ἐκείνας ἡμέρας.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὅτε διήρχετο δι'αὐτῆς ταύτης τῆς θέσεως ἡ πομπὴ τῶν Ἐλευσινίων, ἔστη αἴφνης ἀκίνητος, καὶ ὡς γεγοητευμένη, διότι ἐκ τῶν κυμάτων προέκυψεν, ὡς ἀναδυομένη τις Ἀφροδίτη, ἡ ὡραιοτέρα τῶν τότε γυναικῶν, ἡ Φρύνη, μόνον ἔνδυμα ἔχουσα τὴν ξανθὴν κόμην της, ἀφ' ἧς ἐστάλαζον αἱ σταγόνες ὡς μαργαρῖται. Εἰς τὴν ἐπίσημον ἐκείνην θεωρίαν, συνετέλει καὶ αὐτὴ ὅ,τι τιμιώτερον ἐκέκτητο, τὸ ἔξοχον αὐτῆς κάλλος, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐνθουσιῶσα ἐχειροκρότει, καὶ τὸ εὐσεβὲς τοῦ αἰσθήματος ἀφῄρει πᾶν τὸ ἄσεμνον ἀπὸ τῆς θελκτικῆς θέας.

Ὀλίγον περαιτέρω ἐστάθημεν καὶ ἡμεῖς, οὐχὶ διότι ἀπηντήσαμεν ἐφάμιλλόν τινα τῆς Ἀφροδίτης, ἀλλ' ὅπως ὁ Γερμανὸς ἡμῶν μοὶ ἐξηγήσῃ τὸ μνημεῖον τοῦ Στράτωνος, ὅπως μᾶς δείξῃ δηλαδὴ παρὰ τὴν ὁδὸν σωρὸν μαρμάρων λευκῶν, μετ' ἐπιγραφῆς ἐξ ἧς ἐφαίνετο ὅτι ἐνταῦθα εἶχε ταφῇ ἐπὶ Ῥωμαίων, ἴσως ἐπὶ τοῦ Παυσανίου, Στράτων τις, ἄλλως ἄγνωστος.

Μετὰ δ' ἔτι μιᾶς ὥρας πορείαν, διαβάντες ἐμπρὸς τοῦ φρέατος ἐξ οὗ ὑδρεύονται οἱ Ἐλευσίνιοι σήμερον, παρὰ τὸ καταφανὲς ἐρείπιον τῆς γεφύρας ἣν ἀνήγειρεν ὁ Ἀδριανὸς ἐπὶ τοῦ Ἐλευσινίου Ἰλισσοῦ, εἰσηλάσαμεν εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, κατὰ τὸ μέρος οὗ ἵστατο τὸ πάλαι, ὡς φαίνεται, ὁ ναὸς τοῦ Τριπτολέμου, διότι ἐνταῦθα εὑρέθη θαυμάσιον ἀρχαϊκὸν ἀνάγλυφον, παριστῶν τὸν Τριπτόλεμον παῖδα, μεταξὺ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης.

Εἰς τὴν Ἐλευσῖνα διαμείναμεν περὶ τὴν μίαν ὥραν, οἱ μὲν ἵπποι διὰ ν' ἀναπαυθῶσιν, ἐγὼ δὲ διὰ νὰ θαυμάσω τὴν ὡραίαν θέσιν τῆς κώμης, ἐπισκοπούσης ἀπὸ τῆς ὀφρύος τοῦ λόφου τὴν γλαυκὴν θάλασσαν καὶ τὴν χλωρὰν πεδιάδα, καὶ ὁ Γερμανός μου διὰ νὰ καταρᾶται τὴν κώμην, ἐπικαλούμενος τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Διὸς κατ' αὐτῆς, διότι ὑπὸ τὰς πενιχρὰς τῆς καλύβας καὶ τὰς πηλοκτίστους οἰκίας της ἔκρυψεν, ὡς προφανῶς μοὶ ἔδειξε, τὰ τελευταῖα λείψανα ἑνὸς τῶν ἐπισημοτάτων καὶ περιεργοτάτων ναῶν τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ τελευταίου προπυργίου τῆς Πολυθεΐας, πεσόντος ὑπὸ τὸν πέλεκυν τῶν χριστιανῶν ἱερέων, οἵτινες μετεχειρίσθησαν ὡς ἐκτελεστὴν τῶν καταστρεπτικῶν τῶν βουλῶν τὸν ἄγριον Ἀλαρῖχον.

Κατ' ὀλίγον ὅμως ἐπραΰνθη ὁ ὀξύθυμος συνοδοιπόρος μου, ὅταν ἤλθομεν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ παρ' ἡλικίαν πολυμαθὴς Φραγκίσκος ὁ Λενορμὰν ἀνέσκαψεν ἐντελῶς τὰ πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ἑταιρίας τῶν Φιλαρχαίων ἀνακαλυφθέντα προπύλαια τοῦ Ναοῦ, θαυμάσια διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν συμμετρίαν των, εἰ καὶ αἰῶνας ὅλους μετὰ τὸν ναὸν οἰκοδομηθέντα ἐπὶ Αὐγούστου, ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου Ἀππίου. Ταῦτα εἰσὶ τὰ μόνα σχεδὸν τῆς ἀρχαιότητος λείψανα, τὰ σήμερον ἐν Ἐλευσῖνι φαινόμενα. Ἀνεκάθηρε δὲ ὁ Κ. Λενορμὰν παρ' αὐτὰ κοὶ σπήλαιον, φέρον λαξευσεῶς ἴχνη, καὶ περιέχον φρέαρ ἀρχαῖον, τὸ Καλλίχορον πάντως, ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ καθεσθεῖσα ἡ Δήμητρα, ἐμειδίασε τὸ πρῶτον ἀφ' ὅτου εἶχεν ἀπολέσει τὴν θυγατέρα της. Παρ' αὐτὸ ἐχόρευον ἄλλοτε αἱ καλαὶ κόραι τῆς Ἐλευσῖνος, καὶ παρ' αὐτὸ χορεύουσιν ἔτι, ὡς μοὶ εἶπον, αἱ οὐχ ἧττον καλαὶ αὐτῶν διάδοχοι. Διάδοχοι δὲ λέγω καὶ οὐχὶ ἀπόγονοι, διότι εἰς πολλὰς τῶν ξανθῶν Ἐλευσινίων, εἰς τὰς ξανθοτέρας μάλιστα, ἐννοεῖται, ἀπέτεινα τὸν λόγον ἑλληνιστί, ἀλλ' ἀλβανιστὶ μοὶ ἀπήντησαν.

Πρὸ πάντων δὲ μετὰ τὴν Ἐλευσῖνα γίνεται ἡ ὁδὸς τερπνοτάτη, διότι ἐφ' οὗ διέλθῃ τὸ Ῥάριον πεδίον, ὅπου ὁ Τριπτόλεμος ἔσπειρε τὸν πρῶτον σῖτον, φιλάνθρωπον δῶρον τῆς Δήμητρος, καὶ ἀφήσῃ δεξιῶς ἐπὶ τῶν ὀρέων τὰ χωρία Μαγούλαν καὶ Μάνδραν, προχωρεῖ διὰ λόφων καταφύτων καὶ ζωγραφικῶς ποικίλων, ἔνθεν μὲν ἔχουσα τὴν θάλασσαν ἧς πολλάκις ὑπέρκειται εἰς ἱκανὸν ὕψος, ἔνθεν δὲ τὰ ὑψηλότερα τοῦ ὄρους, ἀπολήγοντος εἰς δύω ὀξείας καὶ γυμνὰς κορυφάς, τὰς καλουμένας *Καρδύλι*, ἐπὶ δὲ τῶν ἀρχαίων, διὰ τὸ σχῆμά των Κέρατα. Τ' ὄνομα τοῦτο δὲν ἀπωλέσθη ὅμως καὶ τὴν σήμερον ἐντελῶς, ἀλλὰ κατέβη εἰς ταπεινοτέραν τινὰ θέσιν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους, ὅπου σωζόμενον ἐρείπιον μεταγενεστέρου πύργου ὀνομάζεται *Κερατόπυργος*.

— Εἶναι ποτὲ δυνατὸν, μοὶ εἶπεν ὁ Γερμανὸς, εἰς αὐτὰς τὰς ἀπροσίτους πέτρας νὰ ἐκάθησεν ὁ Ξέρξης, διευθύνων τὴν ναυμαχίαν, εἰς δύω ὡρῶν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς, καὶ μόνος, ὑπό τινων γραμματικῶν καὶ αὐλικῶν περιστοιχιζόμενος, ἐν ἐχθρικῷ τόπῳ, μακρὰν τῶν στρατευμάτων καὶ μακρὰν τῶν πλοίων του ;

— Ἀδύνατον ἐντελῶς, τῷ ἀπεκρίθην. Καὶ τίς τὸ λέγει δυνατόν ;

— Ὁ Ἀκεστόδωρος, ἀπήντησεν ἐκεῖνος, ὃν παραθέτει ὁ Πλούταρχος. Οὗτος ἀναφέρει ὅτι εἰς τὰ Κέρατα ἔστησε τὸν ἀργυρόποδα θρόνον του ὁ Μέγας Βασιλεὺς, καὶ ἐκεῖθεν ἐπεσκόπει τοὺς ναυμαχοῦντας.

— Μὴ, τὸν ἠρώτησα, ἔπλασαν τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι χλευαστικῶς καὶ εἰς ὕβριν, διὰ τὸ κακέμφατον τοῦ ὀνόματος τῆς θέσεως ταύτης ;

— Σχεδὸν τὸ πιστεύω, μοὶ ἀπεκρίθη, διότι πολὺ πιθανώτερα φαίνεται λέγων ὁ Φανόδημος, ὅστις καθίζει κατὰ τὸ διάστημα τῆς μάχης τὸν Ξέρξην ὑπὲρ τὸ Ἡράκλειον, ὅπου στενωτάτη εἶναι ἡ θάλασσα μεταξὺ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς ξηρᾶς.

— Ὦ ! πῶς ; ἀνέκραξα. Εἰς τὸ Κερατζίνι λοιπόν ; Ἰδοὺ, ἐλύθη ἡ ἀπορία. Καὶ ἡ θέσις αὐτὴ ἔφερεν ἀναμφιβόλως ἐπίσης τὸ ὄνομα Κέρατα. Ἰδοὺ πόθεν προῆλθε τῶν συγγραφέων ἡ σύγχυσις.

Μεθ' ὅσης ὑπερηφανείας ἐξέφερον, μετ' ἄλλης τόσης προθυμίας κατέγραψεν ὁ συνοδοιπόρος μου εἰς τὸ χαρτοφυλάκιόν του τὴν μεγάλην μου ταύτην ἀρχαιολογικὴν ἀνακάλυψιν, ἣν παρεδέχθη πληρέστατα.

Τέλος δ' ἐφθάσαμεν εἰς τὰ Μέγαρα· καὶ ἐν ᾧ ἐγὼ ἐτερπόμην θεωρῶν τὴν μικρὰν πόλιν φαιδρῶς πρὸς τὸν ἥλιον καὶ τὴν θάλασσαν ἑστραμμένην, καὶ μαλακῶς ἐπὶ δύο λόφων ἀναπαυομένην, ὁ ξεναγός μου μοὶ ἐξήγει ὅτι ἐκ τῶν δύω ἐκείνων λόφων ὁ δυτικώτερος, σώζων μέρος τῶν παναρχαίων κυκλωπείων τειχῶν του ἐκ λίθου κογχίτου, εἶναι ἡ Καρία, ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ Καρὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Φορονέως, ἀρχαιότατα ἐκ Καρίας ἐλθόντος, ὁ δ' ἀνατολικώτερος ὅτι εἶναι ὁ Ἀλκάθους, ἐπώνυμος τοῦ υἱοῦ τοῦ Πέλοπος, ἀνεγείραντος πάλιν τὰ ὑπὸ τῶν Κρητῶν κατεδαφισθέντα τείχη. Μοὶ προσέθετε δ' ὅτι πέντε ναοὺς εἶχεν ἡ Καρία, ὧν λείψανα διετηρήθησαν εἰς πέντε νέας ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ λόφου, καὶ δύο ναοὺς ὁ Ἀλκάθους, ὧν ὁ εἷς ἦν τῆς Νίκης· ταύτης δὲ τὸ ἄγαλμα ὅτι εὑρέθη πρὸ χρόνων ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ἀνατολικοῦ λόφου, καὶ φαίνεται σήμερον ἐν Ἀθήναις ἐστημένον ἐμπρὸς τοῦ Θησείου. Ἐν τῇ κάτω πόλει μοὶ ἐδείκνυε μεταξὺ τῶν δύω λόφων λείψανα ὑπὸ ἐπιγραφῶν κεκαλυμμένα τῆς Ὀλυμπιείου, καὶ παρὰ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τὴν ἀρχὴν τῶν πρὸς τὸν λιμένα, τὴν Νίσαιαν, ἀγόντων μακρῶν τειχῶν, ὅπου ἦσαν τὸ πάλαι αἱ πύλαι τῆς πόλεως, αἱ Νυμφάδες λεγόμεναι. Ἐκαλοῦντο δὲ οὕτως, καθ' ὃ εἴκαζεν ὁ Γερμανός μου, ἐκ τῶν Σιθνίδων νυμφῶν, ὧν λαμπρὰν καὶ περίστυλον κρήνην εἶχε διασκευάσει εἰς τοῦτο τὸ μέρος πρὸ τῶν μηδικῶν ὁ ἀρχαῖος τύραννος Θεαγένης, διοχετεύσας εἰς αὐτὴν τὸν *Ῥοῦν*, ἄφθονον κρήνην, ὀπίσω τῶν λόφων τῆς πόλεως ἐν τῷ πεδίῳ ἀναβρύουσαν, ὅθεν καὶ σήμερον ὑδρεύονται αἱ κόραι τῶν Μεγαρέων.

Καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ σοφὰ, νομίζω, μοὶ εἶπε περὶ ναῶν καὶ περὶ ἀγαλμάτων, ἀλλὰ μὴ περιμένῃς νὰ σοὶ τὰ ἐπαναλάβω. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπέστρεφον ἐκ τοῦ Ῥοὸς ὑδρευσάμεναί τινες Μεγαρίδες, φέρουσαι ἐπὶ τοῦ ὤμου τὴν πλήρη ὑδρίαν. Τόσον δ' εὐγενὲς εἶχον τὸ ἀνάστημα, τόσον ὡραῖαι ἦσαν ἐν τῇ ἰδιοτρόπῳ καὶ ἀρχαϊκῇ των ἐνδυμασίᾳ, τόσον ὡμοίαζον τοῦ Ἐρεχθείου τὰς Καρυάτιδας ἢ τὰς Ὑδριαφόρους τοῦ Παρθενῶνος, ὥστε, σοὶ τὸ ὁμολογῶ, ἀφῆκα λέγοντα τὸν ἀρχαιολόγον μου, καὶ ἠκολούθησα μηχανικῶς τὰ ζῶντα αὐτὰ καὶ μελανόφθαλμα ἀγάλματα. Ἐπειδὴ δὲ καθ' ὅσον ἐμακρυνόμην ἐγὼ μὴ ἀκούων, εἵπετο καὶ ὁ Γερμανός μου διδάσκων, ἐφθάσαμεν ὅλοι ὁμοῦ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ἐπαρχείου, ὅπου ἤδη ᾠκοδομεῖτο κομψὴ κρήνη διάδοχος τῆς τῶν Σιθνίδων νυμφῶν, καὶ ἐκεῖ εὕρομεν ἄλλο θέαμα, τόσον ὡραῖον, ὥστε ἀπεστόμωσε καὶ αὐτὸν τὸν λάλον διδάκτορα τῆς Ἀρχαιολογίας· Αἱ κόραι τῶν Μεγάρων, τὰ ἑορτάσιμα φοροῦσαι ἐνδύματά των, αἱ μὲν κατάλευκα πάντα, αἱ δὲ τὸν φαιὸν χιτῶνα μετ' ἐρυθρᾶς παρυφῆς, καὶ τὴν μὲν κεφαλὴν ὑπὸ διαφανοῦς καλύμματος ζωγραφικῶς περιβεβλημένην, τὸ δὲ στῆθος κεκοσμημένον ὑπὸ πλουσίων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν περιδεραίων, ἐκρατοῦντο ἐκ τῆς χειρὸς, καὶ ὠρχοῦντο προσᾴδουσαι. Ὁ Γερμανός μου μετ' ἐκπεπληγμένων ὀφθαλμῶν ἔβλεπε τὰς ἁρμονικὰς των κινήσεις, καὶ τοῦ χοροῦ τοὺς βραδεῖς ἀλλὰ χαρίεντας ἑλιγμοὺς, καὶ ἤκουε τὰ ἄσματα, ὅλα Ἑλληνικὰ, διότι οἱ Μεγαρεῖς, μεταξὺ ἀλβανοφώνων χωρίων οἰκοῦντες, εἰσὶν ὅλοι καθαροὶ Ἕλληνες τήν τε γλῶσσαν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν μορφήν. Ἐνῷ δὲ τὸν ἐνόμιζον συγκεκινημένον ὑπὸ τῆς καλλονῆς τοῦ θεάματος,

— Ἀλλ' αὐτὸς, ἀνέκραξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ὁ χορὸς αὐτὸς εἶναι τῶν ἀρχαίων ὁ Κύκλιος, τοσοῦτον ἀκριβῶς διατηρηθεὶς παρ' ὑμῶν ἀπὸ τῶν χρόνων αὐτῶν τῶν ὁμηρικῶν, ὅταν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως οἱ χοροὶ τῶν παρθένων, ἀπαραλλάκτως ὡς οὗτος ἐνταῦθα, « *ὠρχεῦ τ' ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχοντες.* » Καὶ πῶς ὀνομάζεται ὁ χορὸς οὗτος σήμερον, μ' ἐρώτησε. Δὲν διατηρεῖ τίποτε τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος ;

— Τίποτε ἀπεκρίθην, διστάζων, καὶ ὡς αἰσχυνόμενος διὰ τοῦ χοροῦ τὴν μὴ κλασικὴν ἐπωνυμίαν. Ἔχει μόνον τὸ χυδαῖον ὄνομα *Συρτός*.

— Πῶς *συρτός!* εἶπεν ἀνασκιρτῶν. Συρτός! Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι λαμπρὸν, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀνέλπιστον! Ἰδοὺ, ἰδὲ εἰς τὸ χαρτοφυλάκιόν μου.

Καὶ φιλολογήσας αὐτὸ, μοὶ ἔδειξε τὴν ἑξῆς σημείωσιν· « *Βοίκχιος, Σῶμα ἐπιγραφῶν, Ἀριθ.* 1625, *ἐπιγραφὴ Βοιωτικὴ τῶν χρόνων τῶν Ἀντωνίνων.* » Καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ μοὶ ἀνέγνωσε τὴν ἑξῆς περικοπήν· « Καὶ τὴν τῶν *συρτῶν* πάτριον ὄρχησιν θεοσεβῶς ἐπετέλεσε. »

— Τὸ βλέπεις λοιπὸν, ἐπανέλαβεν, ἐκ χαρᾶς ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς διατηρεῖ τὸν χορὸν, ὄνομα καὶ πρᾶγμα, ὅστις ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων τουλάχιστον ἐκαλεῖτο ἤδη πάτριος ὄρχησις.

— Σᾶς φαίνεται καλὸς αὐτὸς ὁ χορός ; μᾶς εἶπε προσερχομένη μία τῶν ὡραιοτέρων νεανίδων, μετὰ τῆς χαριεστάτης ἐκείνης εὐτολμίας, ἥτις χαρακτηρίζει ἐν γένει τὰς Μεγαρίδας. Τὴν *Τράττα* νὰ ἰδῆτε θὰ σᾶς ἀρέσῃ.

— Χορεύσατέ την λοιπὸν, εἶπα ἐγώ. Καὶ ἂν δὲν μᾶς ἀρέσῃ ὁ χορὸς, αἱ χορεύτριαι σ' ὑπόσχομαι ὅτι θὰ μᾶς ἀρέσουν.

— Ἄ ! ἡ τράττα θέλει λύραν, ἀπεκρίθη ἐνισταμένη ἡ βοῶπις παρθένος.

— Ὦ ! Τί εἶναι ἄραγε ὁ χορὸς ὅστις θέλει τὴν ἀρχαϊκὴν λύραν ; ἠρώτησεν ὁ Γερμανός. Πόσον περίεργος εἶμαι νὰ τὸν ἰδῶ!

Ἐπὶ τῇ παρακλήσει του λοιπὸν, εἰ καὶ ἄνευ λύρας, συγκατένευσαν αἱ κόραι νὰ χορεύσωσι τὴν τράτταν, εἰς σειρὰν ταχθεῖσαι, καὶ δίδουσαι ἑκάστη τὴν χεῖρα οὐχὶ εἰς τὴν παρ' αὐτὴν ἱσταμένην, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν μετ' αὐτὴν ἑκάστοτε. Οὕτω τὴν ὡραίαν ταύτην ἄλυσιν σχηματίσασαι, ἐφέροντο ἐν ζωηρᾷ καὶ ἐρρύθμῳ κινήσει, διαφόρους ἑλιγμοὺς καὶ σχήματα διαγράφουσαι.

Ἐνταῦθα ἡ ἔκπληξις τοῦ συνοδοιπόρου μου ὑπερέβη πᾶν ὅριον.

— Λοιπὸν, εἶπεν, εἶναι ἀληθές ; λοιπὸν δὲν ἦλθα εἰς τὴν νέαν, ἦλθα εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ; Αὐτὸς

Χορός.

ὁ χορὸς εἶναι ἡ Τράττα, καὶ αὐτὸς, καθὼς μᾶς εἶπεν ἡ ὡραία ἐκείνη κόρη, θέλει λύραν διὰ νὰ χορευθῇ! Ἀλλ' ἰδὲ, ἀλλὰ θαύμασον, ἀλλ' ἀπόρησον! Ἰδοὺ ὁ χορός σου, ἰδοὺ καὶ ἡ λύρα του.

Καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ χαρτοφυλακίου του μίαν εἰκόνα, τὴν ἔθηκεν εἰς τὰς χεῖράς μου. Τῷ ὄντι δὲ κατὰ τὴν προσδοκίαν του ἔμεινα ἐκπεπληγμένος, καὶ τοσοῦτον, ὥστε τὴν εἰκόνα ἐκείνην τὴν ἀντέγραψα ἅμα ἐπανελθὼν εἰς τὸ κατάλυμα ἡμῶν, καὶ διὰ νὰ συμμερισθῇς καὶ σὺ τῆς εὐχαριστήσεως καὶ τῆς ἐκπλήξεως ἣν μοὶ ἐπροξένησεν, ἰδοὺ σοὶ τὴν στέλλω.

Τὴν εἰκόνα ταύτην ἀντέγραψε, μοὶ εἶπεν ὁ Γερμανὸς, ἐκ τοιχογραφίας ἀρχαίου τάφου τοῦ Ῥούβου τῆς Τυῤῥηνίας, ὅπου γνωρίζεις ἴσως ὅτι αἱ πλεῖσται

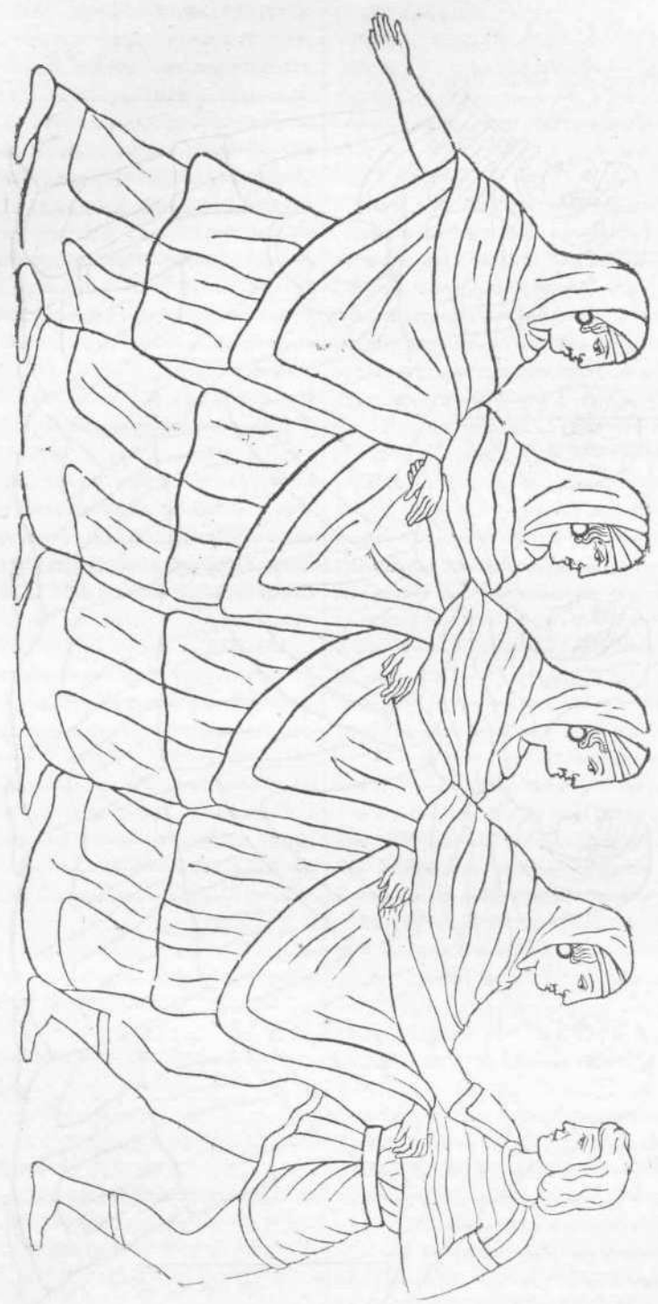

Χορός.

καὶ συνηθέστεραι τῶν παραστάσεων εἰσὶν Ἑλληνικαί. Ἰδὲ ἂν δὲν εἶναι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ Τράττα, χωρὶς νὰ ἐλλείπῃ οὐδ' ἡ λύρα, ὡς ἡ Τράττα τὴν θέλει.

Καὶ τῷ ὄντι δύναμαι νὰ σ' ἐγγυηθῶ ὅτι εἶναι ἡ Τράττα αὐτὴ, αὐτοτάτη. Ἔνδυσον τὰς ἀρχαίας αὐτὰς Ἑλληνίδας τὴν στολὴν τῶν νέων Μεγαρίδων, ἥτις ὀλίγον ἐκείνης ἀπέχει, καὶ σοὶ στέλλω ὄχι ἀρχαίου τάφου, ἀλλὰ τοῦ χοροῦ εἰς ὃν παρευρισκόμεθα σήμερον τὴν ἀκριβεστάτην εἰκόνα.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ὡς πρὸς τὰ Μέγαρα, ὡς πρὸς τοὺς Μεγαρικοὺς χοροὺς καὶ ὡς πρὸς τὰς Μεγαρίδας, θέλεις εὐκόλως ἐννοήσει διὰ τί τὸ ἐπιστρέφον λεωφορεῖον σοὶ φέρει μόνον τὸ γράμμα μου ἀντὶ νὰ σοὶ φέρῃ καὶ ἐμὲ, καὶ διὰ τί ἀνέβαλα τὴν ἐδικήν μου ἐπιστροφὴν μέχρι τῆς προσεχοῦς ἑβδομάδος.

Σ.

ΙΑΠΩΝΙΑ.

(Ἐκ τῆς Revue des Deux Mondes.)

(Τέλος. Ὅρα φυλλάδ. 276, 277 καὶ 280.)

—ooo—

Ὁ φόρος ἐν Ἰαπονίᾳ εἶναι ἔγγειος· αἱ γαῖαι δίδονται πρὸς τοὺς γεωργοὺς κατ' εὐθεῖαν παρὰ τοῦ στέμματος ἢ τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν εὐγενῶν, οἵτινες ἔλαβον παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἔγγεια δικαιώματα, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλουσιν ἐπικαρπίαν καὶ τηροῦσι τιμαριωτικά τινα καθήκοντα. Οἱ ἐνοικιασταὶ, ἐξαρτώμενοι ἀμέσως ἀπὸ τοῦ στέμματος, πληρόνουσιν εἰς εἶδος πρὸς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἐφόρους τέσσαρα δέκατα τοῦ προϊόντος, καὶ φυλάττουσι τὸ λοιπὸν εἰς ἑαυτούς· οἱ δὲ ἀπὸ μεγιστᾶνος ἐξαρτώμενοι πληρόνουσιν ἓξ δέκατα καὶ κρατοῦσι τὰ τέσσαρα. Εἰς φόρον ὑποβάλλονται καὶ τῶν πόλεων αἱ οἰκίαι, αἱ ἔχουσαι μῆκος ἐπέκεινα τῶν ἐννενήκοντα ποδῶν. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, οἱ περιγράψαντες τὰ ἤθη τῆς Ἰαπονίας ὅτε ἦτο συγκεχωρημένον νὰ διατρίβωσι ξένοι ἐκεῖ, ἐπαινοῦσι τὴν δικαιοσύνην τῶν δικαστηρίων, καὶ βεβαιοῦσιν ὅλοι ἐκ συμφώνου ὅτι οἱ Ἰαπονοὶ εἶναι φιλότιμοι, τίμιοι καὶ ἐχθροὶ ἄσπονδοι τῆς κλοπῆς καὶ τῆς δολιότητος. Ἡ δημοτικὴ διοίκησις τῶν πόλεων φαίνεται πολλὰ τακτική. Ἔχουσι διοικητὴν ἢ δήμαρχον καὶ παρέδρους· ἀριθμὸς δέ τις ὑπαλλήλων ἐπὶ τούτῳ διωρισμένων, ὑποβάλλει τὰς αἰτήσεις τοῦ λαοῦ εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποστηρίζει. Εἰς ἑκάστην ὁδὸν ὑπάρχει ὑπάλληλος διαλύων τὰς διαφορὰς καὶ ἀποφασίζων περὶ αὐτῶν, καὶ σημειῶν ἀκριβῶς εἰς βιβλία τὰς γεννήσεις, τοὺς θανάτους καὶ τοὺς γάμους· φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ὑπάλληλος οὗτος ἐκλέγεται παρ' ὅλων τῶν κατοίκων τῆς ὁδοῦ. Τὴν νύκτα ἀριθμός τις πολιτῶν ὡς καὶ οἱ περὶ τὴν ἀστυνομίαν, περιέρχονται τὰς ὁδοὺς ὅπως προλαμβάνωσιν ἢ καταστέλλωσι τὰς ἀταξίας. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσθέσωμεν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν κατασκοπίαν, θὰ ἴδωμεν μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ ἰαπονικὴ ἐξουσία εἰσδύει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ. Πανταχόθεν ὁ ἄνθρωπος ἐφορεύεται, περιστέλλεται, διευθύνεται· τὸ δὲ σύστημα τοῦτο θὰ ἐξηχρείου βεβαίως τοὺς Ἰαπονοὺς, ἐὰν δὲν εἶχον μεγίστην ἠθικὴν δύναμιν ἀντιδράσεως.

Οἱ μεγιστᾶνες χορηγοῦσι στρατιώτας εἰς τὴν κυβέρνησιν οἵτινες προστίθενται εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν. Τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα τιμᾶται, καὶ διὰ τοῦτο οἱ στρατιῶται ἀνήκοντες εἰς μίαν τῶν ἀνωτέρων τάξεων, λαμβάνουσιν εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν γαῖας διδομένας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἢ ὑπὸ τῶν μεγιστάνων. Λέγεται ὅτι ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς, μὴ συμπεριλαμβανομένου τοῦ ὑπὸ τῶν μεγιστάνων συνεισφερομένου, σύγκειται ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων πεζῶν καὶ εἴκοσι χιλιάδων ἱππέων, καὶ ὅτι εἰ καὶ πρὸ αἰώνων δὲν συνέβη πόλεμος ἐξωτερικὸς, εἶναι ὅμως εὔτολμος, ὅτι γυμνάζεται ἐπιμελῶς, καὶ ὅτι πρόκειται νὰ ἐφοπλισθῇ ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον. Ὁλόκληρα σώματα στρατιωτικὰ φέρουσι πυροβόλα μετὰ λογχῶν· ἐσχάτως δὲ κατεσκευάσθησαν καὶ πλῆθος καννονίων καὶ πολυκάννων (revolvers) πιστολίων, καὶ ὡς γράφουσιν ἐκ Καναγούας τόσαύτη πυρῖτις κατηναλώθη τοὺς τελευταίους μῆνας εἰς γυμνάσια, ὅση θὰ ἤρκει εἰς μίαν ἐκστρατείαν. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1859 ἔτους, Γάλλος τις πρεσβευτὴς προσέφερεν εἰς τὴν ἰαπονικὴν κυβέρνησιν δῶρα, καὶ μετ' αὐτῶν καννόνια. Ἐπειδὴ δὲ ἠρωτήθη ἂν τὸ πυροβόλον τοῦτο ἦτο ἐκ τῶν ῥαβδωτῶν, συμπεραίνομεν ὅτι οἱ Ἰαπονοὶ ἐγίνωσκον τὰ ἐν Εὐρώπῃ γινόμενα, διότι ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἦτο τότε πάντη νέα.

Κατεσκεύασαν δὲ καὶ ἐξ ἀτμοπλοίων στόλον· ὅτε ὁ λόρδος Ἔλγιν εἰσῆλθε μετὰ τοῦ Furious καὶ τῆς Retribution εἰς τὸν λιμένα Γέδου, ἔῤῥιψε τὴν ἄγκυραν πλησίον τεσσάρων πολεμικῶν δικρότων. Ἐσχάτως ἓν τῶν ἰαπονικῶν ἀτμοπλοίων, διέπλευσε τὸν Εἰρηνικὸν, τῇ βοηθείᾳ μηχανικῶν ἐγχωρίων, καὶ ἄνευ ξένης συνδρομῆς· ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἶχον ἐπιχειρήσει τοιοῦτον διάπλουν· καὶ σημειωτέον ὅτι ἐτελείωσαν αὐτὸν ἐντὸς βραχέος διαστήματος, ἤτοι ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν, ἅπαξ μόνον σταθμεύσαντες εἰς Ὀνολουλοὺ (1).

Γνωστὸν πόσον εἰς Ἀμερικὴν ἐθαύμασαν τοὺς Ἰαπονοὺς διὰ τὸν νοῦν, τὴν περιέργειαν, τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν ἀναμφισβήτητον αὐτῶν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν Σινῶν, ὅσοι ποτὲ ἐφάνησαν κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα. Τὸ ἐν Ναγασάκῃ σχολεῖον τῶν μηχανικῶν μετεφέρθη εἰς Γέδον, ὅπου δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην εὐρωπαίων διδασκάλων. Ἀλλὰ καὶ τηλέγραφον ἠλεκτρικὸν ἔχουσιν, ἀφότου ὁ κομμοδόρος Perry ἐγνωστοποίησεν αὐτὸν εἰς τοὺς Ἰαπονούς.

Αἱ ἐγχώριοι ἰόγκαι εἶναι βαρεῖαι, ἔχουσιν ἱστοὺς μακροὺς καὶ δύσχρηστα πηδάλια· λέγεται δὲ ὅτι τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα ὅτε ἀπεδιώχθησαν οἱ ξένοι, ὑπεχρεώθησαν ἐπίτηδες οἱ Ἰαπονοὶ ἵνα μεταχειρίζωνται τοιαῦτα πλοῖα, ὅπως ἀποφεύγωσι τούς τε ἀπόπλους εἰς μέρη ἀπέχοντα πολὺ τῆς Ἰαπονίας, καὶ τὰς μετὰ ξένων σχέσεις. Ἐπειδὴ ὅμως περιῤῥέονται πανταχόθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, εἶναι ἀξιόλογοι ναῦται, καὶ πολλάκις καταλαμβανόμεναι μακρὰν ὑπὸ τρικυμιῶν, παλαίουσι γενναίως πρὸς αὐτὰς, κυβερνῶντες μετὰ σπανίας ἐπιτηδειότητος τὰς βαρείας ἰόγκας.

Πλὴν τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν ὅσα εἴδομεν ὅτι κατασκευάζονται ἐν Ἰαπονίᾳ, οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατεργάζονται καὶ τὰ μέταλλα μετὰ πολλῆς τέχνης. Οἱ μόνοι στολισμοὶ τοὺς ὁποίους φέρουσιν οἱ ἄνδρες ἐφαρμόζονται εἰς τὰς πίπας καὶ τὰ ξίφη· αἱ μὲν πίπαι, τιθέμεναι ἐπὶ τοῦ στήθους, ἔχουσιν, ὅπως παρ' ἡμῖν τὰ ὡρολόγια, διάφορα μικρὰ καὶ ὡραῖα στολίσματα· τῶν δὲ ξιφῶν αἱ λαβίδες εἶναι χρυσαῖ, ἢ ἔκ τινος ἄλλου ὡραιοτάτου μετάλλου καλουμένου *συάκφδο*, τὸ ὁποῖον εἶναι μίγμα χρυσοῦ, χαλκοῦ καὶ ἄλλων μετάλλων. Παριστάνουσι δὲ αἱ λαβίδες αὐταὶ πτηνὸν ἢ ἄλλο ζῶον, εἰς ἄκρον τεχνηέντως κατειργασμένον. Οἱ κολεοὶ εἶναι ἐκ δέρματος ἢ ξύλου ἐσκεπασμένου διὰ λεπτοτάτης κόμμεως, ὁ δὲ σίδηρος τῶν ξιφῶν ἀπαράμιλλος. Καὶ λέγεται ὅτι ξίφος ἰαπονικὸν διχοτομεῖ εὐρωπαϊκὸν χωρὶς διόλου νὰ πάθῃ. Ὁ βαρόνος Γρὸ ἔφερεν εἰς Γαλλίαν ἱκανὰ τοιαῦτα ὅπλα, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ εἶναι ὑπέρογκος· ἀλλὰ καὶ κάτοπτρα κατασκευάζονται ἐκ σιδήρου. Εἰ καὶ κατεργάζονται οἱ Ἰαπονοὶ μετὰ σπανίας ἐπιτηδειότητος τὸν ὕαλον δὲν συνέλαβον ὅμως εἰσέτι τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ κατασκευάσωσι κάτοπτρα ἐξ αὐτοῦ.

Ἀλλ' οὐχ ἧττον τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας εὐδοκιμεῖ καὶ ἡ γεωργία. Οἱ περιηγηταὶ λέγουσιν ἐκ συμφώνου ὅτι εἰς τὰ μέρη ὅπου τὰ παράλια δὲν εἶναι πετρώδη καὶ ἀπόκρημνα, ὁ ὀφθαλμὸς γοητεύεται ὑπὸ τῆς ἀρίστης καλλιεργείας τῆς γῆς. Δένδρα διάφορα εὐρύθμως περφυτευμένα διαποικίλλουσι τὰ ὄρη καὶ τὰς πλευρὰς αὐτῶν, καὶ ξύλα κεκομμένα ἐπιτηδείως διά τε τὰς οἰκοδομὰς καὶ τὰς ἑστίας φαίνονται σεσωρευμένα εἰς τὰς φαιδροτάτας ἐκείνας τοποθεσίας· αὐτὰ ταῦτα γίνονται καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας. Κατὰ τὸν νόμον ὅλαι αἱ γαῖαι πρέπει νὰ καλλιεργῶνται. Εὑρίσκονται πολλοὶ γαιοκτήμονες· ἀλλ' αἱ γαῖαι χωρίζονται καὶ εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ ἐνοικιάζονται· ὅθεν τὸ θέρος γίνεται ἄνευ πολλῆς ταραχῆς, διότι ἕκαστος ἰδιοκτήτης ἢ ἐνοικιαστὴς θερίζει μόνος.

Οἱ ἀγροὶ λιπαίνονται, ποτίζονται καὶ ἀροτριῶνται μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας· σπείρουσι δὲ σῖτον, σύκαλιν καὶ κριθήν. Ὁ τρόπος τοῦ ἀλωνίζειν εἶναι ἁπλούστατος· κτυποῦσι τοὺς στάχεις ἐπὶ δοκῶν ἵνα χωρισθῇ ὁ σπόρος ἀπὸ τοῦ ἀχύρου· ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ λικμήσματος δὲν εἶναι δυσκολώτερος· οἱ Εὐρωπαῖοι ναυτικοὶ εἶδον πολλάκις ἀπὸ τῶν πλοίων γυναῖκας ἱσταμένας κατὰ σειρὰν, καὶ συνταραττούσας ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐντὸς κανύστρων σῖτον, οὗ τινος τὸν φλοιὸν παρέσυρεν ὁ ἄνεμος. Διὰ δὲ τὸ ἄλεσμα μεταχειρίζονται χειρομύλους καὶ ἰγδία, συχνότερον δὲ ὑδρομύλους. Τὸ κυριώτερον προϊὸν εἶναι τὸ ὀρύζιον· εὑρίσκεται δὲ παντὸς εἴδους καὶ παντὸς χρώματος, κίτρινον, μελανὸν, κόκκινον, πορφυροῦν, λευκὸν κτλ. Ποτίζουσι καθ' ὑπερβολὴν τὰς γαῖας, καὶ τὰ ἄροτρα, ἁπλούστατα τὴν κατασκευὴν, σύρονται ὑπὸ ἑνὸς βοὸς ἢ ἵππου. Εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη καλλιεργοῦσι καλάμους, δι' ὧν κατασκευάζουσι τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν. Ἡ Ἰαπονία προάγει ἀφθόνως καὶ ὅλα τὰ εἴδη τῶν ὀσπρίων, οἷον κοκκία, φασήλους, φακὰς, γεώμηλα· καλλιεργεῖται δὲ καὶ ὁ ἀραβόσιτος. Αἱ σταφυλαὶ εἶναι πολλαὶ καὶ γλυκύταται· ἀλλ' ὁ οἶνος θεωρεῖται κατώτερος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ. Αἱ πλεῖσται τῶν ἡμετέρων ὀπωρῶν εὐδοκιμοῦσιν εἰς Ἰαπονίαν, οἷον δαμάσκηνα, βερίκοκκα, ῥοδάκινα, ἄπια, μῆλα, σῦκα, πορτογάλλια, κεράσια καὶ τὰ τοιαῦτα· δὲν εὐδοκιμεῖ ὅμως καὶ τὸ σακχαροκάλαμον.

Εἴδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰς τί χρησιμεύει ὁ ἐσωτερικὸς φλοιὸς τῆς μωρέας. Ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζουσι γάρτην στερεὸν μὲν ἀλλ' ἐλαφρὸν, δι' οὗ γίνονται ἐνδύματα, μανδύλια, ῥιπίδια καὶ πολλὰ ἄλλα· ἀλλὰ καὶ ὑφάσματα λεπτότατα γίνονται ἐξ αὐτοῦ.

Γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν Ἰαπονίαν πλὴν τῆς μωρέας ὑπάρχει καὶ ἄλλο δένδρον τρέφον τοὺς μεταξοσκώληκας. Εἰς τὰ πολυάριθμα ταῦτα προϊόντα προσθετέον καὶ τὴν κάφουραν, τὸ φυσικὸν κηρίον, καὶ τὰ ἀπέραντα καὶ πλούσια μεταλλεῖα καὶ ἀνθρακωρυχεῖα.

Οἱ Ἰαπονοὶ εἶναι ἐμπειρότατοι κηπουροί· κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἀγαπῶσι νὰ περικόπτωσι τὰ δένδρα καὶ νὰ τὰ καθιστῶσι μικρότατα· ἐπωλήθη κιβώτιον τριῶν δακτύλων μῆκος καὶ δύο πλάτος ἔχον ἀντὶ 1200 ταλλήρων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦσαν πεφυτευμέναι μία πεύκη, μία δαμασκηνέα ἠνθισμένη καὶ μία βαμβοῦ. Εὑρίσκονται ἄπιοι δώδεκα ἢ δεκαοκτὼ δακτύλους ὑψηλαὶ, ἔχουσαι πλῆθος καρποῦ.

Τὰ τετράποδα ὅμως εἶναι εὐάριθμα εἰς τὴν Ἰαπονίαν, καὶ ἴσως διὰ τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῆς γεωργίας· καὶ φορτηγὰ μὲν εὑρίσκονται ὀλίγα, τὰ πρόβατα δὲ εἶναι ἄγνωστα. Ἐθαύμαζον οἱ Ἰαπονοὶ ἀκούοντες παρὰ τῶν Εὐρωπαίων ὅτι τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἦσαν ἐξ ἐρίου. Καὶ χοῖροι ὀλίγοι εὑρίσκονται, εἰ καὶ οἱ ἐντόπιοι τρώγουσιν εὐχαρίστως πᾶν εἶδος κρέατος· ἡ κυρία τροφὴ τούτων εἶναι ὀρύζιον, δημητριακοὶ καρποὶ ὄσπρια, πτηνὰ καὶ ἰχθῦς. Πιθανὸν ἡ ἔλλειψις τῶν ζώων νὰ προέρχεται καὶ ἐκ τοῦ νόμου, ὅστις ἀπαγορεύει εἰς πολλὰς βουδδικὰς αἱρέσεις τὸ κρεωφαγεῖν. Οἱ ἰχθῦς εἶναι ἀφθονώτατοι, καὶ δι' αὐτῶν τρέφονται οἱ παράλιοι λαοί. Διηγοῦνται μάλιστα ὅτι ἔθος ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς πλουσιωτέροις, νὰ στέλλωσιν ἐνίοτε πρὸς ἀλλήλους τεμάχιον παστοῦ ἰχθύος· σημαίνει δὲ τοῦτο τὸ ἑξῆς· « Ἐὰν θέλωμεν νὰ μείνωμεν σοφοὶ καὶ ἰσχυροὶ, ἂς μὴ λησμονῶμεν τὸν βίον καὶ τὴν ὀλιγάρκειαν τῶν πατέρων ἡμῶν, οἵτινες ἦσαν ἁπλοῖ ἁλιεῖς. »

Δ'.

Πόθεν ἄρα ἦλθεν ἡ νοήμων, καὶ φιλότιμος, καὶ φιλόπονος αὕτη φυλὴ, ἡ πλέον πεπολιτισμένη ὅλων ὅ-

(1) Ἐνῷ δημοσιεύομεν τὴν ἀνωτέρω διατριβὴν ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Γαλλίας, ὅτι πλοῖον πολεμικὸν τῆς Ἰαπονίας ἐπεσκέφθη τὸ πρῶτον τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον τὸν Ῥωσικὸν λιμένα Νικολαΐεφ. Τὸ πλοῖον τοῦτο καλούμενον Καμίτα-Μάρα, ἔχει σημαίαν λευκὴν μετ' ἐρυθροῦ κύκλου ἐν μέσῳ. Κατεσκευάσθη δὲ ἐν Ἰαπονίᾳ κατὰ σχέδιον δοθὲν ὑπὸ Εὐρωπαίου· τὰς ἐργασίας ὅμως τῆς ναυπηγίας διεύθυνεν ὁ πλοίαρχος Μιζόνα-Σιεδάϊ, κυβερνήτης αὐτοῦ. Οἱ περὶ τὰ ναυτικὰ ἔμπειροι λέγουσιν ὅτι τὸ πλοῖον τοῦτο εἶναι κατὰ πάντα ὅμοιον πρὸς τὰ ἡμέτερα, καὶ μόνην διαφορὰν ἔχει τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν, συμφωνοτέραν πρὸς τὰς ἕξεις τῶν ἐγχωρίων. Τὸ πλήρωμα συγκροτοῦσιν ἓξ μὲν ἀξιωματικοὶ, εἷς δὲ ἰατρὸς καὶ δεκαεπτὰ ναῦται· σκοπὸς δὲ τῆς μεταβάσεως εἰς Ῥωσίαν εἶναι τὸ νὰ γνωρίσωσι τὸν τόπον, τὰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, καὶ ἐν γένει νὰ πορισθῶσιν εἰδήσεις ἐπωφελεῖς εἰς τὴν Ἰαπονίαν. Φέρουσι δὲ μεθ' ἑαυτῶν καὶ πολλῶν ἐμπορευμάτων δείγματα. Ὁ πλοίαρχος Μιζόνα-Σιεδάϊ, μετὰ τὴν Καμίτα-Μάραν, ἤρχισε νὰ ναυπηγῇ καὶ ἑλικοκίνητον ἀτμόπλοιον κατὰ ῥωσικὸν σχέδιον. Αἱ μηχαναὶ αὐτοῦ κατεσκευάσθησαν εἰς Ναγασάκην, αὐτὸς δὲ ἐπιβὰς εἰς τὸ νέον τοῦτο πλοῖον καὶ παραλαβὼν στολίσκον σκοπεῖ νὰ περιέλθῃ τὸν κόσμον· θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Βαλτικὴν καὶ θὰ καταπλεύσῃ εἰς Κρονσταδ. Ὁ πλοίαρχος οὗτος ἔχει δύο ῥιβόλβερ ἐν Ἰαπονίᾳ τεχνουργηθέντα, ἐξ ὧν τὸ ἕτερον ἐδόθη αὐτῷ παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του ὡς ναυπηγήσαντι τὴν Καμίτα-Μάραν. Ἔχει δὲ καὶ καραβίναν κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Μινιὲ, οὐχὶ κατωτέραν τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ κατασκευαζομένων. Σ. Π.

σαι συνεκροτήθησαν χωρὶς νὰ λάβωσι σχέσεις μετὰ τῆς Εὐρώπης, ἡ διάγουσα βίον μονήρη, ἡ αὐτάρκης, ἡ μηδὲν ζητοῦσα παρ' ἄλλων, μήτε θέλουσα νὰ δώσῃ τι εἰς ἄλλους; οὐδεμία τῶν πέριξ φυλῶν δὲν φαίνεται συγγενὴς πρὸς αὐτήν· οὔτε ἡ τῶν Σινῶν, φυλὴ πλεονεκτικὴ καὶ δούλη, μικροπρεπὴς καὶ ἐχθρὰ τῆς προόδου, οὔτε ἡ τῶν Μαλαίων, δολία, ἀγρία καὶ ἀκοινώνητος. Ἡ φυσιογνωμία τῶν Ἰαπονῶν δὲν ἔχει τὸν σινικὸν τύπον· τὴν μὲν ῥίνα ἔχουσιν ὀλιγώτερον ἀνοικτὴν καὶ πλατεῖαν, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς ἧττον μὲν λοξοὺς μᾶλλον δὲ ἐξέχοντας· οἱ ἄνδρες εἶναι εὐρωστότεροι καὶ εὐπαγέστεροι· ξυρίζοντες τὴν κόμην ἔμπροσθεν, συσσωρεύουσι τὴν λοιπὴν εἰς τὰ πλάγια καὶ ὄπισθεν. Δὲν ἔχουσι γένειον ἀλλὰ μικρὸν μύστακα. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν πολλαὶ καὶ ἀξιοσημείωτοι διαφοραὶ μεταξὺ Σινῶν καὶ Ἰαπονῶν, εἶναι ὅμως ἀναντίῤῥητον ὅτι ἐν γένει τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν ἔχουσι τὸν μογγολικὸν τύπον.

Αἱ γυναῖκες μικρότεραι μὲν τὸ ἀνάστημα τῶν Εὐρωπαίων, ὑψηλότεραι δὲ τῶν Σινῶν, δὲν στρεβλοῦσι τοὺς πόδας ὡς αὗται. Τὸ δέρμα αὐτῶν εἶναι λευκὸν καὶ ὀπωσοῦν ἐρυθρόν· ἔχουσι δὲ καὶ ὡραίους ὀδόντας καὶ ἐπίχαρι πρόσωπον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ γάμου. Αἱ νέαι γυναῖκες, τῶν ὁποίων βλέπει τις ἀκωλύτως γυμνὸν τὸ σῶμα εἰς τὸ λουτρόν, ἔχουσι στῆθος καὶ ὀσφῦς καλῶς κατεσκευασμένα, πολλὴν δὲ εὐκινησίαν καὶ εὐστροφίαν. Ὅλαι δὲ ἔχουσι τὸ ἦθος προσηνὲς καὶ χαρίεν, καὶ θρυλλοῦνται ὡς ἀγαθαὶ σύζυγοι, μητέρες καὶ οἰκονόμοι. Τὸ ἔνδυμα αὐτῶν, τῶν κατωτέρων τοὐλάχιστον τάξεων, δὲν εἶναι πολλὰ κομψόν· ἴσως τὸ τῶν ἀνωτέρων εἶναι πλουσιώτερον, ἀνάλογον πρὸς τὴν περὶ αὐτὰς πολυτέλειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐταὶ μὲν ἐξέρχονται σπανίως εἰς τὰς ὁδούς, οὐδεὶς δὲ ξένος εἰσῆλθέ ποτε εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν, εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσωμεν ἀκριβεστέρας εἰδήσεις περὶ τοῦ γυναικείου ἐνδύματος. Ἀμφιβάλλομεν δὲ ἐὰν φέρωσι χρυσᾶ κοσμήματα, διότι εἰς τὰ ἐργαστήρια εὑρίσκονται σπανιώτατα τοιαῦτα· ὑάλινα ὅμως περιέργως κατειργασμένα εὑρίσκονται ἄπειρα, τὰ ὁποῖα γεμιζόμενα διὰ κεχρωματισμένου τινος ὕδατος στολίζουσι πρὸ πάντων τὴν κόμην αὐτῶν· φοροῦσι δὲ καὶ ἄνθη.

Οἱ Ἰαπονοὶ ἔχουσι νόμους περὶ πολυτελείας ἀπαγορεύοντάς τινα εἴδη, καὶ ὁρίζοντας λεπτομερῶς ὁποῖον ἔνδυμα πρέπει νὰ φέρῃ ἑκάστη τάξις· ἀλλὰ τὸ τῶν ἀνδρῶν διαφέρει, κατὰ τὰς περιστάσεις. Καὶ συνήθως μὲν φέρουσι ῥαβδωτὸν χιτῶνα λεπτότατον, χρώματος βαθέος καὶ ἔχοντος ἐπιγραφάς, δεικνυούσας τὸ ὄνομα, τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ φέροντος αὐτόν. Εἰς τὰς ἐπισκέψεις φοροῦσι βρακία, καὶ ὡς δεῖγμα σεβασμοῦ θεωροῦσι τὸ νὰ κρέμανται τὰ βρακοπόδια τόσῳ πολύ, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι βαδίζουσι γονυπετεῖς.

Τὸ χειμαιρινὸν ἔνδυμα εἶναι μεταξωτόν, ἀλλ' οὔτε οἱ ἄνδρες οὔτε αἱ γυναῖκες φέρουσι πίλους εἰμὴ ἐν ὥρᾳ βροχῆς· κρατοῦσι δὲ πάντες ἀνεξαιρέτως ἢ ἔχουσιν εἰς τὴν ζώνην ῥιπίδιον. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες γράφουσιν ἐπ' αὐτῶν διαφόρους σημειώσεις, αἱ δὲ γυναῖκες προσφέρουσιν ἐπ' αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας σακχαρωτά. Ἔφιπποι ὄντες οἱ ἄνδρες φοροῦσι μικρὸν πῖλον πλατὺν, δεδεμένον περὶ τὸ πρόσωπον διὰ δερματίνων λωρίων,

Ἂν καὶ, ὡς εἴδομεν, τῶν ἀνδρῶν τὰ ἤθη εἶναι ἐκλελυμένα, δὲν θεωροῦσιν ὅμως τὰς γυναῖκας, κατὰ τὸ ἔθος τῶν πλείστων ἐθνῶν τῆς Ἀσίας, ὡς ὄντα εὐτελῆ· ἡ πολυγαμία εἶναι ἄγνωστος, ὡς ἄγνωστος εἶναι καὶ ὁ περιορισμός. Ἐξ ἐναντίας αἱ γυναῖκες συχνάζουσιν εἰς τὰ θέατρα, καὶ πολλάκις συνοδεύουσιν εἰς τὰ καπηλεῖα τοῦ τείου τοὺς συζύγους αὐτῶν. Παίζουσι δὲ καὶ κιθάραν καὶ χορεύουσι χαριέντως.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Ἰαπονῶν· ἀλλ' ἡ σπουδὴ τῶν ἐθίμων καὶ τῶν ἠθῶν ἕνεκα τῆς περὶ τὴν γλῶσσαν ἀγνοίας δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀρχὴν ἔθνους τινός. Τίς ὅμως, πλὴν εὐαρίθμων τινῶν λογίων ὁπωσοῦν μελετησάντων τὴν ἰαπονικὴν, κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὰς ἀπείρους καὶ ἰδιαιτάτας αὐτῆς δυσκολίας; Ναὶ μὲν ὡς πρὸς αὐτὴν, ὡς καὶ πρός τινα ἄλλα, φαίνεται πολλὴ σχέσις μεταξὺ Ἰαπονῶν καὶ Σινῶν· διότι καὶ ἐκεῖνοι ἔχουσιν ὡς καὶ οὗτοι γλῶσσαν ἰδεογραφικὴν, καὶ ἰδίωμα ὁμιλοῦσι σινικὸν συνήθως, τὸ ὁποῖον καὶ σινιαπονικὸν ὀνομάζεται· ἡ ἐπιστήμη ὅμως ἀνεγνώρισεν ὅτι ὑπὸ τὴν φαινομένην ταύτην σχέσιν οὐδὲν στερεὸν θεμέλιον ὑπάρχει. Συνέβη δὲ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ὅ,τι καὶ ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν· οἱ Ἰαπονοὶ ἔχοντες μεγίστην εὐκολίαν εἰς τὸ νὰ δανείζωνται, ἅμα δὲ καὶ ἄπειρον ἀνοχὴν, ἐδέχθησαν καὶ ταύτην καὶ ἐκείνην παρὰ τῶν γειτόνων αὐτῶν· εἶχον ὅμως ἄλλην ἀνωτέραν κατὰ πολλά· καὶ καθὼς ὁ βουδδισμὸς ἔζησε παρὰ τὴν θρησκείαν τῶν σίντος, οὕτω καὶ ἡ μονοσυλλαβικὴ, ἡ ἰδεογραφικὴ γλῶσσα τῶν Σινῶν ἐγένετο δεκτὴ πρὸς τὴν συλλαβικὴν καὶ φωνητικὴν γλῶσσαν τῶν Ἰαπονῶν. Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη τῆς σινικῆς εἰς τὴν Ἰαπονίαν, γενομένη πρὸς τὰ τέλη τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος προῆλθε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐξ ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Ἄγγλος τις, ὁ Κ. Ἀλκόκ, διατρίβων ἐν Ἰαπονίᾳ, παρατηρεῖ πολλὰ ὀρθῶς ὅτι μόνον τὸ ἔθνος τοῦτο ἐδέχθη μὲν ἑκουσίως ξένην γλῶσσαν καὶ ξένην θρησκείαν χωρὶς νὰ κατακτηθῇ ἢ ἄλλως νὰ βιασθῇ ἔξωθεν, ἐτήρησε δὲ ὅλως ἀνεξάρτητον τὸ ἴδιον ἐθνικὸν φρόνημα.

Διαφέρει λοιπὸν τὰ μέγιστα ἡ ἰαπονικὴ τῆς σινικῆς γλώσσης, διότι ἡ μὲν πρώτη, ὡς εἴπομεν, εἶναι πολυσύλλαβος καὶ φωνητικὴ, ἡ δὲ ἄλλη συμβολική· ἄρα καὶ ἀνωτέρα ταύτης ὑπάρχει. Πρὸς τίνα λοιπὸν ἄλλην γλῶσσαν ἔχει σχέσιν; Ὁ Κ. Α. Μωρὺ, ἐξετάσας αὐτὴν ἐπιστημονικῶς, ἄξιοῖ ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν συστάδα τῶν ἀλταϊκῶν ἢ οὐγρο-ιαπονικῶν γλωσσῶν, ἐξ ὧν παρήχθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ μογγολικὴ, τουρκικὴ, μαγυαρικὴ καὶ μανδσουϊκή. Ὁ Κ. Λ. δὲ Ῥόσνυ, ὅστις καταγίνεται ἰδίως εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσης ταύτης, βεβαιοῖ τὴν συγγένειαν τῆς Ἰαπονικῆς πρὸς τὴν Κοριακήν (α). Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι ἐὰν δὲν εἶναι ἔτι καὶ σήμερον δυνατὸν νὰ ὁρίσωμεν μετὰ βεβαιότητος πόθεν παρήχθησαν οἱ

(α) Ἀρχιπέλαγος Κοριακόν, ὑπαγόμενον εἰς τὸ οὐράνιον κράτος.

Ἰαπονοὶ, τοὐλάχιστον βλέπομεν αὐτοὺς συγγενεύοντας μετὰ τῶν φυλῶν αἵτινες ἐξῆλθον ἐκ τῆς ἀνωτέρας Ἀσίας, εἰ καὶ ἀνωτέρους τόν τε πολιτισμὸν καὶ τὴν νοητικὴν ἀνάπτυξιν.

Πολὺ μετὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ Ἰαπονοὶ παρεδέχθησαν τὸ ἰδεογραφικὸν σύστημα τῶν Σινῶν, συνέταξαν ἀλφάβητον ἢ μᾶλλον βιβλίον συλλαβισμοῦ, διότι τὸ γραφικὸν αὐτῶν σύστημα εἶναι οὐσιωδῶς συλλαβικὸν, συγκείμενον ἐκ 47 σημείων· ὀνομάζουσι δὲ τοῦτο *ἰρόφα*. Τὰ σημεῖα ταῦτα ἐξηγοῦνται διὰ διαφόρων σχημάτων, οἷον τοῦ *κατακάνα*, συγκειμένου ἐκ 47 στοιχείων ἢ λειψάνων σινικῶν χαρακτήρων, τοῦ *μαγυωκάνα*, τοῦ *φιρακάνα*, τοῦ *ὑαματοκάνα*, τοῦ *ζυαγσέω* καὶ ἄλλων. Τὰ διάφορα ταῦτα σχήματα ἔχουσι καὶ διαφόρους ἐφαρμογάς· ὅθεν διὰ μὲν τοῦ *φιρακάνα* γράφεται ἡ ἱστορία, ἡ ποίησις καὶ αἱ μυθιστορίαι· δι' ἄλλων δὲ ἡ φιλοσοφία, αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ θεολογία· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ περὶ τούτων δὲν εἶναι ῥητῶς ὡρισμένα, πολλάκις ὁ συγγραφεὺς ἀναμιγνύει τὰ σχήματα, διὸ καὶ δυσκολωτάτη καθίσταται ἡ μελέτη τῆς ἰαπονικῆς. Γράφοντες δὲ σχηματίζουσιν ὁριζοντείους στήλας ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν ἄνω ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερὰ καὶ καταβαίνοντες παραλλήλως, καὶ μεταχειρίζονται ὡς οἱ Σῖναι γραφῖδα, κρατοῦντες αὐτὴν εὐθεῖαν, ὅπως μόνη ἡ ἄκρα ἐγγίζῃ τὸν χάρτην.

Ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀλλοιώσεων τὰς ὁποίας ἔπαθεν ἡ ἰαπονικὴ ἐμορφώθησαν δύο γλῶσσαι· ἡ ἀρχαία, εὔρυθμος καὶ κανονική, ὡς λέγεται, ἥτις γράφεται ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ διατηρεῖται καθαρωτάτη ἐν Μιάκῳ, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μικάδου, ὀνομαζομένη *ὑαματοκοτόβα*, ἡ γλῶσσα τῆς ἐπαρχίας Ἰαμάτου, καὶ ἡ καθομιλουμένη, ἥτις ὑποδιαιρεῖται εἰς πολλὰς διαλέκτους, τῶν ὁποίων αἱ πλέον ἀνόμοιαι εἶναι αἱ τῆς ἄρκτου καὶ μεσημβρίας. Ἡ Κιουσίου καὶ μάλιστα ἡ Ναγασάκη, ὡς συναλλασσόμεναι μετὰ ξένων, παρέλαβον πολλὰ παρὰ τῶν Σινῶν, τῶν Πορτογάλλων καὶ τῶν Ὁλλανδῶν.

« Σήμερον, λέγει ὁ Κ. Α. δὲ Ῥοσνὺ, ἡ Ἰαπονικὴ γλῶσσα περιέχει ποικιλίαν ἁπλῶν καὶ συνθέτων γραμμάτων, καὶ πέντε φωνήεντα (α, ε, ι, ο καὶ ου), ἅτινα συνενούμενα σχηματίζουσιν εἴδη διφθόγγων· δὲν ἔχουσιν ὅμως καὶ τὸ κ ὅπως καὶ οἱ Σῖναι. Σύμφωνα δὲ ἔχουσιν ὅσα σχεδὸν καὶ οἱ Λατῖνοι, τὸ δὲ λ καὶ ρ συγχέονται πολλάκις. »

Τὰ οὐσιαστικὰ δὲν ἔχουσι γένη· καὶ ὅπως διακριθῶσιν αὐτὰ προσθέτουσιν *ο* καὶ *με*· παραδείγματος χάριν, *ο-ουσὶ*, ταῦρος, *με ουσὶ*, δάμαλις. Ἐκ δὲ τῶν ἀριθμητικῶν ὀνομάτων μόνον τὰ δέκα πρῶτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰαπονικὴν, τὰ δὲ λοιπὰ, τῶν ὁποίων γίνεται συνήθως χρῆσις, εἰς τὴν σινικήν. Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι ἀντικαθίστανται δι' ἐκφράσεων ταπεινῶν μὲν διὰ τὸ πρῶτον πρόσωπον, ἐπαινετικῶν δὲ διὰ τὰ ἄλλα· παραδείγματος χάριν ἀντὶ τοῦ *ἐγὼ*, *ἡμεῖς*, λέγουσιν· *ὀν ἀμαθὲς*, *σῶμα βάνυσον*, *γέρων ἀνόητος*, *ὁ ὢν εἰς τὴν διάκρισίν σου*, *ὁ θεράπων σου*, *κτ.λ*, ἀντὶ δὲ τοῦ *σὺ*, *ὑμεῖς* λέγουσιν· *ὁ εὐγενὴς ἄνθρωπος*, *ἡ εὐγενὴς θέσις*, *ὁ ἔνδοξος γέρων*, κτλ. Κατὰ δὲ τὴν στίξιν μεταχειρίζονται μικροὺς λευκοὺς καὶ μέλανας κύκλους, καὶ εἶδος ἀνεστραμμένης ὑποστιγμῆς· σημειωτέον δὲ καὶ ὅτι τὰ βιβλία αὐτῶν ἄρχονται ἀπὸ τῆς τελευταίας σελίδος καὶ προχωροῦσι πρὸς τὴν πρώτην· τὰ φύλλα, ἀντιστρόφως πρὸς τὴν ἡμετέραν συνήθειαν, κόπτονται ὄπισθεν καὶ μένουσιν ἀκέραια ἔμπροσθεν, οὕτως ὥστε ἀνοιγόμενα τὰ δύο σχηματίζουσιν ἓν φύλλον. Ἐκτυποῦνται δὲ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μόνον μέρους, καὶ συνδέονται τὰ φύλλα διὰ μεταξωτοῦ νήματος κατὰ τὸ ὄπισθεν μέρος, ὥστε αἱ ἀτύπωτοι σελίδες δὲν φαίνονται. Καὶ ἄνω μὲν γράφεται ὁ τίτλος, κάτω δὲ οἱ ἀριθμοὶ τῶν σελίδων· τὰ δὲ ὀνόματα τοῦ συγγραφέως, τοῦ ἐκδότου καὶ τοῦ τόπου τῆς τυπώσεως γράφονται διὰ χαρακτήρων σινικῶν. Αἱ χρονολογίαι σημειοῦνται διὰ τῶν ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα δίδουσιν οἱ αὐτοκράτορες εἰς τὰ ἔτη τῆς βασιλείας αὐτῶν, καὶ διὰ τῶν κυκλικῶν χαρακτήρων τῆς ἑξηκονταετίας.

Ἕνεκα τούτου τὰ ἔτη μετροῦνται κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους. Μεταχειρίζονται τὸ ἔτος τοῦ πρώτου μικάδου, Σιν-μοὺ, 660 πρὸ τοῦ ἡμετέρου· μεταχειρίζονται δὲ καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ τὰ λεγόμενα *νέγκο*. Ὁ τριακοστὸς δεύτερος μικάδος προσέθετο καὶ ἐπίθετά τινα εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, οἷον· *οὐραία εἰρήνη*, *αἰωνία ἀρετή*. Οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ προκατόχου, καὶ διὰ τῶν φράσεων τούτων χαρακτηρίζονται αἱ ἐποχαί. Ἡ μετὰ τῆς Γαλλίας συνθήκη ὑπεγράφη τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ ἑνδεκάτου μηνὸς τοῦ πέμπτου ἔτους τοῦ *νέγκο Ἀνσέϊ*, ἤτοι τοῦ ἔτους τοῦ ἵππου (9 Ὀκτωβρίου 1858). Ὁ δὲ ἑξηκονταετὴς κύκλος, ἐν χρήσει καὶ παρὰ τῆς Σίναις καὶ ἐν Σιάμῃ, ἄρχεται τὸ 2637 πρὸ Χριστοῦ· ὅθεν ὁ Σιν-μοὺ ἀνήκει εἰς τὸν τριακοστὸν τρίτον κύκλον. Ἔκτοτε παρῆλθον ἑβδομήκοντα πέντε, ὁ δὲ ἑβδομηκοστὸς ἕκτος ἄρχεται τὸ 1864 καὶ θὰ λήξῃ τὸ 1923 ἔτος. Ἕκαστον ἔτος τοῦ κύκλου τούτου ἔχει ἰδιαίτερον ὄνομα.

Καθὰ λέγουσιν οἱ Ὁλλανδοὶ, ἡ ἰαπονικὴ φιλολογία ἔχει συγγράμματα ἱστορικὰ, γεωγραφικὰ, ἠθικὰ, θρησκευτικὰ, περιγραφὰς, ποιήσεις, δράματα, ἐγκυκλοπαιδείας καὶ βιογραφίας· ἔχει δὲ καὶ μυθιστορίας μετὰ ζωγραφιῶν, καὶ βιβλία ἐκ μόνον εἰκόνων συγκείμενα. Ἡ τυπογραφία εἶναι γνωστὴ εἰς Ἰαπονίαν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Ιᾳ'. ἑκατονταετηρίδος. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι γενική, καὶ τὰ παιδία ἀμφοτέρων τῶν φύλων διδάσκονται, ὡς βεβαιοῦσιν, εἰς δημόσια σχολεῖα ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Οἱ Ἰαπονοὶ ἔχουσι μεγίστην κλίσιν εἰς τὸ μανθάνειν, καὶ ταύτην μαρτυροῦσιν ὅλοι οἱ περιηγηταί· ζητοῦσι πληροφορίας παρὰ τῶν ξένων, γράφουσιν ἐπὶ τῶν ῥιπιδίων ὀνόματα ἀγγλικὰ, καὶ μανθάνουσιν αὐτὰ εὐκόλως· ἐν Γέδῳ καὶ Ναγασάκῃ διδάσκεται ἡ ὁλλανδική, καὶ οἱ διδαχθέντες εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν τὰς νεωτέρας ἐφευρέσεις τῆς μηχανικῆς καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἐρχόμενοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν μεταδίδουσιν

αὐτάς. Οἱ Ἰαπονοὶ σεμνύνονται διὰ τὴν εὐκολίαν αὐτῶν περὶ τὸ μανθάνειν. Ὁ Κ. Ὀλίφαν λέγει ὅτι ἐνῷ μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἐπείσθησαν οἱ Σῖναι νὰ παραδεχθῶσιν ἐν Τιεν-τσὶν τὴν Ἀγγλικὴν ὡς γλῶσσαν διπλωματικὴν, οἱ Ἰαπονοὶ ἐξ ἐναντίας ἐζήτησαν αὐτήν. « Πόσον καιρὸν θέλετε, εἶπέ τις τῶν πληρεξουσίων πρὸς τοὺς Ἄγγλους, νὰ μάθετε τὴν Ἰαπονικήν! ἄφετε ἡμᾶς πέντε ἔτη, καὶ θὰ μάθωμεν ν' ἀποκρινώμεθα ἀγγλιστί. »

Μετὰ διακοπὴν δύο αἰώνων καὶ ἐπέκεινα, πρὸ ἓξ μόνον ἐτῶν ἐπανέλαβον σχέσεις μετὰ τῶν ξένων ἐθνῶν· γνωστὸν δὲ ὅτι πρώτη ἡ Ἀμερικὴ ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τῶν Ἰαπόνων. Τὸ 1854 εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σιμόδης ὁ πλοίαρχος Πέρρυ, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1856 στόλος ἀμερικανικὸς διέτρεξε τὰς θαλάσσας τῆς Ὀκότσκ, τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπονίας, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἀνοιγέντας λιμένας πρὸς τοὺς ξένους. Τὸ 1858 ὁ Ῥῶσος Πουτιατὶν καὶ ὁ λόρδος Ἔλγιν συνελθόντες ἐν Γέδῳ, ἐσυνθηκολόγησαν ἐν ὀνόματι τῆς Ῥωσίας καὶ Ἀγγλίας. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐσυνθηκολόγησε καὶ ἡ Ἀγγλία διὰ τοῦ Κ. Γρό· τοῦτο ἔπραξε καὶ ἡ Πορτογαλλία· σήμερον δὲ διαπραγματεύεται συνθήκην καὶ ἡ Πρωσία στείλασα δύο πλοῖα εἰς Γέδον. Τὰ διὰ τῶν συνθηκῶν τούτων νέα δικαιώματα παρεχωρήθησαν καὶ εἰς τὴν Ὁλλανδίαν (1).

Ποία ἄρά γε θὰ εἶναι ἡ ἐπιδρὸὴ τῶν νέων τούτων ὅρων εἰς τόπον, ὅστις μεμονωμένος καὶ μακρὰν τοῦ ἄλλου κόσμου ἐδημιουργήθη καὶ ἀνεπτύχθη, τὸν ὁποῖον ἡ ἀπομόνωσις οὔτε ἐξησθένισεν, οὔτε καταφρονητὴν παντὸς ὅ,τι ἠγνόει κατέστησε; Καὶ ὅμως, ὁ νοήμων, φιλόπονος, γενναῖος καὶ τίμιος τῆς Ἰαπονίας λαὸς ἔχει, κατὰ παράδοξον ἀντίθεσιν, πρὸς ταῖς ἀρεταῖς αὐτοῦ καὶ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα παρ' ἡμῖν θὰ ἀνέτρεπον καὶ τὸ στερεώτερον κοινωνικὸν σύστημα· στερεῖται, λέγομεν, παντὸς αἰσθήματος αἰδοῦς, ἔχει τὰ ἤθη εἰς ἄκρον ἐκλελυμένα καὶ κυβέρνησιν δεσποτικωτάτην, μὴ ἐπιτρέπουσαν μηδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀτομικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐνέργειαν. Μεταξὺ λοιπὸν τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τούτων ἀνετράφη ἡ Ἰαπονία, καὶ ἀκμάζει σήμερον, καὶ μόνη μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ὅσα συνεκροτήθησαν ἄνευ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λευκῶν, κατώρθωσε νὰ συνθηκολογήσῃ ἀπὸ τῶν ἴσων μετὰ τούτων. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς εἴδομεν, τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι καὶ ἄφθονα καὶ πολύτιμα, ἀνάγκη νὰ διατηρηθῶσιν αἱ μετ' αὐτῆς σχέσεις διὰ τιμιότητος, εἰλικρινείας καὶ πνεύματος συμβιβαστικοῦ, ὅπως διαρκέσωσιν ἐσαεὶ χάριν πρὸ πάντων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ συμφέροντος.

(1) Ὅλαι αἱ συνθῆκαι περιέχουσι τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ἤτοι ἀποστολὴν πρέσβεων εἰς Γέδον καὶ προξένων εἰς τοὺς ἀνοιγέντας λιμένας, καὶ ἄδειαν νὰ περιέρχωνται εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἰαπονίας ὑποχρεοῦται νὰ στείλῃ πρέσβυν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἡγεμόνος μεθ' οὗ συνθηκολογεῖ. Οἱ Γάλλοι, οἱ Ἄγγλοι, οἱ Ῥῶσοι κλ. ἔχουσι μὲν τὴν ἄδειαν νὰ κατοικήσωσιν εἰς τοὺς ἀνοιγέντας λιμένας, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ μακρυνθῶσι πέραν ὡρισμένου τινὸς διαστήματος. Πρὸς τούτοις ἔχουσι καὶ δικαίωμα νὰ μετέρχωνται ἐλευθέρως τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν, καὶ νὰ ἀνεγείρωσι ναοὺς καὶ νεκροταφεῖα, καὶ νὰ δικάζωνται ὑπὸ τῶν ἰδίων προξένων. Τὰ ξένα νομίσματα εἶναι δεκτὰ, καὶ τὰ ἐντόπια ἐξάγονται πλὴν τῶν χαλκίνων. Τὰ ἐξαγόμενα πληρόνουσι 5 τοῖς 0/0 πλὴν τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων καὶ τοῦ ἀκατεργάστου χαλκοῦ. Ἀπαγορεύεται ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ὀπίου. Ἕκαστον πλοῖον πληρόνει εἰσερχόμενον 81 φράγκα.

ΓΙΑΝΤΖΟΣ ΑΥΔΟΥΚ.

(Συνέχ. Ὅρα φυλλάδ. 280.)

—ooo—

— Μαντεύω τὸν σκοπόν της, εἶπον μειδιῶν πρὸς τὸν συνταγματάρχην ἀπορήσαντα διὰ τὸ ἀπροσδόκητον κίνημα τῆς γραίας. Φαίνεται ὅτι, κατὰ τὰς προλήψεις τῶν Βουλγάρων, πιστεύει καὶ αὐτὴ ὅτι θὰ ἐπέλθῃ δυστύχημα εἰς τὴν οἰκίαν ἐὰν ἀναχωρήσωμεν, χωρὶς καὶ ὁ οἰκοδεσπότης νὰ ἐκπληρώσῃ πρὸς ὑμᾶς τῆς φιλοξενίας τὰ καθήκοντα, καὶ ἡμεῖς ν' ἀνταποκριθῶμεν δεόντως εἰς αὐτά· ἀγνοῶ ἂν εἰς τὸν ξένον δίδεται ἀλλαχοῦ ὡραιότερον ὄνομα τοῦ διδομένου ἐν Βουλγαρίᾳ, *πριγάκι* ἤτοι φίλου. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς ξένος ἀποφεύγει ποτὲ, ἔστω καὶ διὰ λόγον εὐγενείας, τὸ νὰ φέρῃ εὐτυχίαν εἰς τὸν φιλοξενοῦντα κόπτων τὸν ἄρτον του μετ' αὐτοῦ.

— Διάβολε! τί θὰ εἰπῇ ὁ Δ. . . . , ἀνεφώνησεν ὁ συνταγματάρχης ἰδὼν τὸ ὡρολόγιόν του, ὅταν μάθῃ ὅτι ἀφήσαμεν νὰ περάσῃ ἡ ὥρα τοῦ γεύματός του διὰ νὰ δοκιμάσωμεν τὰ βουλγαρικὰ φαγητά;

Καὶ ταῦτα λέγων διευθύνθη πρῶτος πρὸς τὴν *σόμπαν*, ἢ τὴν μεγάλην αἴθουσαν· καὶ εἰσελθόντες εἴδομεν ὅτι ἦτο χωρητικὴ πεντήκοντα ἀνθρώπων καὶ ἐπέκεινα, καὶ ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀσπρισθῇ μὲ ἄσβεστον· τὸ ἔδαφος ἦτο ἐκ χώματος, καὶ ἐκαλύπτετο ποῦ καὶ ποῦ ἀπὸ ψιάθους. Ὅλα δὲ τὰ ἔπιπλα ἦσαν δύο ξύλινοι τράπεζαι καὶ τινα σκαμνία ὡσαύτως ξύλινα. Εἰς τοὺς τοίχους ἐκρέμαντο ἀτάκτως ἐργαλεῖα κυνηγετικὰ, στέφανοι ἐκ ξυλοκεράτων ἀπεξηραμμένων, δύο ἢ τρία ἔγχορδα ὄργανα παραδόξου σχήματος, καὶ διάφορα χαλκότευκτα καὶ σιδηρᾶ σκεύη· καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης ἔκειτο μεγίστη ἑστία, πλησίον τῆς ὁποίας ἠνοίγετο μικρὰ θυρὶς φέρουσα εἰς τοὺς ὄπισθεν θαλάμους. Ἡ πρώτη τράπεζα, ἡ τῶν ξένων, ἦτο ἐσκεπασμένη μὲ βαμβακερὸν χνοῶδες τραπεζομάνδυλον, πέριξ ἔχον κεντήματα διαφανῆ, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα κατασκεύάζουσιν αἱ βουλγαρίδες μετὰ πολλῆς ταχύτητος καὶ ἐπιτηδειότητος. Τρία δὲ μεγάλα σιδηρᾶ πινάκια, ἐξ ὧν τὸ μὲν περιεῖχε πιλάφιον μὲ κρέας καὶ χόντρον (πλιγοῦρι), τὸ δὲ ἄλευρον ἀραβοσίτου μὲ γάλα βραστὸν, καὶ τὸ τρίτον πλακοῦντα ἀπὸ μαῦρον σῖτον κολυμβῶντα εἰς τὸ βούτυρον, ἐδίδασκον εἴς τε τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ὄσφρησιν ἡμῶν τὴν βουλγαρικὴν μαγειρικὴν, ἥτις, καὶ μὲ ὅλα τὰ σκώμματα τοῦ συνταγματάρχου, δὲν θ' ἀπήρεσκε πολὺ οὔτε εἰς αὐτὸν τὸν ταγματάρχην Δ. Δύο ἀγγεῖα περιέχοντα οἶνον ὑπόγλυκον, καὶ τρίτον ἄλλο πλῆρες ρακίου ἐκ δαμασκήνων, ἔκειντο εἰς τὴν ἄκραν τῆς τραπέζης· τὰ τριβλία ἦσαν φαυεντινὰ, καὶ ἐφ' ἑκάστου ἦτο *βρίτουα* ἢ μάχαιρα μὲ ξυλίνην λαβίδα ὑαλοκόλλητον, τῆς ὁποίας ἡ λεπὶς εἶναι μὲν μαύρη, κόπτει ὅμως ὡς ξυράφιον.

Ἐνῷ δὲ ἐγευόμεθα μᾶλλον διὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὴν περιέργειαν ἢ τὴν ὄρεξιν ἡμῶν, ἠκούσαμεν φωνὰς πρὸς τὴν θύραν, καὶ στρέψαντες τὴν κεφαλὴν εἴδομεν τὸν τσαούσην Ὀσμὰν καὶ τοὺς πέντε ἢ ἓξ συνοδοιπόρους μας ἱππεῖς, οἵτινες μᾶς ἐχαιρέτιζον διὰ τῆς θύρας. Περιφερόμενοι καὶ ἁρπάζοντες εἰς τὰ χωρία, κατὰ τὴν συνήθειάν των, οἱ βασιβουζούκιδες αὐτοὶ, εὗρον τὴν θύραν τῆς αὐλῆς τοῦ Γιάντζου ἀνοικτὴν, καὶ εἰσῆλθον ἐπ' ἐλπίδι ν' ἁρπάσωσι καὶ ἀπὸ αὐτήν· ὡμίλουν δὲ τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὴν γραῖαν μὲ ὕφος φιλικὸν καὶ σχεδὸν μειλίχειον, διότι οἱ μουσουλμάνοι οὕτω πως μεταχειρίζονται τοὺς ραγιάδας πρὶν ἀρχίσωσι νὰ τοὺς ἀπειλῶσι καὶ νὰ τοὺς δέρωσιν. Ἐγὼ δὲ, διὰ νὰ προλάβω μάλιστα τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ συνταγματάρχου, ἔσπευσα νὰ εἴπω εἰς τὸν τσαούσην, ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐλαχίστην παρεκτροπὴν ἂν περιέπιπτεν εἴτε αὐτὸς εἴτε τις τὸν περὶ αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς οἰκίας, θὰ ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς· ἀλλ' ὁ πανοῦργος Τουρκομάνος ἐμειδίασε δείξας τοὺς μακροὺς καὶ λευκοὺς ὀδόντας του, ὡς τὸ σαρκοβόρον θηρίον, τὸν ὁποῖον ἔρπει διὰ τὸν φόβον τῆς μάστιγος τοῦ δαμαστῆρος. Μετὰ ταῦτα ἀπέτεινε μὲ ἦθος ἀδημονίας λέξεις τινὰς πρὸς τοὺς ἀξίους συνάρπαγάς του, καὶ ὅλοι ἐκάθησαν κατὰ γῆς διὰ νὰ φάγωσιν ἀνετότερον τὸν πλακοῦντα, τὰ ἀγγούρια, καὶ τὸν τυρὸν τὰ ὁποῖα παρέθετο αὐτοῖς μὲ προθυμίαν ἡ ἀγαθὴ γραῖα· ὁ Μεχμὲτ ὅμως, μὴ θελήσας νὰ μεθεξῇ τοῦ δείπνου, ἐστάθη ὀρθὸς, διότι καθὸ Ὀσμανλὴς κατεφρόνει εἰς ἄκρον τοὺς πλάνητας τῆς Ἀνατολῆς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους αἱ πολεμικαὶ περιστάσεις τοῦ 1853 ἔτους ἐκάλεσαν ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν ἐρήμων αὐτῶν καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως. Διὰ τοὺς ἀμίσθους τούτους στρατιώτας ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἐδαπάνα πλειότερα ἢ ὅσα ἐχρειάζοντο διὰ τὴν συντήρησιν τακτικοῦ στρατοῦ. Ἐνῷ λοιπὸν ἐκεῖνοι ἔτρωγον εὔθυμοι, ὁ Μεχμὲτ περιείρχετο σοβαρὸς ὑπὸ τὸ παράπηγμα, κατασκοπῶν τὰ περὶ αὐτὸν καὶ ἔχον καὶ τὰς δύο χεῖρας εἰς τὰ πιστόλιά του.

Ἐν τοσούτῳ ὁ συνταγματάρχης ἰδὼν καὶ πάλιν τὸ ὡρολόγιόν του, ἡτοιμάζετο νὰ σηκωθῇ, ὅτε εἴδομεν ἀνοιγεῖσαν τὴν παρὰ τὴν ἑστίαν θυρίδα, καὶ εἰσελθόντα ἄνθρωπον, οὗ τινος ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις ἐκίνησε τὴν περιέργειαν ἡμῶν.

— *Ζ' μπογκὸμ ὀστάϊκ* (ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν)! εἶπεν ὁ εἰσελθὼν, θεὶς πρῶτον τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στόματος καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ μετώπου.

— *Ὀ' ντόμπρυ τσὰς ποτσὰν* (καλῶς ὥρισες), ἀπεκρίθην εὐθὺς παρατηρήσας αὐτὸν, καὶ πεισθεὶς ὅτι ὁ μυστηριώδης ἐκεῖνος ἦτο αὐτὸς ὁ Γιάντζος Αὔδουκ.

Εἶχε δὲ τὴν ἡλικίαν ἀκμαίαν, τριάκοντα ἕως τριάκοντα πέντε ἐτῶν, τὸ ἀνάστημα μεσαῖον, ἀλλὰ ἡρακλειον, ὡς ἐφαίνετο, τὴν δύναμιν. Εἰδὲ ἦτο καὶ ἐνδεδυμένος ὡς χωρικὸς βούλγαρος, τὸ λευκὸν ὅμως καὶ κεντημένον ὑποκάμισόν του ἐδείκνυεν ὅτι ἀνῆκεν εἰς ἀνωτέραν τάξιν· τὸ στῆθός του, ἀνοικτὸν κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου, ἦτο δασὺ ὡς δέρμα θηρίου. Εἰς τὴν ζώνην του, πλὴν τῆς θήκης τῶν φυσεκίων, ἔφερεν ἄπειρα ὅπλα, ἤτοι *κελεντζέ* ἢ κυρτὴν σπάθην τῆς Δαμασκοῦ ἐντὸς κοκκίνης θήκης, ἀκινάκην κατεσκευασμένον εἰς Νιάουσταν ἀπὸ Βουλγάρους ὁπλοποιοὺς, τρία ἢ τέσσαρα *γαντζέρια* διαφόρων σχημάτων καὶ μεγέθους, καὶ δύο ζεύγη πιστολίων, τῶν ὁποίων τὰ ἧττον πολυτελῆ εἴλκυσαν ἀμέσως τὴν προσοχὴν ἡμῶν, διότι ἦσαν μεγαλοπρεπῆ ἑξάκροτα *ριβόλβερ*, εἰς Γερμανίαν κατεσκευασμένα. Ἐκρέματο πρὸς τούτοις εἰς τὴν ῥάχιν του ἀπὸ μεταξωτοῦ γαϊτανίου ῥαβδωτοῦ καραβίνα, τὴν αὐτὴν ἔχουσα καταγωγήν. Ἀπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτὴν ὁπλοθήκην, ἥτις ὅμως δὲν ἐκώλυε διόλου τὴν ἐλευθερίαν τῶν κινημάτων του, ἐμαντεύετο εὐκόλως, ὄχι μόνον ἡ ἄκαμπτος θέλησις ἀνδρὸς ἀπόφασιν ἔχοντος ν' ἀποθάνῃ μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, ἀλλὰ καὶ ἡ τόλμη καὶ ἡ ἐπιτηδειότης αὐτοῦ ἀκαταπαύστως παλαίοντος πρὸς τρομεροὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ τὸ ἦθός του ἦτο ἀξιοσημείωτον· τὸ πρόσωπόν του εἶχε τὸ ἀνδρικὸν καὶ στρατιωτικὸν κάλλος τῶν Οὔγγρων καὶ Σέρβων· περιεχέετο ὅμως ἀπὸ μελαγχολίαν ἐξορίσασαν, ὡς ἐφαίνετο, διὰ παντὸς τὸ μειδίαμα. Οἱ ὀφθαλμοί του ἠστραπηβόλουν διὰ τῶν πυκνῶν βλεφαρίδων του, καὶ ἐζωογόνουν τὸ κατάψυχρον καὶ αὐστηρὸν πρόσωπόν του· ἦσαν δὲ γοργοὶ, δύσπιστοι, σχεδὸν θηριώδεις, καὶ σ' ἐνθύμιζον τοὺς τῶν ἀγρίων θηρίων ὅταν ἐννοῶσιν ὅτι ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ τοὺς κυνηγούς. Ὁ δασύτατος καὶ μαῦρος μύσταξ του, ἔκρυπτε σχεδὸν τὰς σιαγόνας του, καὶ ἡ πυκνοτάτη καὶ μαύρη κόμη του, πίπτουσα ὡς χαίτη εἰς τὸν τράχηλόν του, ἔδιδεν εἰς τὴν κεφαλήν του ὁμοιότητά τινα πρὸς τὴν τοῦ λέοντος. Καὶ ὅμως μὲ ὅλον τὸ τρομερὸν τοῦτο ἦθός του, ἔβλεπες ἀπὸ τοὺς τρόπους αὐτοῦ τὴν ταπεινότητα, τὴν ἁπλότητα καὶ τὸν εὐήθειαν δι' ὧν διακρίνεται καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις ὁ Βούλγαρος ραγιάς.

Διαρκούσης τῆς παρατηρήσεώς μου αὐτῆς, ἡ ὁποία ἔγεινε ταχύτερον ἢ ὅσον ἐπεριγράφη, ὁ εἰσελθὼν, χωρὶς νὰ δείξῃ ὅτι ἐνόησε τὴν περιέργειαν ἡμῶν, ἐκάθησε παρὰ τὴν δευτέραν τράπεζαν, κειμένην πλησίον τῆς ἑστίας καὶ ὄχι μακρὰν τῆς θυρίδος. Ἐπειδὴ δὲ παρετηρήσαμεν ὅτι δὲν ἀπέβαλε τὰ ὅπλα του, ὑπεθέσαμεν ὅτι ἡ ἀδιαφορία του ἦτο προσποιητὴ, καὶ ὅτι ἐπροφυλάττετο πάντοτε ἀπὸ ἀπροσδόκητον ἐπίθεσιν. Ἐν τοσούτῳ ἦλθεν ἡ ἀγαθὴ γραῖα κομίζουσα τὸ γεῦμα τοῦ Γιάντζου· οὗτος δὲ χωρὶς κἂν νὰ τὴν ἴδῃ, ἤρχισε νὰ τρώγῃ, ἔχων ὅμως προσηλωμένην τὴν προσοχήν του εἰς τοὺς ὑπόπτους ξένους οἵτινες, σεσωρευμένοι εἰς τὴν θύραν ἔτρωγον ὡς πεινηλέοι σκύλοι.

— Ἐὰν, εἶπον διακόψας τὴν σιωπὴν, ὅ,τι ἐμάθαμεν εἶναι ἀληθινὸν, θὰ εἶσαι ὁ τσορμπατζὴς Γιάντζος, τὸν ὁποῖον ἐπονομάζουν Αὔδουκ,

— Ναὶ *Γόσποδη* (κύριε), μὲ ἀπεκρίθη κλίνας ὀπωσοῦν τὴν κεφαλὴν, εἶμαι ὁ Γιάντζος.

— Ἐπεθυμούσαμεν νὰ σὲ ἰδῶμεν, ἐπανέλαβον, διὰ ν' ἀκούσωμεν ἀπὸ τὸ στόμα σου τὰ παράδοξα πράγματα τὰ ὁποῖα μᾶς εἶπαν διὰ σέ. Εἴμεθα ξένοι ἀξιωματικοὶ, ταξειδεύοντες εἰς αὐτὰ τὰ μέρη διὰ νὰ πληροφορηθῶμεν τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου· ἐκεῖνοι δὲ ἐκεῖ κάτω, εἶναι *ρεδίφιδες*, τοὺς ὁποίους μᾶς ἔδωκεν εἰς συνοδίαν ὁ πασᾶς τῆς Σούμλας.

— Καλῶς ὡρίσατε, ἀπεκρίθη ὁ Γιάντζος· πλὴν ἐδῶ βλέπω μόνον τὸν Γάλλον *μίρ-αλάϊ* καὶ σέ· ποῦ εἶναι ὁ *μπίμπασης* (ταγματαρχης), ὁ ὁποῖος *γράφει τοὺς δρόμους*, καὶ ἔχει καραβίναν ἡ ὁποία σημαδεύει χίλια βήματα μακράν; Διὰ τί ἔμεινεν εἰς τὴν σκηνήν;

— Ἐπειδὴ ἠξεύρεις ποῖοι εἴμεθα καὶ διατί ταξειδεύομεν σὲ λέγω, εἶπον ἀτενίζων αὐτὸν, ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη προσβολὴ ἐναντίον μας ἢ ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων μας θὰ τιμωρηθῇ αὐστηρότατα. Ὅπως καὶ ἂν ἔμαθες τὰ περὶ ἡμῶν, καὶ ὁποιοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι οἱ σκοποί σου, καλοὶ ἢ κακοὶ, μάθε ὅτι ἔχεις νὰ κάμῃς μὲ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι οὔτε ζητοῦν τίποτε ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν οὔτε τὸν φοβοῦνται.

— Καὶ ἂν δὲν ἐτρώγετε τὸ ἅλας μου, ἀπεκρίθη ἀφελῶς ὁ Γιάντζος, ἀρκεῖ ὅτι εἶσθε Γάλλοι, καὶ διὰ τοῦτο σᾶς σέβομαι ὅπως τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μου· διὰ χάριν σας θὰ σεβασθῶ καὶ ἐκείνους τοὺς τυχοδιώκτας τῆς Ἀνατολῆς. Μάθετε ὅμως ὅτι δὲν σᾶς ἀπήντησα σήμερον πρώτην φοράν. Σᾶς εἶδα πρὸ τριῶν ἑβδομάδων εἰς Ῥασγρὰδ, ὅπου ἔμαθα ποῖοι εἶσθε, καὶ πρὸ τριῶν ἡμερῶν σᾶς ἐξαναεῖδα εἰς Σανσκλάρ. Ἠξεύρω ὅτι ἔρχεσθε ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Ὀμέρπασα, ἀπὸ τὸ Ῥουστσοῦκι, καὶ ὅτι πηγαίνετε εἰς Σιλίστριαν. Εἰπὲ τὸν *μίρ-αλάϊ*, Γόσποδι, ὅτι εἶμαι φίλος τῶν Γάλλων. Ὅλοι ἐδῶ τοὺς ἀγαπῶμεν διότι εἶναι ὡς καὶ ἡμεῖς καλοὶ χριστιανοὶ, γενναῖοι ὡς σίδηρος, καὶ ἐχθροὶ τῆς ἀδικίας. Εἶδα τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον εἰς Βάρναν, καὶ δὲν τὸ ἐχόρταιναν τὰ μάτια μου. Μεγάλος λαός! Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς φωτίσῃ νὰ ὑπερασπισθοῦν τοὺς ταλαιπώρους Βουλγάρους κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ συνομιλία μας ἐγένετο ἕως τότε βουλγαριστὶ καὶ ἐπειδὴ ὁ συνταγματάρχης δὲν ἐνόει, ἀφοῦ τῷ εἶπον ἐν ὀλίγαις τὰ περὶ τοῦ Γιάντζου, ἤρχισα νὰ ὁμιλῶ τουρκιστί.

— Δὲν μὲ λέγεις, ἠρώτησα τὸν Γιάντζον, ἀφοῦ ὁμιλεῖς ὡς καλὸς χριστιανὸς καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος, διὰ τί κάμνεις πράγματα τὰ ὁποῖα μισεῖ καὶ ὁ Θεὸς καὶ ἡ συνείδησις; Σὲ κάμνω αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν διότι μὲ εἶπαν ὅτι ἀπηρνήθης τὴν ζωὴν τοῦ τιμίου ἀνθρώπου διὰ νὰ χορτάσῃς τὰ πάθη σου, καὶ ὅτι μόνον νόμον γνωρίζεις τὸ τουφέκι σου.

Τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἐρώτησιν ἀκούσας ὁ Γιάντζος ἀνέρριξεν ὅλος· οἱ ὀφθαλμοί του ἠκτινοβόλησαν φλόγας, καὶ τὸ σκυθρωπὸν πρόσωπόν του ἐγένετο τοσούτῳ φοβερὸν, ὥστε καὶ χωρὶς νὰ θέλω ἔφερα τὴν δεξιὰν εἰς τὰ πιστόλιά μου. Ἀλλὰ κατορθώσας ν' ἀναχαιτίσῃ τὸν χείμαῤῥον τῆς ὀργῆς ὅστις ἐφαίνετο ἕτοιμος νὰ ἐκραγῇ, μὲ ἀπεκρίθη ἀταράχως·

— Γάλλε! πρῶτος σὺ ἐτόλμησες νὰ βάλῃς τὸ δάκτυλον εἰς τὰ σπλάγχνα μου, καὶ νὰ ἐγγίσῃς πληγὴν ἡ ὁποία θὰ εἶναι πάντοτε ἀνοικτή· ἀλλὰ δὲν σὲ κατακρίνω· διότι καὶ ἡ πληγή μου αὐτὴ ἂν ἦτον δυνατὸν νὰ σὲ ἐμιλήσῃ, δὲν θὰ ἐννοοῦσες πάλιν τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον μὲ ἔκαμες. Ναὶ, σὺ εἶπες τὴν ἀλήθειαν. Εἶμαι μεγάλος ἁμαρτωλός. Ἐφόνευσα ἀνθρώπους, καὶ τὸ χέρι αὐτὸ θὰ χύσῃ αἷμα ἀνθρώπινον ἕως ὅτου αἰσθάνεται δύναμιν. Πλὴν, διὰ τί μ' ἐρωτᾶς; Σὲ ἀφῆρισε κάνεις τὴν τιμήν σου, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν σου, τὸ ἥμισυ τῆς ψυχῆς σου; Κάνεις ξένος ἢ τύραννος ἐμόλυνε τὴν οἰκίαν σου μὲ κηλῖδα ἡ ὁποία δὲν ἐξαλείφεται ποτέ; τὸ χέρι του ἐτόλμησε νὰ σὲ ἁρπάσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ τύραννοι ἀφήνουν καὶ εἰς τοὺς τελευταίους δούλους; Σὲ ἅρπαξαν, ὅπως ἅρπαξαν ἀπὸ ἐμὲ, περισσότερα ἀπὸ τὴν ζωήν σου;.. ἂν τοῦτο δὲν σὲ συνέβη, δὲν ἠμπορεῖς βέβαια νὰ ἐννοήσῃς ἕως ποῦ φθάνει τὸ χρέος τοῦ αἵματος, τὸ ὁποῖον ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἀναγκάσω τοὺς Ὀσμανλίδας νὰ πληρώσουν, οὔτε πόσας σφαῖρας πρέπει νὰ στείλω ἀκόμη εἰς τὴν καρδίαν των, ἕως οὗ εὐχαριστηθῇ ὁ θάνατος καὶ μὲ εἰπῇ· — Φθάνει.

Μόλις ἐπρόφερε τὴν τελευταίαν ταύτην λέξιν, καὶ βλέμμα ὅμοιον μὲ ἀστραπὴν ἐξηκοντίσθη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του, ὡς διὰ νὰ κεραυνοβολήσῃ ἐχθρὸν ἀόρατον, καὶ ἡ δεξιά του ἥρπασεν ἐν ἀκαρεῖ ἓν τῶν πιστολίων τὰ ὁποῖα ἔφερεν εἰς τὴν ζώνην του. Καὶ ὅμως, πρὶν λάβῃ καιρὸν νὰ τὸ σηκώσῃ, ἠκούσαμεν τὸν κρότον ἄλλου πιστολίου ἐκπυρσοκροτήσαντος σχεδὸν παρὰ τὴν κεφαλήν μας, καὶ στραφέντες παρετηρήσαμεν τὸν Μεχμὲτ μὲ ὀφθαλμοὺς ἑτεροπλανεῖς καὶ μὲ γένειον ἀνατριχιασμένον, ἀπειλοῦντα τὸν Γιάντζον μὲ τὸ ἔτι καπνίζον ὅπλον του.

— Σκύλε γκιάουρα! ἀνέκραξε μὲ φωνὴν βραγχώδη, λάβε αὐτὴν τὴν πληρωμὴν ἀπὸ ἕνα Ὀσμανλῆν, καὶ θὰ εἶναι ἡ τελευταία.

Ἀλλ' ὁ συνταγματάρχης σηκωθεὶς, ἐστάθη μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων μὲ ἦθος ἐπιτακτικόν. Ὁ Μεχμὲτ εἶχε πυροβολήσει μὲ τόσην σπουδὴν, ὥστε ἡ σφαῖρα περάσασα πλησίον τῆς κεφαλῆς τοῦ Γιάντζου, ἐκτύπησεν εἰς τὸν τοῖχον. Ὁ Γιάντζος ἐνόησεν ἀμέσως ὅτι ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη προσβολὴ προῆλθεν ἀπὸ μόνον τὸν καβάσην, καὶ ὅτι ἡμεῖς δὲν ἐνειχόμεθα διόλου εἰς αὐτήν. Διὸ καταστείλας τὴν ἀγανάκτησίν του, ὄχι μόνον δὲν ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπέθεσε τὸ ὅπλον του εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἐπερίμενε τὸ τέλος τῆς ὑποθέσεως ὡς ἂν ἦτο ξένος. Οἱ δὲ μπασιμπουζοῦκαι, ἀκούσαντες ἐνῷ ἐκραιπάλων τὸν κρότον τοῦ πυροβόλου, ἀνεπετάχθησαν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, καὶ ἤρχισαν νὰ θορυβῶσιν. Ὁ δὲ συνταγματάρχης ἔξω φρενῶν μοὶ εἶπεν·

— Εἰπὲ εἰς τοὺς ἀπίστους αὐτοὺς, ὅτι ἀμέσως χύνω τὰ μυαλὰ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἤθελεν ἐγγίξει τὰ ὅπλα του. Καὶ σὺ, εἶπεν εἰς τὸν καβάσην, . . . ἔπρεπε νὰ σοῦ κόψουν τὸ χέρι, διότι ἐτόλμησες νὰ πυροβολήσῃς ἔμπροσθέν μου, ἐναντίον ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος μᾶς φιλοξενεῖ. Δὲν ἠμπόρεσες ἀκόμη νὰ μάθῃς ὅτι δὲν εἶσαι εἰς τὴν συνοδίαν πασᾶ, ὥστε νὰ κρίνῃς *τούρκικα*, ἀλλ' ὑπὸ τὰς διαταγὰς Γάλλου ἀξιωματικοῦ, τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ περιμένῃς καὶ νὰ σέβεσαι τὰς διαταγὰς ἂν δὲν θέλῃς νὰ σὲ τουφεκίσουν; Φύγε, καὶ εὐχαρίστησε τὴν ἀνεπιτηδειότητά σου.

— *Μάσαλλα*! ὑπακούω, ἀπεκρίθη ταπεινῶς ὁ Μεχμὲτ φέρων τὴν δεξιὰν εἰς τὸ μέτωπόν του.

— Δίωξε τοὺς σκύλους αὐτοὺς, ἐπρόσθεσεν ὁ συνταγματάρχης δείξας μοι τοὺς μπασιμπουζούκιδας. Ἠμπορεῖς, εἶπε στραφεὶς πρὸς τὸν Γιάντζον, νὰ ἐμπιστευθῇς εἰς ἡμᾶς, καθὼς ἡμεῖς ἐμπιστευόμεθα εἰς σέ. Εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ σὲ ζητήσω λόγον διὰ τὴν διαγωγήν σου, διότι εἶμαι σύμμαχος τῶν Τούρκων, καὶ ἑπομένως ἐχθρός σου· ἀλλὰ μὲ φαίνεσαι τίμιος ἄνθρωπος, βιασθεὶς εἰς τὸ ἔγκλημα ὄχι ἀπὸ κακίαν ἀλλ' ἀπὸ ἐκδίκησιν. Πλὴν τούτου εἶμαι ξένος σου καὶ ὄχι δικαστής σου. Ἐὰν ἔχῃς συνείδησιν αὐτὴ ἂς σὲ κρίνῃ.

— Ἄκουσε, πασᾶ, εἶπεν ὁ Γιάντζος, καὶ σὺ, τερζιμάμπεη, ἀκούσετε καὶ οἱ δύο τί θὰ σᾶς εἰπῶ, καὶ ζυγίσετε τοὺς λόγους ἑνὸς ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος, δὲν θέλει νὰ σᾶς ἀπατήσῃ. Θὰ τοὺς εὕρετε δικαίους καὶ λαμπροὺς ὡς μάλαγμα. Εἴσθε Γάλλοι· εἰς τὸν τόπον σας ὑπάρχουν νόμοι, οἱ ὁποῖοι προστατεύουν τὴν τιμὴν τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, τιμωροῦν τὴν βίαν καὶ τὴν ἐπιβουλὴν, δικαιόνουν τὸν ἀδύνατον καὶ τὸν ὑπερασπίζονται κατὰ τῆς ἀδικίας τοῦ δυνατοῦ. Οἱ βάρβαροι δὲν ἦλθαν ποτὲ ν' ἁρπάσουν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας σας τὰς συζύγους σας, ἢ τὰς θυγατέρας ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων των. Ποτὲ τοιαῦτα κακουργήματα δὲν ἔφεραν αἰσχύνην καὶ πάθος αἰώνιον εἰς τὰς οἰκίας σας . . . ἰδοὺ, Γάλλοι, τί κακὸν μ' ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι! Κρίνετε καὶ αὐτοὺς καὶ ἐμὲ, καὶ ἀφοῦ ζυγίσετε τὸ κακούργημα, εἰπέτε ἐν συνειδήσει ποία εἶναι ἡ πληρωμή των.

Ἐγεννήθην εἰς τὸ χωρίον τοῦτο· ἡ οἰκογένειά μου ὅμως κατήγετο ἀπὸ Τύρνοβον, τὴν πρωτεύουσαν τῶν τελευταίων βασιλέων μας. Ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ ἦτον ἀπόγονος τῶν ἀρχαιοτέρων χριστιανῶν τοῦ τόπου, μετήρχετο ὅμως τὴν τέχνην τοῦ ὁπλοποιοῦ εἰς τὰς ὄχθας τῆς Ἰάντρας, ποταμοῦ χρυσοφόρου· ἦτον ἐπιτηδειότατος εἰς ὅλα, καὶ ἐφημίζετο πρὸ πάντων ὡς ἄριστος χύτης μετάλλων. Ὁ πασᾶς τοῦ Βιδινίου ἀκούσας δι' αὐτὸν, τὸν ἐπροσκάλεσε καὶ τὸν διώρισεν ἀρχηγὸν τῶν ἐργατῶν του εἰς τὰ μεταλλεῖα τοῦ μολύβδου καὶ τοῦ ἀργύρου τὰ ὁποῖα εἶχε τότε εἰς Σρεβρένιαν· ἀφοῦ δὲ ἔγεινε πλούσιος ὁ πατήρ μου καὶ πρῶτος μεταξὺ τῶν ῥαγιάδων τοῦ τόπου του, πρώτην φροντίδα εἶχε πῶς νὰ μὲ κάμῃ ἐλεύθερον. Διὰ τοῦτο, ἀντὶ νὰ μὲ ἀναθρέψῃ εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἐμάνθανα νὰ κύπτω τὴν κεφαλὴν ἔμπροσθεν τῶν Τούρκων, μόλις ἤρχισα νὰ διακρίνω τὸ δεξιὸν ἀπὸ τὸ ἀριστερόν μου χέρι, καὶ μὲ ἔστειλεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Καρλικὼ, ὅπου ζοῦν τριακόσιοι καὶ ἐπέκεινα μοναχοὶ ζωὴν ἁγίαν. Ἔμεινα ἐκεῖ ἕως εἰς τὸν δέκατον ὄγδοον χρόνον τῆς ἡλικίας μου, προφυλαγμένος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς θρησκείας καὶ τοῦ γένους μου, ὀλίγον προοδεύων εἰς τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν θεολογίαν, ἀλλὰ μανθάνων νὰ μεταχειρίζωμαι ὅλα τὰ εἴδη τῶν ὅπλων καὶ νὰ δαμάζω τὰ ἄλογα τὰ ὁποῖα πίνουν ἀπὸ τὰ νερὰ τοῦ Βὶτ, καὶ εἶναι τὰ καλήτερα τῆς Τουρκίας. Ὁ πατήρ μου, ἰδὼν ὅτι δὲν εἶχα καμμίαν κλίσιν νὰ γίνω καλόγερος, μὲ ἔφερεν εἰς μέγαλα ὑποστατικὰ εἰς Κεραχὰμ, πλησίον εἰς τὸ Ῥασγρὰδ, ὅπου εἶχεν ἑκατὸν καὶ περισσοτέρας φοράδας μὲ τὰ παιδία των. Ἔμεινα ἐκεῖ κάμποσους χρόνους, κύριος τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ πάντη ἐλεύθερος, ἀγνοῶν καὶ τὰς χαρὰς καὶ τὰς λύπας τῆς οἰκογενείας μου· πρὸς δὲ τοὺς Τούρκους δὲν εἶχα οὔτε σέβας οὔτε μῖσος, διότι τοὺς ἔβλεπα μόνον εἰς τὰς πανηγύρεις, εἰς τὰς ὁποίας ὑπήγαινα διὰ νὰ πωλήσω ἄλογα· καὶ ἀδιάφορον μὲ ἦτον ἂν οἱ ἀγορασταὶ ἦσαν χριστιανοὶ ἢ μουσουλμάνοι. Ἐν τοσούτῳ νέοι τινὲς ὁμόθρησκοί μου ἤρχοντο ἔκτοτε καὶ μ' ἐπεσκέπτοντο, καὶ μὲ παρέσυραν εἰς τὰ πέριξ χωρία. Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους ἀπαντούσαμεν πολλοὺς θεριστὰς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸν Δούναβιν, καὶ τὴν νύκτα ἐπίναμεν, ἐγελούσαμεν καὶ ἐχορεύαμεν μέσα εἰς τὰ χόρτα. Ἂν καὶ εἶχα μεγαλώσει, ἀγαποῦσα ὅμως ἀκόμη τὰς διασκεδάσεις, ἀγνοῶν ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πάθη εἰς τὸν κόσμον. Ἐν τοσούτῳ ὅταν ἐτραγουδοῦσα καὶ ἔπαιζα *ταμπουράν*, τὸν ὁποῖον εἶχα διδαχθῆ ἀπὸ ἕνα *ἀτσίγγανον*, ἐπιτήδειον ἀλογοϊατρὸν, ἔβλεπα ὅτι αἱ νέαι τοῦ Ῥασγρὰδ μᾶς ἤκουαν εὐχαρίστως· καὶ ὅταν ἤρχετο ἡ ἀράδα μου νὰ σύρω τὸν *κολὸν*, ἤξευρα ὅτι δὲν θὰ μὲ ἀπέβαλε καμμία ἐὰν τὴν ἔκλεγα *κολοβοδίτσαν*. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἦλθεν εἰς τὰς ἑορτάς μας ἡ κόρη ἑνὸς *ἀγιάνη* προεστῶτος, καὶ μόλις ἐφάνη μ' ἔκαμε καὶ ἐλησμόνησα ὅλας τὰς ἄλλας. Ὅταν τὴν εἶδα, τὰ ᾽μάτια μου ἐμαγεύθηκαν ἀπὸ τὸ κάλλος της, καὶ ὅταν τὴν ὠμίλησα ἡ καρδία μου ἠκολούθησε τὰ ᾽μάτια μου· τότε ἔμαθα τί εἶναι ἔρως. Ἄμποτε νὰ ἀπέθνησκα τότε! Θ' ἀπέθνησκα εὐχαριστημένος ὅτε τὰ χείλη μου ἤγγισαν τὸ γλυκὺ ποτήριον τῆς εὐτυχίας, χωρὶς νὰ δοκιμάσουν καμμίαν πίκραν. Πλὴν ἤμην νέος καὶ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τὰ ἔβλεπα ὡς τὰ βλέπουν οἱ νέοι· ἡ Μαρίτσα, αὐτὸ ἦτο τὸ ὄνομα τῆς κόρης τοῦ ἀγιάνη, ἦτον τότε δεκαπέντε χρόνων, ὡραία καὶ ὑπερήφανος ὡς παναγία. Τὴν ἐλάτρευα μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν· μὲ ἀγάπησε καὶ αὐτὴ, καὶ ὡρκίσθημεν νὰ ὑπανδρευθῶμεν· ὀλίγοι χρόνοι ἐπέρασαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ὅταν ἀπέθανεν ὁ πατήρ μου ὑπέργηρος, ἐπέστρεψα εἰς Σρεβρένιαν, ὅπου μ' ἐπροσκάλεσεν ἡ μητέρα μου διὰ νὰ ἀναλάβω τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων μας. Συγχρόνως καὶ ὅλοι οἱ ἀγιάνιδες τοῦ χωρίου μ' ἔκλεξαν *τζορμπατζῆ* ὡς ἦτον καὶ ὁ πατήρ μου. Τότε πρώτην φορὰν ἤρχισα νὰ γνωρίζω τοὺς Τούρκους, καὶ νὰ μετρῶ τὸ διάστημα τὸ ὁποῖον χωρίζει ἕναν ῥαγιὰν ἀπὸ ἕνα Ὀσμανλῆν. Ἔχων χρέος νὰ πληρώνω ἐξ ὀνόματος τῶν συντοπιτῶν μου τὸ ὅλον ποσὸν τῶν *τεσκερέδων* (φόρον) εἰς τὸν *μουγασὶρ* (εἰσπράκτορα) τῆς Σιλιστρίας, ἢ καὶ νὰ ὑποβάλλω τὰ παράπονά των εἰς τὸν *μεχκεμὲ* (δικαστήριον) τοῦ πασᾶ, ὑπέρερα ἀδιακόπως σχεδὸν ἀδικίας, δόλον καὶ βίαν. Εἶδα καθαρὰ ὅ,τι σεῖς οἱ φράγκοι, ἂν καὶ χρι-

στιανοί, δὲν θέλετε νὰ ἐννοήσετε, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ κατακτητοῦ ἐξακολουθεῖ πάντοτε εἰς τὸν τόπονμας, καὶ ὅτι εἶναι ὁ μόνος νόμος τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς ταλαιπώρους χριστιανούς. Προτιμότερον ἦτον ἂν ἤμεθα σκλάβοι, διότι ὁ σκλάβος, ἂν καὶ δέρεται ὡς σκύλος, τούλάχιστον τρέφεται ἀπὸ τὸν κύριόν του· ὁ ἐλεύθερος ζῇ μὲ τοὺς ἰδρῶτάς του προστατευόμενος ἀπὸ τὸν νόμον· ἡμεῖς ὅμως, οἱ ταλαίπωροι ραγιάδες ζῶντες εἰς ἀέναον φόβον, χωρὶς νὰ εἴμεθα σκλάβοι, ἀνήκοντες εἰς τὸν ἑαυτόν μας χωρὶς ὅμως νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι, ἀπολαμβάνοντες σήμερον τὸν καρπὸν τῶν ἱδρώτων μας χωρὶς νὰ ἐλπίζωμεν νὰ τὸν ἀπολαύσωμεν αὔριον, μὴν ἠμποροῦντες νὰ ἀποκτήσωμεν τίποτε μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι εἶναι ἐδική μας . . . εἴμεθα ὡς τέκνα ἀποκηρυγμένα μεταξὺ λαῶν χριστιανικῶν.

Ὁ ἀγρὸς τὸν ὁποῖον καλλιεργοῦμεν δὲν μᾶς ἀνήκει· μόλις τὸν ποτίσωμεν μὲ τοὺς ἱδρῶτάς μας, καὶ ἰδοὺ ἕνας μπέης τὸν οἰκειοποιεῖται, διότι αὐτὸς εἶναι μουσουλμάνος καὶ ἡμεῖς χριστιανοί. Ὁ *κεγαγιάς του* (ἐπιστάτης) εἶναι κύριος νὰ μᾶς ἐπιβάλῃ νέας συμφωνίας ἢ νὰ διαλύσῃ τὸ *ἰτζαρὲτ* (συμφωνητικὸν), ἐνῷ οἱ στάχεις ἀρχίζουν νὰ μεστώνουν, καὶ νὰ βάλῃ ἄλλους νὰ θερίσουν, χωρὶς κἂν ἕνα κομμάτι ψωμίου νὰ μᾶς δώσῃ· τὰ χέρια μας δὲν μᾶς ἀνήκουν εἰμὴ ὅταν δὲν τὰ ζητῇ ἡ ὑπηρεσία τοῦ *μπεϊλικίου*. Αἱ ἀγγαρεῖαι πέρνουν ὅλον μας τὸν καιρόν, καὶ ὁ παραμικρότερος ἀξιωματικὸς τοῦ πασᾶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς διώξῃ ἀπὸ τὴν κατοικίαν μας διὰ νὰ κάμῃ αὐτὸς *κονάκι*. Τὰ βουβάλια καὶ οἱ *ἀραμπάδες* μας εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν των διὰ νὰ μεταφέρουν τὰς ζωοτροφίας καὶ τῶν ἀλόγων τὴν τροφὴν διακόσια μίλια μακράν, ἐνῷ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία μας βλέπουν νὰ χάνεται ὁ καρπὸς τῶν ἀγρῶν μας δι' ἔλλειψιν ἐργατῶν. Ἐὰν παραπονεθῶμεν μᾶς ὑβρίζουν, ἐὰν ἀντισταθῶμεν μᾶς δέρουν, καὶ ἐὰν φύγωμεν, καίουν ὅ,τι καὶ ἂν ἔχομεν, καὶ μᾶς καταδιώκουν ὡς ἄγρια θηρία· οὔτε δικαιοσύνην οὔτε ἔλεος εὑρίσκομεν! Εἴμεθα γκιαούριδες, ἄπιστοι, διότι δὲν μᾶς θεωροῦν ὡς συντοπῖται, ἀλλὰ ὡς ἐχθροὶ στρατοπεδευμένοι εἰς τόπον ξένον· καὶ ἂν μᾶς χαρίζουν τὴν ζωὴν, μᾶς τὴν χαρίζουν διὰ νὰ πίνουν καὶ τὴν τελευταίαν ρανῖδα τοῦ ἱδρῶτός μας. Βλέπω, Φράγκοι, ὅτι διστάζετε νὰ μὲ πιστεύσετε, καὶ ὅμως ὅλα ὅσα σᾶς εἶπα εἶναι μηδὲν ὡς πρὸς ἄλλα τὰ ὁποῖα πολλάκις ὑποφέρομεν ἡμεῖς οἱ ἀδελφοί σας χριστιανοί. Μὴν σείετε τὴν κεφαλὴν, μὴν κλείετε τὰς ἀκοάς σας εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἀληθείας, διότι εὐγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα χριστιανοῦ. Σᾶς διηγοῦμαι τὴν ἱστορίαν μου, ἱστορίαν καὶ πολλῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμποροῦν νὰ παραπονεθοῦν διότι ὁ θάνατος δὲν ὁμιλεῖ. Ὄχι, ἐνόσω ἡ ψυχὴ εἶναι ἐλευθέρα, ἐνόσῳ ἐξουσιάζῃ τὸν ἑαυτόν της, τὰς συμπαθείας, τὰς ἐνθυμήσεις, τὰς ἐλπίδας της, τὰ παθήματα τοῦ σώματος εἶναι τίποτε· ἀλλὰ νὰ σὲ ἁρπάσουν μὲ βίαν καὶ μὲ ἐπιβουλὴν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἀγαπῶμεν περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν, νὰ σὲ καταισχύνουν, νὰ σὲ ἀπελπίσουν ἀφαιροῦντές σε ὄχι πλέον τὴν εὐτυχίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ εἶσαι εὐτυχής . . . νὰ ἁρπάζουν τὰς γυναῖκας, τὰς θυγατέρας, τὰ παιδία σας . . . τί σᾶς φαίνεται; αὐτὰ δὲν εἶναι ἄξια ἐκδικήσεως, δὲν εἶναι ἄξια τῆς κατάρας τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀγανακτήσεως τῶν ἀνθρώπων;

Στόμα ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τὸ ἦθος τοῦ Βουλγάρου ὅτε ἔλεγε ταῦτα· οἱ ὀφθαλμοί του ἠστραπηβόλουν ὡς φλόγες, οἱ μυκτῆρές του ἠνοιγοκλείοντο ἀπὸ ὀργὴν καὶ ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, καὶ ἐνόμιζες ὅτι ἦτο λέων. Ἡ φωνή του ποτὲ μὲν βραγχώδης, ποτὲ δὲ βροντώδης, ὡμοίαζεν ἦχον κώδωνος. Τρομερὰ ἦτο ἡ ὄψις του, καὶ ἔβλεπες ὅτι τὸ κατὰ τῶν τυράννων μῖσος ἔβραζεν εἰς τὸ στῆθός του.

— Ὅ,τι εἶδαν τὰ μάτια μου, Φράγκοι, ἐξηκολούθησεν ὁ τσορμπατζῆς, ἡ γλῶσσά μου δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ διηγηθῇ· τὴν ἡμέραν ὅμως τῆς τελευταίας παρουσίας, τὰ μεμολυσμένα κόκκαλα τῶν θυμάτων θὰ μαρτυρήσουν. Ποτὲ ἡ πανώλης δὲν ἔκαμε νὰ μαυροφορεσουν τόσαι οἰκογένειαι ὅσας τὰ κακουργήματα τῶν Ὀσμανλίδων. Εἶδα ἁρπαγὰς, βίας, καταπιέσεις, εἶδα μητέρας ἀπαρηγορήτους, ἄνδρας διψῶντας ἐκδίκησιν, ἀφίνοντας τὰ ἔργα των καὶ καταφεύγοντας μὲ τὸ τουφέκι εἰς τὰ δάση καὶ τὰ βουνά . . . Ἐνόσῳ ὅμως ἤλπιζα εὐτυχίαν, μόλις ἔμενε τόπος εἰς τὴν καρδίαν μου διὰ συμπάθειαν· τὸ μῖσος μὲ ἦτον ἄγνωστον. Ἕνα μόνον πάθος μὲ ἐκυρίευσεν ὅλον· ἡ ἀγάπη τῆς Μαρίτσας· αὐτὴν μόνην ἔβλεπα καὶ μὲ αὐτὴν μόνην ἤθελα νὰ ζήσω . . . Ὁ τυφλός! . . . δὲν ἔβλεπα ὅτι δι' αὐτὴν ἴσια ἴσια θὰ ἐπάθαινα πάθημα χειρότερον ἀπὸ τὸν θάνατον.

Ἡ λύπη τοῦ πατρός μου, τὰ χρέη τῆς θέσεώς μου καὶ αἱ ἐδικαί μου ὑποθέσεις μὲ ἠνάγκασαν νὰ μείνω ἕναν χρόνον εἰς τὴν Σρέβρνιαν χωρὶς νὰ ἰδῶ τὴν ἀῤῥαβωνιστικήν μου· ἤξευρα ὅμως ὅτι ἔμεινε πιστή. Τέλος πάντων τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ἐπῆγα μὲ τὴν μητέρα μου εἰς Ῥασγρὰδ διὰ νὰ τὴν ζητήσω, καὶ νὰ φέρω τὴν ἀῤῥαβῶνα, κατὰ τὴν τάξιν. Μετ' ὀλίγον ἐστεφανώθημεν. Εὐθὺς μετὰ τὴν τελετὴν, ἀνέβημεν εἰς τὰ ἄλογα, καὶ συνοδευόμενοι ἀπὸ πολλοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους ἐπεστρέφαμεν εἰς Σρεβρένιαν, ὅταν ὅμως ἐφθάσαμεν, ἀντὶ νὰ μᾶς ὑποδεχθοῦν οἱ κάτοικοι χαίροντες, ἦσαν καταλυπημένοι, διότι Τοῦρκοι στρατιῶται περιφερόμενοι εἰς τὸ χωρίον, ἐζήτουν κριθάρι, ἄχυρα καὶ ἀραμπάδαις διὰ νὰ τὰ μεταφέρουν. Μόλις ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κατοικίαν μου, καὶ ἄνθρωποι τοῦ πασᾶ ἐμβῆκαν διὰ νὰ κάμουν κονάκι διὰ τὸν πασᾶν αὐτὸν, μεταβαίνοντα ἀπὸ τὸ Βιδίνι εἰς τὴν Σιλίστριαν· ἂν καὶ ἐλυπούμην πολὺ ὅτι ἠναγκαζόμην νὰ παρακαλέσω τοὺς προσκεκλημένους νὰ ἀναχωρήσουν, δὲν ἐτόλμησα ὅμως νὰ παραπονεθῶ φοβούμενος μὴν πάθωμεν χειρότερα. Ἀφῆκα λοιπὸν τὴν οἰκίαν μου εἰς τοὺς Τούρκους μὲ ὅλας τὰς προετοιμασίας, καὶ μόνον ἐφρόντισα πῶς νὰ κρύψω ἀπὸ τὰ ᾽μάτια των τὴν ἀῤῥαβωνιστικήν μου.

Δυστυχῶς ὅμως ἐνῷ ἡτοιμαζόμεθα νὰ ἀναχωρήσωμεν ἔφθασεν ὁ πασᾶς μὲ τὴν συνοδίαν του, καὶ ἰδὼν τὴν Μαρίτσαν ἐτρώθη ἀμέσως. Ἀλλὰ χωρὶς ν' ἀποδείξῃ τίποτε, μαθὼν ὅτι ἤμην ὁ τσορμπατζῆς

μ' ἐκράτησε πλησίον του διὰ νὰ μὲ δώσῃ διαταγὰς, ἐνῷ παρηκολούθει μὲ φλογερὰ βλέμματα τὴν σύζυγόν μου. Ἡ μάνα μου καὶ οἱ φίλοι μου δὲν εἶχαν ἀνάγκην τῶν ἐδικῶν μου συστάσεων διὰ νὰ προσέξουν καλὰ τὴν Μαρίτσαν· ἀλλ' ὅταν τὴν εἶδα ἀναχωροῦσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ τὴν οἰκίαν μου, ἡ καρδία μου κατεσπαράχθη. Ὁ πασᾶς ἐμήνυσεν ἀμέσως τὸν *μπίμπασην* ὁ ὁποῖος ἐδιοικοῦσε τὸ ἀπόσπασμα, καὶ ἀφοῦ ἔγραψε διὰ τοῦ *γότζα* ὅσα κοιλὰ κριθῆς καὶ ὅσον ἄχυρον ἠμπόρεσαν νὰ συνάξουν εἰς τὸ χωρίον, καθὼς καὶ τοὺς ἀραμπάδες ὅσους ἤθελαν, μ' ἐπρόσταξε νὰ τὰ συντροφεύσω ἐγὼ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Σιλίστριαν ὑπ' εὐθύνην μου, καὶ νὰ τὰ παραδώσω εἰς τὸν φρούραρχον. Τὸν ἀπεκρίθην ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἐπεστάσησα ἐγὼ εἰς τὴν σύναξιν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶμαι ὑπεύθυνος διὰ τὴν ποσότητα· αὐτὸς ὅμως ἐγέλασε καὶ μ' ἐπρόσταξε νὰ τὸν ὑπακούσω. Τὸν παρέστησα μετὰ ταῦτα ὅτι εἶχα προσκαλεσμένους ἀπὸ τὸ Ῥασγράδ, ἐλπίζων νὰ κρύψω τὸ ἀληθινὸν αἴτιον τῆς ἀνησυχίας μου. Δὲν ἤξεύρω ἂν μ' ἐνόησεν ὁ κακοῦργος, ἐγέλασεν ὅμως δυνατώτερα καὶ μὲ εἶπεν ὅτι ἡ ὑπηρεσία τοῦ Σουλτάνου ἐπροτιμᾶτο, καὶ ὅτι εἶχα καιρὸν εἰς τὴν ἐπιστροφήν μου νὰ ἐνασχοληθῶ εἰς τὰς ὑποθέσεις μου. Ἀνεχώρησα λοιπὸν καταρώμενος αὐτὸν καὶ τὸ κακόν μου ἄστρον. Ἐὰν τὴν πρώτην φορὰν ἐχαιρόμην μεταβαίνων εἰς Σρέβρνιαν, σήμερον ὅμως ἤμην περίλυπος. Ἐνθυμούμενος τὸν θησαυρὸν τὸν ὁποῖον ἄφινα ὄπισθέν μου, κατετηκόμην ἀπὸ φροντίδας καὶ ἀπὸ ὀργήν . . . . Οἱ ἀραμπάδες μας ἐπεριπάτουν ὡς χελῶναι, ἐνῷ ἐγὼ ἐπεθύμουν πτερά.

Τέλος πάντων ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Σιλίστριαν, καὶ ἀμέσως ἐπῆγα εἰς τὰς ἀποθήκας καὶ ἐξεφόρτωσα τὰ πράγματα. Μόλις δὲ ἔμεινα ἐλεύθερος καὶ ἀγοράσας ἀπὸ Ἀρμένιον ἕνα ἐλαφρότατον ἄλογον, τὸ ἀνέβηκα καὶ ἔτρεξα ἀκράτητος. Ὁ ἀετὸς δὲν πετᾷ ταχύτερα εἰς τὴν φωλεάν του, ἀφ' ὅσον ἔτρεχα ἐγὼ πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀφῆκα χωρὶς νὰ θέλω. Ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας ἔφθασα εἰς τὸ χωρίον καὶ περὶ τὴν ἑβδόμην τῆς νυκτὸς (μίαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον) ἐμβῆκα εἰς αὐτό. Μόνον τὰ πατήματα τοῦ ἀλόγου μου ἠκούοντο· ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν κατοικίαν μου ἠπόρησα εὑρὼν τὴν θύραν ἀνοικτήν. Ἐκέντησα τὸ ἄλογόν μου καὶ ἐμβῆκα μὲ αὐτό· μόλις δὲ ἐπέζευσα καὶ ἔπεσε νεκρόν. Ἔσπρωξα τὴν ἐσωτερικὴν θύραν καὶ εἶδα φρίσσων ὅτι ἤνοιξε μόνη . . . δὲν τὴν εἶχαν κλείσει. Ἐπροχώρησα εἰς τὴν αὔθουσαν, χωρὶς ὅμως νὰ τολμήσω νὰ ὑπάγω παρεκεῖ. Κανὲν φῶς δὲν ἔκαιε κατὰ τὴν συνήθειαν, καὶ τὸ σκότος ἦτον τόσον πυκνὸν ὥστε ἀνετρίχιαζα· ἤκουα καλὰ, καὶ μόνον παλμοὶ ἐκτύπουν εἰς τὸ στῆθός μου. Εἶμαι τρελὸς, εἶπα κατ' ἐμαυτόν, ὅλοι κοιμῶνται αὐτὴν τὴν ὥραν. Ἐπροχώρησα ἀκόμη ὀλίγον, σπρώχνων ἐπίτηδες τὸ τραπέζι εἰς τὸ ὁποῖον κάθεσθε, καὶ ἐφώναξα δύο νέας ὑπηρετρίας αἱ ὁποῖαι ἐκοιμῶντο εἰς τὸ πλαγινὸν δωμάτιον· ἀλλὰ καμμία δὲν ἀπεκρίθη· ὠπισθοδρόμησα τότε εἰς τὴν θύραν ἔχων τὸ χέρι εἰς τὸ γιαταγάνι μου, ὡς νὰ ἔπρεπε νὰ ὑπερασπισθῶ μόνος εἰς ἐκεῖνο τὸ βαθὺ σκότος. Χίλιοι λογισμοὶ ἐκυκλοφόρουν εἰς τὴν κεφαλήν μου . . . ἤμην ὡς μεθυσμένος· ἠθέλησα καὶ πάλιν νὰ φωνάξω ἀλλ' ἡ γλῶσσά μου ἦτον ὡς παραλυμένη . . . ἠθέλησα νὰ ὑπάγω νὰ ἐξυπνίσω τοὺς *τσομπάνιδες* (βοσκοὺς), ἀλλὰ τὰ γόνατά μου δὲν ἐκρατοῦσαν πλέον. Ἐπροσπάθησα νὰ εὕρω τὰ πυρεκβόλα τὰ ὁποῖα εἶχα ἐπάνω μου, ἀλλὰ τὰ χέρια μου ἔτρεμαν· ἀκούμβησα εἰς τὴν θύραν διὰ νὰ μὴν πέσω . . . Δὲν ἔβλεπα τίποτε, δὲν ἤξευρα τίποτε, καὶ ὅμως ἡ καρδία μου ἦτον ἀφανισμένη ὡς νὰ ἐγνώριζε τὰ διατρέξαντα.

Ἔξαφνα βαθὺς ἀναστεναγμὸς ἠκούσθη εἰς τὸ βάθος τῆς *σόμπας* καὶ μὲ κατετρόμαξεν. Ἤκουσα καλὰ . . . καὶ εἶδα ὅτι ἦτον ἡ φωνὴ τῆς μητρός μου . . . καὶ ὅμως δὲν ἦτον ἡ φωνή τις ἀλλὰ κάτι τρομερὸν ὡς ψυχομάχημα, ἢ ὡς ῥογγάλισμα ἀνθρώπου βλέποντος κακὸν ὄνειρον· τὸ αἷμά μου ἐπάγωσε, καὶ ἔμεινα ἀπολιθωμένος· ἡ ὑπερβολὴ ὅμως τοῦ φόβου μὲ ἔδωκε δυνάμεις. Ἐπροχώρησα ἕως εἰς τὸ μέσον τῆς σόμπας, φωνάζων μεγαλοφώνως τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκά μου . . . τότε ἤκουσα καὶ δεύτερον στεναγμόν . . . Δὲν ἦτον λοιπὸν πλέον ἀμφιβολία· ἦτον αὐτὴ ἡ μητέρα μου! . . Ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἔτρεξα εἰς τὴν φωτίαν, ἀνακάτωσα τὴν στάκτην μὲ τὸ μαχαῖρί μου, καὶ εὑρὼν ἕνα κάρβουνον ἀναμμένον ἄναψα τὸν λύχνον ὁ ὁποῖος ἦτον ἐκεῖ κοντά. Καὶ τί εἶδα ὅταν ἄναψα τὸ φῶς; . . Εἶδα τὴν μητέρα μου ζαρωμένην εἰς μίαν γωνίαν, μὲ τὸ κεφάλι σκεπασμένον καὶ πεσμένον εἰς τὸ στῆθός της· ἔτρεξα, τὴν ἀνεσήκωσα, καὶ αὐτὴ μὲ ἔσπρωξε στενάζουσα· εὔγαλα τὸ σκέπασμα τοῦ προσώπου της, τὸ ὁποῖον ἦτον καταματωμένον, ἐζήτησα τὴν πληγήν της τρέμων . . . τὴν ἐρώτησα . . . καὶ τὸ βλέμμα της μὲ ἔκαμε νὰ ἐννοήσω . . . Κακούργημα μέγα ἐπράχθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, κακούργημα ἀθεράπευτον· ἡ μάνα μου ἦτον βουβή! Οἱ βάρβαροι διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὰ παράπονά της καὶ τὴν κατηγορίαν ἔκοψαν τὴν γλῶσσάν της. Ὡς τρελὸς ἔῤῥιψα τὸν λύχνον καὶ ἔτρεξα εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον φωνάζων τὴν Μαρίτσαν . . . Ἡ μάνα μου κατώρθωσε νὰ συρθῇ γονατιστὴ ἕως εἰς τὴν θύραν καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὁμιλήσῃ, ὕψωνε τὰ δύο χέρια της εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς διὰ νὰ τὸν ἐπικαλεσθῇ μάρτυρα τῆς τρομερᾶς ἀληθείας . . . Ἀλλὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, οὔτε ὁ Θεὸς δὲν θὰ εἶχε δύναμιν νὰ μ' ἐμποδίσῃ. Ὥρμησα εἰς τὸ δωμάτιον . . . καὶ τὴν εἶδα . . . ἐκεῖ . . . τὴν Μαρίτσαν . . . τὴν γυναῖκά μου, . . τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου . . . τὴν ζωήν μου . . . ἐξαπλωμένην, αἱματωμένην, τρελήν . . . τὴν εἶδα . . . καὶ κατεσπαράχθη ἡ καρδία μου . . . ἀντὶ τοῦ ἀγγέλου μου εἶδα πρόσωπον κατεστραμμένον, σάρκα αἱματωμένην . . . ἦτον βουβή! . . . καὶ τρελή! . . .

Λόγια δὲν ἔχω, ξένοι, διὰ νὰ σᾶς παραστήσω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κανένας ἄλλος δὲν αἰσθάνθηκεν εἰς τὸν κόσμον ὅσον ἐγώ . . . Καὶ ὅμως ἔζησα, διὰ νὰ κάμω τὴν ἐκδίκησιν ἴσην μὲ τὸ κακούργημα . . . Εἴδετε μόνοι σας τὸ ἐθῶον ἐκεῖνο θῦμα τῆς θηριωδίας τῶν Τούρκων, ἐκείνην ἡ ὁποία ἐδέχθη τὸν ὅρκον

μου εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἠμπορῶ νὰ ὀνομάσω γυναῖκά μου. Ἡ δυστυχής! . . δὲν ἐννοεῖ πλέον οὔτε τὴν ἐδικήν της οὔτε τὴν ἐδικήν μου δυστυχίαν . . . Ἡ μάνα μου ὅμως ἂν καὶ βουβή, μὲ τὰ εἶπεν ὅλα. Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου εἰς Σιλίστριαν ὁ πασᾶς ἔστειλε τοὺς *τσαούσιδές του* καὶ ἐσκάλισαν ὅλας τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου, καὶ ἐπῆρε τὴν Μαρίτσαν, ἐνῷ οἱ γονεῖς της ἑτοιμάζοντο νὰ τὴν φέρουν ὀπίσω εἰς Ῥασγράδ. Ἡ μάνα μου ἔλαβε τὸ θάρρος καὶ τὴν ἠκολούθησεν ἕως ἐδῶ. Ὁ πασᾶς, κρατήσας πλησίον του μόνους τοὺς πιστοὺς δούλους του, ἔμενεν εἰς τὴν οἰκίαν μου, χωρὶς νὰ φοβῆται ἀντίστασιν, διότι ἐκτὸς γυναικῶν καὶ παιδίων φοβισμένων, κανεὶς ἄλλος δὲν εἶχε μείνει εἰς τὸ χωρίον. Ἤρχισε νὰ παρακαλῇ καὶ νὰ φοβερίζῃ τὴν Μαρίτσαν διὰ νὰ τὴν βιάσῃ νὰ γείνῃ Τοῦρκα· τὴν ὑπέσχετο μάλιστα ὅτι θὰ τὴν κάμῃ πρώτην ὅλων του τῶν γυναικῶν. Ἡ γενναία ὅμως κόρη οὔτε τὴν θρησκείαν της οὔτε ἐμὲ ἀπηρνήθη. Τότε ἀπελπισθεὶς μετεχειρίσθη βίαν. Εἰς μάτην καὶ αὐτὴ καὶ ἡ μάνα μου ἐπάλαισαν ἐναντίον εἰς τοὺς δημίους των . . . Τὰς ἔδεσαν καὶ ἔκοψαν τὰς γλῶσσάς των. Μετὰ ταῦτα . . . καὶ μήπως σεῖς, ἂν καὶ χριστιανοὶ θὰ τὸ ἐπιστεύετε ἂν δὲν τὸ ἐβλέπετε μὲ τὰ μάτιά σας; ἐπρόσθεσε καὶ τελευταῖον κακούργημα εἰς τὰ ἄλλα . . . Ἔχωσε τὰ κατηραμένα δάκτυλά του εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ μάτιά της καὶ τὸ εὔγαλεν . . .

Ἰδού, ξένοι, τί μὲ διηγήθη ἡ μάνα μου μὲ τὰς χειρονομίας καὶ μὲ τὸ βλέμμα της . . . καὶ αὐτὸ πρώτη γλῶσσα ἡ ὁποία τὸ λέγει εἶναι ἡ ἐδική μου τὴν ὥραν αὐτήν· ἰδοὺ τὸ μυστήριον τῆς ἐκδικήσεώς μου. Ὁ καιρὸς ἰάτρευσε τὰς πληγὰς τῶν δύω ταλαιπώρων γυναικῶν, ἡ πληγὴ ὅμως τῆς καρδίας μου εἶναι ἀνίατος.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ooo—

Songs of the Greeks, London 1825. (Ἑλλήνων ᾄσματα. Ἐν Λονδίνῳ 1825.)

Beaux-arts et voyages par Charles Lenormant, précédés d'une lettre de M. Guizot. Paris 1861. (Ὡραῖαι τέχναι καὶ περιηγήσεις ὑπὸ Καρόλου Λενορμὰν μετὰ ἐπιστολῆς τοῦ Κ. Γυιζό. Ἐν Παρισίοις 1861.) — Εἰς τόμους δύο. (1).

—

Β'.

Οὔτε τοῦ Κ. Λενορμὰν τὸ σύγγραμμα σκοπὸν ἔχω νὰ ἀναλύσω· οὐ μόνον διότι διαλαμβάνει περὶ ποικίλων ἀντικειμένων, τῶν ὁποίων τὴν ἀνατομίαν ἀδύνατον νὰ ἐγχειρίσῃ ὅστις στερεῖται τῶν γνώσεων τοῦ πολυμαθοῦς συγγραφέως, ἀλλὰ καὶ διότι, παραθεὶς αὐτὸ πρὸς ἀρχαιότερον πόνημα φιλέλληνος, μίαν καὶ μόνην πρόθεσιν ἐξ ἀρχῆς εἶχον, νὰ καταδείξω τί περὶ ἡμῶν ἐδόξασεν ἐκεῖνος καὶ κατὰ τὰς τρεῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεις του. Ἐπειδὴ δὲ αἱ περιηγήσεις αὗται ἐγένοντο εἰς πολὺ διεστῶτας ἀπ' ἀλλήλων καιροὺς, τὸ 1829, τὸ 1841 καὶ τὸ 1859, καὶ διεστῶτας οὐ μόνον χρονολογικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς, ἡ ἐξέτασις θὰ ἔχῃ διττὴν τὴν ἀξίαν· πρῶτον, θὰ ἐξελέγξῃ τὸ ὀρθὸν, καὶ ἐπιεικὲς, καὶ, πρᾶγμα σπάνιον σήμερον, τὸ εὐσταθὲς τοῦ φρονήματος τοῦ ἀνδρὸς, καὶ δεύτερον, θὰ χρησιμεύσῃ ὥς τις παραμυθία πρὸς ἡμᾶς, τοὺς ὁποίους ἐπροστάτευσε μὲν ἄλλοτε ὁ συρμὸς, κατέλιπε δὲ ἐν τάχει μυκτηρίζων καὶ ἐξουθενῶν (1). Τῆς σταθερότητος δὲ ταύτης τὸ ἀξιοθαύμαστον θέλει ὁμολογήσει ὅστις ἀναλογισθῇ ὅτι οὐ μόνον ὁ γαλλικὸς καὶ ὁ ἀγγλικὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς συρμὸς, ἡμεῖς αὐτοὶ ἀπηρνήθημεν ἡμᾶς αὐτούς. « Ἐννοῶ, μοὶ ἔλεγε βαρυθυμῶν ὁ ἀειπόθητος ἐκεῖνος φιλέλλην κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις διατριβὴν, ἐννοῶ ὅτι ἡ ἀδιάκοπος μεμψιμοιρία ἀποδεικνύει ἀκατάσχετον ῥοπὴν πρὸς τὴν πρόοδον, ἐπιθυμίαν ἄκρατον βελτιώσεως καὶ μεγαλείου· ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγήσω καὶ τὴν ἀδιάκοπον ἐκφαύλισιν πάσης πράξεως, καὶ τῆς πασιφανέστερον κοινωφελοῦς, παντὸς προσώπου καὶ τοῦ προδηλότερον εὐεργετήσαντος ἢ εὐεργετοῦντος τὴν Ἑλλάδα; Καὶ ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκω ἐνίοτε εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἀπὸ τὰς ἀεννάους κατακρίσεις αἵτινες βομβοῦσιν ἀδυσώπητοι περὶ τὰς ἀκοάς μου ἀφ' ὅτου ἦλθον ἐνταῦθα, πείθομαι ὅτι οὐδὲν ἔχετε πλέον ἱερόν· καὶ οἱ δοξάσαντες τὸν ἀγῶνα καὶ σώσαντες τὴν πατρίδα, καὶ οἱ νεώτεροι οἱ τιμῶντες σήμερον αὐτὴν, καὶ ἡ ἐξουσία, καὶ οἱ ἰδιῶται αὐτοὶ, ὅλοι καὶ ὅλα ἐξυβρίζονται παρ' ὑμῶν· ἀφοῦ λοιπὸν ἐπαύσατε τιμῶντες ὑμᾶς αὐτοὺς, διὰ τί ἀπαιτεῖτε νὰ τιμᾶσθε παρὰ τῶν ξένων; »

Καὶ ὅμως οὔτε ξένων ἰδιοτελεῖς καὶ ἐπίβουλοι συκοφαντίαι, οὔτ' ἐγχωρίων ἀπερίσκεπτοι ἢ φθονεραὶ κατακρίσεις ἴσχυσαν νὰ κλονήτωσι τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, οὐχὶ αἴσθημα, διότι τὸ αἴσθημα δεικνύει μὲν πολλάκις ἀγαθὴν προαίρεσιν, οὐχὶ ὅμως πάντοτε καὶ κρίσιν ὑγιᾶ, ἀλλὰ φρόνημα ὁ δὲ Λενορμὰν ἠγάπα τὴν Ἑλλάδα πεποίθησιν ἔχων ὅτι ἐν αὐτῇ κεῖται ἀκμαῖος ὁ σπόρος τῆς πολιτικῆς, τῆς νοητικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἀνατολῆς· εἶχε δὲ καὶ ἄλλην πεποίθησιν ἔτι ζωηροτέραν· ἐπίστευε, λέγω, ὅτι ἀδύνατος ἡ ἀναγέννησις αὕτη ἄνευ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Ἰδοὺ τίνα φίλον, οὐχὶ προσωπικὸν, ἀλλὰ φίλον τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἀνένδοτον, ἐσπευσάν τινες τῶν ἀρίστων (2) νὰ ξενίσωσιν εἰς Ἀθήνας, ἐνῷ χείλη ἀκριτόμυθα ἢ φιλόψογα ἠγωνίζοντο νὰ ἐλαττώσωσι καὶ τοῦ φιλέλληνος τὴν ἀξίαν καὶ τῆς ξενίας τὸ εὐπρεπές· ἄλλως τε ἐτιμήθη ἐκεῖνος καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν εὐαρίθμων μὲν ἀλλ' ἀρχαίων καὶ ἀδεκάστων προστατῶν τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Villemain, λέγω, καὶ Brunet de Presle, καὶ Montalambert καὶ Saint-Marc Girardin καί τινων ἄλλων, οἵτινες καὶ ὁμιλοῦντες καὶ γράφοντες παλαίουσιν ἀθλητικῶς ὑπὲρ αὐτῆς.

Ὅτι δὲ τοιαῦται ἦσαν αἱ ἀναλλοίωτοι τοῦ ἀνδρὸς πεποιθήσεις, ἔστωσαν εἰς μαρτύριον αὗται αἱ ἐν τῷ ἀναγγελλομένῳ συγγράμματι σημειώσεις του· καὶ ταύτας ἐπικαλούμενος δὲν ἐννοῶ τὰς παριστώσας τὰς πρώτας αὐτοῦ ἐντυπώσεις, διότι ἐνδέχεται νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἐνθουσιασμοῦ ἀκαριαίου πρόσκαιρος ἔκρηξις· ἀλλὰ τὰς ἄλλας ἐκείνας, τὰς ὁποίας συμπέρασμα τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν, ὡς γραφείσας ἀφοῦ διέτρεξεν ἔτος ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολὴν, καὶ ἐπεσκέφθη ἐπὶ δύο μῆνας τὰ κυριώτερα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἰδὼν, ὡς αὐτὸς λέγει, ἐκ τοῦ πλησίον τὸν λαὸν αὐτῆς.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐγράφη ἐν Μήλῳ τὴν 15/27 Μαΐου 1829 καταχωρίζοντες δὲ αὐτὸ ἐνταῦθα λυπούμεθα ὅτι ἀδυνατοῦμεν νὰ μετοχετεύσωμεν εἰς τὴν μετάφρασιν καὶ τὸ ἔνθερμον καὶ γλαφυρὸν τῆς πρωτοτύπου ἐκφράσεως.

« . . . Ἠκολούθησα δὲ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν τὴν γραμμὴν τὴν ὁποίαν εἶχον ἐξ ἀρχῆς διαγράψει· ἐπισκεφθεὶς ἀλληλοδιαδόχως τὴν Σπάρτην, τὴν Μεγαλόπολιν, τὴν Τρίπολιν, τὴν Τεγαίαν, τὴν Μαντίνειαν, τὸν Ὀρχομενὸν, τὴν Στύμφαλον, τὴν Νεμαίαν, τὰς Μυκήνας, τὸ Ἄργος, τὴν Τίρυνθα καὶ τὸ Ναύπλιον, μετέβην διὰ τῆς Ἐπιδαύρου εἰς Αἴγιναν. Ἐλθὼν δὲ ἐνταῦθα περὶ τὰ μέσα Μαΐου εὗρον διακοινωθὲν μετὰ σπουδῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου πρεσβευτοῦ Δώκινς τὸ πρωτόκολλον τῆς 22 Μαρτίου (1). Ὅπως δὲ μὴ μείνῃ τις ἀγνοῶν τὸ περιεχόμενον, ἐφρόντισε νὰ διανεμηθῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ ἀντίτυπα αὐτοῦ· ἀλλ' ἐνῷ ἡ διακοίνωσις αὕτη συνετάραττε πάντας, ἔφθασεν ἡ εἴδησις τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Μεσολογγίου, γενομένης εὐτυχῶς ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεως τοῦ ναυάρχου Μάλκολμ, ὅστις εἶχε σταλῆ παρὰ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἵνα διαλύσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν, καὶ ἐμποδίσῃ διὰ παντὸς τρόπου τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας παράδοσιν τοῦ φρουρίου.

» Μόλις δὲ ἡ εἴδησις αὕτη διεδόθη εἰς Αἴγιναν, καὶ μέγας ἀριθμὸς κατοίκων φέροντες ἔνδυμα πανηγυρικὸν, ἐξῆλθον σπεύδοντες εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ Μεσολογγίου, καὶ κατέκλυσαν τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ κυβερνήτης, οἱ ὑπουργοὶ, οἱ ἐπίσκοποι συνῆλθον καὶ αὐτοὶ, καὶ ἵσταντο ὀρθοὶ καὶ ἀνάμικτοι. Καὶ τὰ πλήθη, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, συνεπιέζοντο ψιθυρίζοντα, καὶ κλαίοντα, καὶ συσφίγγοντα μετὰ χαρᾶς τὰς χεῖρας ἀλλήλων.

» Ὁ ἐκ Μεσολογγίου Σπυρίδων Τρικούπης, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, ἀνέβη κατὰ τὰς προσδοκίας ὅλων εἰς τὸν ἄμβωνα. Θεωρεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ὡς ὁ πρῶτος ῥήτωρ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος· εἶναι νέος, ἔνθους, πανηγυρικὸς καὶ σοφὸς, ἔχει τὴν φωνὴν θαλερὰν, καὶ ἐπίσταται πῶς νὰ μεταδίδῃ εἰς τὴν ὡραιοτάτην τῶν γλωσσῶν ὅλην τὴν ἁρμονίαν τῶν ἀρχαίων ῥητορικῶν λόγων. Ἀνατραφεὶς ἐν Κερκύρᾳ, ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ λόρδου Γκύλφορδ, ἀπέκτησεν ἕξεις γραφικὰς περί τε τὸ σκέπτεσθαι καὶ τὸ λέγειν, ἕξεις αἷς χρῆται μὲν ὑπὲρ τὸ δέον, αἵτινες ὅμως σήμερον ἡρμήνευον ἴσως μόναι τὴν συγκίνησιν αὐτοῦ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔτρεμεν ἡ φωνὴ τοῦ νέου Μεσολογγίτου, ἀλλ' ἔτρεμεν ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ συνοδεύοντος τὴν ἔμπνευσιν· ἐγένετο ὅμως βαθμηδὸν στερρότερα, καὶ μετ' ὀλίγον ἀντήχησεν ἡ ἐκκλησία ὑπὸ τῶν λόγων τούτων, οἵτινες κατένυξαν πάσας τὰς καρδίας· « Ἀνέστη ἡ Ἑλληνικὴ νέα Σιών, ἀνέστη ἡ ἁγία Σιών, ἀνέστη. » Καὶ παρέστησεν ἐν ὀλίγοις τὰ πολυχρόνια παθήματα καὶ τὴν ὑπεράνθρωπον καρτερίαν τῆς ἰδίας πατρίδος· καὶ διηγήθη τὰς σφαγὰς, τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων, καὶ τὴν ἀπώλειαν τοσούτων καὶ τοσούτων γενναίων· καὶ ἐνῷ ἠγόρευεν αἱ χῆραι καὶ αἱ μητέρες τοῦ Μεσολογγίου ἀπέσπων τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, καὶ ἐκόπτοντο ἀναπολοῦσαι τὰς συμφοράς.

» Καὶ πολὺς μὲν δὲν ἦτο ὁ εἱρμὸς τοῦ λόγου τούτου, ἑκάστη ὅμως λέξις ἀνεμόχλευεν ἐκ βάθρων τὴν καρδίαν, καὶ ἐκρότει ὡς ἠχὼ βραχείας χαρᾶς μεταξὺ ὀδύνης ληγούσης, καὶ συμφορᾶς ἀρχομένης ἐκ νέου. Παρευρισκόμεθα ἐκεῖ εὐάριθμοι ξένοι, ὀλίγον μὲν ἐννοοῦντες τὴν γλῶσσαν τοῦ ῥήτορος, ἀλλ' ἱκανὸν ὅσον νὰ συναισθανθῶμεν τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ ταλαιπώρου ἐκείνου λαοῦ καὶ δεηθῶμεν τοῦ Θεοῦ μετ' αὐτοῦ· διὸ καὶ δὲν ἐδυσκολεύθημεν νὰ ἐννοήσωμεν τὸν παλμὸν τὸν συνταράξαντα τοὺς περιεστῶτας ὅτε ἤκουσαν τὰ λόγια ταῦτα, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἔτι ἠχοῦσιν εἰς τὰς ἀκοάς μου· « τὸ ἔργον τοῦτο δὲν εἶναι ἀνθρωπίνης δυνάμεως, εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, εἶναι δῶρον τῆς παντοδυνάμου χειρός του, καὶ ὅ,τι ἡ παντοδύναμος χεὶρ δωρεῖται, ποία θνητὴ δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ; »

» Καὶ ἀγνοῶ μὲν πῶς θὰ ἐξελάμβανον οἱ εὐγενεῖς συντάκται τοῦ πρωτοκόλλου τὸ λόγιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον συνῃσθάνθη τοσοῦτον τὸ δυστυχὲς ἔθνος· νομίζω ὅμως ὅτι δὲν εἶναι ἀδιάφορος ἡ οὕτω πως γενομένη διαμαρτύρησις ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, εἰς αἰῶνα καθ' ὃν ἡ φωνὴ τῶν λαῶν ἤρξατο νὰ βαρύνῃ εἰς τὴν στάθμην τῶν συνθηκῶν. Ὅτε, ἀφοῦ πρῶτον ὑποδείξῃς εἰς ἕνα λαὸν τὴν αὐγὴν τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ, τὸν ῥίπτεις αἴφνης ἐκ νέου εἰς τὴν ἀπελπισίαν, καὶ ἀφοῦ τὸν θεωρήσῃς ὡς συγκείμενον ἐξ ἀνθρώπων, διατάσσεις μετ' ὀλίγον τὰ περὶ αὐτοῦ ὡς ἂν ἦτο κτηνῶν ἀγέλη, δὲν πρέπει πλέον ν' ἀπαιτῇς παρ' αὐτοῦ ὑποταγὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις σου· ἐὰν τοιοῦτον εἶχον αἱ δυνάμεις σκοπὸν, σκοπὸν δολιότητος καὶ ἐπιβουλῆς, διὰ τί ἔστειλον στρατεύματα εἰς Πελοπόννησον; Ἡ Ἀγγλία, ὅτε ἐπραγματεύετο μόνη περὶ τοιούτων ζητημάτων, ἔπραττε συμφωνότερον πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πράξεις της· δὲν ἔδωκε βοη-

---

(1) Ὅρα φυλλάδ. 280, σελ. 379.

(1) La mode avait pris les Grecs sous sa protection en 1824, et la mode se retirait d'eux et les déclarait surannés en 1834. Ταῦτα ἔγραφε τὸ 1834 ἔτος ἐπίσημος τῆς Γαλλίας δημοσιογράφος, ὁ Κ. Duvergier de Hauranne.

(2) Μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεπεν ὁ ἀείμνηστος Ἀνδρέας Μεταξᾶς.

(1) Τὸ καθιστῶν τὴν Ἑλλάδα ὑποτελῆ τῆς Τουρκίας. Σ. Π.

θοὺς εἰς τοὺς Παργίους πρὶν ἢ πωλήσῃ τὴν πατρίδα των.

» Πρὸ δύο μηνῶν διατρέχω πανταχόσε τὴν Ἑλλάδα· κατέλυσα εἰς καλύβας χωρικῶν καὶ εἶδον ἐκ τοῦ πλησίον τὸν λαόν· γινώσκω σήμερον τί ἐστι Ἕλλην, καὶ ἐν αὐτῷ βλέπω τὴν μέλλουσαν τύχην τῆς πατρίδος του. Πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ ὁμιλήσω, διότι πιθανὸν νὰ ὠφελήσωσιν οἱ λόγοι μου· δὲν εἶναι ἀπορρίπτεα ἡ γνώμη τὴν ὁποίαν δίδομεν εἰλικρινῶς.

» Ἐπεσκέφθην κατ' ἀρχὰς τὴν Αἴγυπτον, εἶδον τοὺς Τούρκους, τὸν ἐκπολιτιστὴν πασᾶν, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν τῶν ἀρνησιχρίστων, τὴν φιλελευθερίαν τῆς σπάθης, τὴν αὐγὴν τοῦ ἀνατέλλοντος φωτός, ὡς ἔλεγον, εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ ἰδοὺ τὸ περὶ τούτου φρόνημά μου.

» Ἔχω βαθύτατα τὴν πεποίθησιν ὅτι μόνος ὁ δεσποτισμὸς εἶναι ἀνίκανος νὰ κατασκευάσῃ τι μόνιμον, ὅτι οὐδὲν ἔπραξεν οὔτε κᾶν πρόσκαιρον εἰς Αἴγυπτον. Περὶ δὲ τῶν σχέσεων ταύτης πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἔχω ἐπίσης βαθυτάτην τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ πασᾶ ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐξοκείλῃ εἰς πᾶσαν παρεκτροπὴν, καὶ ὅτι ἡ τουρκικὴ βαρβαρότης ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἐνισχυθῇ ἢ νὰ ἀνασταλῇ ὑπὸ τῆς ἐπιρροῆς τῶν Εὐρωπαίων, οἵτινες παρηκολούθησαν ἢ ἐβοήθησαν τὴν ἐκστρατείαν· ἰδὼν τὴν ἐλεεινότητα τοῦ Ἀραβος, καὶ τὰ δυστυχήματα τῶν Βαχαβιτῶν, ἔμαθον παρὰ τῆς τρομερᾶς ταύτης εἰκόνος τὴν μέλλουσαν τύχην τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Μεσσήνῃ διατρίβων ἔγραψά τινας σκέψεις περὶ τῆς πιθανῆς ἐξοντώσεως τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς· ἀλλ' ἦτο καθαρὰ θεωρία ὅ,τι ἔγραψα, ἴσως οὐχὶ ἀσυντελὴς εἰς ἐντελῆ διακέδασιν τῶν κλασικῶν ἀναμνήσεων· ἔπρεπε νὰ μάθω νὰ ἀγαπῶ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα δι' ἄλλους λόγους, ἢ διὰ τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ εὑρίσκεται ὅλη σχεδὸν εἰς τὰς νήσους, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ μὴ ὑποστηρίζωμεν ὀλίγον τὴν ψυχρὰν ἡμῶν πεποίθησιν διὰ τοῦ θελγήτρου τῶν ἀναμνήσεων λέγομεν ὅτι περισώζονται ἔτι ἱκανὰ ἴχνη τοῦ παρελθόντος, συνέχοντα τὴν ἄλυσιν ἥτις τοσοῦτον γοητεύει τὴν φαντασίαν. Ἄλλως τε ἡ φύσις δὲν μετεβλήθη, ἀλλ' ἐξηκολούθησε μεταβάλλουσα τὰς φυλὰς, ὁποιαιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν, καθ' ὃν τρόπον πρὸ αἰώνων ἐνεργεῖ ἀδιακόπως κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτῆς νόμους· καὶ γνωστὸν ὁποία ἡ συγχωνευτικὴ δύναμις καὶ ἡ κατὰ τοῦτο ἀνένδοτος ἐπιμονὴ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

» Ἡ Ἑλλὰς προσλαμβάνουσα κατὰ διαφόρους καιροὺς ξένα στοιχεῖα, ἀνενεώθη καὶ ἀνεγεννήθη ἕως σχεδὸν ἐκ θεμελίων· καὶ συνέβη εἰς αὐτὴν πρᾶγμα ἄξιον πολλοῦ λόγου, ὅμοιον τοῦ ὁποίου δὲν εὑρίσκεις εἰς τὰ ἄλλα μέρη ὅπου ἀνεπτύχθη ὁ ἀρχαῖος πολιτισμός. Ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς δουλείας ἡ φύσις ἐξύφαινεν ἱστὸν στερεὸν, καὶ ἔδιδεν εἰς τὸ νέον αὐτῆς ἔργον *παρθενίαν* πάντη ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς. Ἀλλὰ δὲν γράφω βιβλίον· καὶ ὅπως ῥηθῶσιν ἱκανὰ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀπαιτεῖται τοιοῦτο. Ἂς φαντασθῶμεν ὅμως μέχρι τίνος βαθμοῦ ὁ λαὸς ἀπεμονώθη κατὰ τὴν μακροχρόνιον αὐτοῦ δουλείαν, πόσον αἱ παραδόσεις τοῦ χριστιανισμοῦ διετηρήθησαν μεταξὺ τῶν λαῶν τούτων καὶ ἐχρησίμευσαν αὐτῷ ἀντὶ πατρίδος, πόσον ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν ὀρέων, τῶν βράχων καὶ τῶν κυμάτων ἔσωσαν τὰ φυσικὰ αἰσθήματα!

» Τοσοῦτον δὲ ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἀκατάσχετος ἔρως πάντων τῶν Ἑλλήνων περιέβαλψε καὶ ὑπεστήριξε ταῦτα, ὥστε καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες εἰς τὰς ἡμετέρας μεγαλοπρεπεῖς καὶ πλουσίας πόλεις, ἔρχονται νὰ ζήσωσι καὶ ν' ἀποθάνωσιν εἰς τὴν ταπεινὴν στέγην τοῦ χωρίου των. — Τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ τὸ βυζαντινὸν καὶ τὸ ἑνετικὸν, καὶ τὸ ἀγγλικὸν, κλ. στοιχεῖον κατεβλήθησαν πάντοτε. Τοιοῦτος ὁ λαὸς τὸν ὁποῖον εὑρίσκω σήμερον, λαὸς οὗ τινος τὸν αὐχένα δὲν κατώρθωσαν νὰ κάμψωσιν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' οὔτε οἱ προύχοντες νὰ διαστρέψωσι τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ ἀφέλειαν.

» Καὶ ὁ τελευταῖος χωρικὸς τῆς Ἑλλάδος ἐκφράζεται μετὰ συνέσεως καὶ καθαρότητος, καταμετρεῖ ἐπιτηδείως τὰ συμφέροντα αὐτοῦ, ἔχει ἰδέας καθαρᾶς περὶ ὅλων ὅσα γνωρίζει, ἅμα δὲ καὶ πανουργίαν, καὶ νοῦν ὀρθὸν, καὶ φαντασίαν. Πάντα δὲ τὰ φυσικὰ αἰσθήματα εἶναι γενναῖα παρ' αὐτῷ, καὶ ἰσχυρότατοι οἱ συγγενικοὶ δεσμοί· μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαντῶνται ἄριστοι γονεῖς, ἄριστα τέκνα καὶ ἄριστοι ἀδελφοί.

» Ἡ μέλλουσα τύχη τῆς Ἑλλάδος, τύχη βεβαία καὶ ἀνάλογος σχεδὸν πρὸς τὴν τῆς Ἀμερικῆς, κρέμαται ἀπὸ τῆς Γαλλίας. Καὶ ἐνδέχεται μὲν νὰ ὑποτάξωσιν αὐτὴν οἱ Ῥῶσοι, παρὰ μόνης ὅμως τῆς Γαλλίας ἂς ζητήσωσιν ἐγγυήσεις ἀνεξαρτησίας· ὅσοι δὲ συμμαχήσωσιν εἰλικρινῶς πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἔργου, θὰ δρέψωτι τοὺς καρπούς. Ἡ Ἑλλὰς δὲν θ' ἀποβάλῃ οὔτε τὸν Λοδοβίκον ΙΣΤ' οὔτε τὸν Λαφαγέτην » (1).

Διεξοδικὴ θὰ ἦτο ἡ δημοσίευσις ἐνταῦθα ὅλων ὅσα γράφει ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ὁ Κάρολος Λενορμὰν κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ περιήγησιν· ἀλλ' ὡς ἐπίμετρον ὑποδεικνῦον τὸ ἀκριβὲς τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ, ἐπιτραπείτω μοι νὰ ἀποσπάσω ὀλίγας τινὰς γραμμὰς ἐξ ἄλλης σημειώσεως γραφείσης τῇ 6 Ἰουνίου 1829 ἐν Αἰγίνῃ.

« . . . Εἰσερχόμενος δὲ εἰς τὰς οἰκογενείας, εὑρίσκεις ἀνυπόκριτα αἰσθήματα θρησκευτικά, ἀληθεῖς ἀρετὰς ἄνευ ἐπιδείξεως, μέγα σέβας πρὸς τὰς παρθένους καὶ τοὺς γέροντας, πολλὴν σύμπνοιαν μεταξὺ ἀδελφῶν, ἀμοιβαίαν ἐμπιστοσύνην, μεγίστην εἰρηνικὴν συμβίωσιν καὶ ὀλιγίστας διαφωνίας· τὰς ἰδιωτικὰς δὲ ταύτας ἀρετὰς ἀπαυτᾶς εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, καὶ ἰσχυροτέρας μάλιστα εἰς τὰς κατωτέρας . . . » (2).

Ἡ δευτέρα περιήγησις τοῦ Κ. Λενορμὰν ἐγένετο μετὰ τὰ μέσα τοῦ 1841 ἔτους, ὅτε ἡ μὲν Ἀγγλία, σύμμαχον ἔχουσα καὶ τὴν Ῥωσίαν, ἐζήτει ἐπιμόνως σύνταγμα ὑπὲρ ἡμῶν, ἡ δὲ Γαλλία ἀντέτεινε λέγουσα ὅτι δὲν ἥρμοζον εἰσέτι εἰς τὴν Ἑλλάδα θεσμοὶ τοσοῦτον ἐλεύθεροι. Ὅλοι ἐνθυμούμεθα ὅτι τὰς δύο

(1) Beaux-arts et voyages, Τόμ. Β'. σελ. 254.

(2) Αὐτ. σελ. 265.

ταύτας ἀπαιτήσεις ἐκλήθη νὰ συμβιβάσῃ ὁ Κ. Μαυροκορδάτος, καὶ ὅτι τὸ ὑπουργεῖον οὗ τινος προέδρευε συνάδελφον ἔχων καὶ τὸν Α. Μεταξᾶν, παρέδωκε μετὰ τεσσαράκοντα καὶ μίαν ἡμέραν τὰς ἡνίας εἰς τὸ ὑπουργεῖον, τὸ διὰ τῆς γαλλικῆς μὲν ἐπιῤῥοῆς κατορθωθὲν, ἀνάρπαστον δὲ γενόμενον τὴν 3 Σεπτεμβρίου. Ἡ Γαλλία, ἡττηθεῖσα πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐπὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ζητήματος, ἐπεθύμει δικαιώματι ταὐτοπαθείας ν' ἀποδώσῃ τὰ ἴσα εἰς τὴν Ἀγγλίαν· στάδιον δὲ πάλης ἐξελέξατο τὴν πενιχρὰν Ἑλλάδα· ἀλλ' ἡττηθεῖσα καὶ αὖθις ἐνταῦθα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1843 ἔτους, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ὑπὸ τὴν εὐθαλῆ σκέπην τῶν περιωνύμων ἱσπανικῶν γάμων.

Εἰς τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν ἐξώκειλα ἐξ ἀνάγκης, διότι τοῦ Κ. Λενορμὰν ἡ εἰς Ἑλλάδα δευτέρα αὕτη μετάβασις, γενομένη κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, δὲν εἶχεν ὡς ἄλλοτε ἀρχαιολογικὸν ἀλλὰ πολιτικὸν σκοπόν. Καὶ πῶς μὲν ἐξεπλήρωσε τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀγνοῶ, διότι αἱ περὶ αὐτοῦ ἐκθέσεις εἶναι ἀπόῤῥητοι· τὰ δημοσιευθέντα ὅμως ἀναγινώσκων, εὑρίσκω καὶ πάλιν τὸν συγγραφέα ὡς καὶ πρὸ δώδεκα ἐτῶν, φίλον ἡμῶν ἔνθερμον. Εἴτε ἐν Σύρᾳ, εἴτε ἐν Ἀθήναις, εἴτε ἐν Σμύρνῃ, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβει, πανταχοῦ τὰ αὐτὰ δοξάζει ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καὶ δι' ἀποδείξεων πολλάκις ἐξελέγχει τὴν ἀκρισίαν ἢ τὴν μοχθηρίαν τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς. « Ἔγραψα, λέγει, σήμερον πρὸς τὸν Κ. Γκυιζὸ, εἰπὼν ὅτι τὴν μὲν μεταῤῥύθμισιν τοῦ Μαχμοὺτ εὗρον δραστικωτέραν ἢ ὅσον ἐφανταζόμην, τοὺς Τούρκους ὅμως ὑπέρποτε Τούρκους· παράδοξος ἴσως θὰ φανῇ αὐτῷ ἡ διαβεβαίωσις αὕτη· ἀλλὰ θὰ συνομολογήσῃ ὅτι δυσκολώτατον τὸ ζήτημα. Ὁ Κ. Ποντουὰ δὲν εἶναι τῆς γνώμης μου· συνεζητήσαμεν ζωηρότατα σήμερον τὰ περὶ τούτου, ἀλλ' οἱ λόγοι του δὲν μ' ἔπεισαν· ναὶ μὲν ὁ Κ. Ποντουὰ ἔχει μεγίστην ἱκανότητα, ἀλλ' ἔχει καὶ τὰς προλήψεις τὰς ὁποίας ποριζονται οἱ ξένοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Λυποῦμαι δὲ ὅτι δὲν εἶδε τὰς Ἀθήνας, διότι θὰ ἔβλεπε τότε τὰ πράγματα ὀρθότερον » (1).

Ἀλλαχοῦ ὁμιλῶν περὶ τῶν τουρκικῶν νεκροταφείων προσθέτει· « Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῶν Τούρκων ἀναπτύσσεται ἐπὶ θανάτου· ἀφοῦ τὰ ἀσθενῆ αὐτῶν ἔργα ἐξαφανισθῶσι μετὰ τοῦ κράτους, οἱ τάφοι αὐτῶν θὰ καταλίπωσι περίεργα ἴχνη τῆς διαβάσεώς των ἐπὶ τῆς γῆς. Οἱ Τοῦρκοι, κατ' ἐμὲ, ἔλαβον ἐξουρανοῦ ἐντολὴν ὀλέθρου καὶ θανάτου· αἱ δὲ δύο αὗται μάστιγες τοῦ Θεοῦ φαίνονται καταλλήλως κείμεναι μόνον μεταξὺ τῆς ἐρημώσεως τὴν ὁποίαν ἐπεκτείνουσιν αὐτοὶ περὶ αὐτούς. »

Αἱ περὶ Ἑλλάδος σημειώσεις τοῦ Κ. Λενορμὰν κατὰ τὴν τρίτην περιήγησιν εἶναι ὀλίγαι, διότι ὀλίγον φεῦ! ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ θάνατος μεταξὺ τῶν προσφιλῶν αὐτῷ Ἑλλήνων· ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν εὐαρίθμων τούτων σημειώσεων ἀνευρίσκομεν τὴν αὐτὴν ὀρθότητα τῆς κρίσεως καὶ τὴν αὐτὴν εὐστάθειαν τοῦ φρονήματος. Ἀπαριθμῶν παραδείγματος χάριν τῶν βελτιώσεων τινὰς τὰς ὁποίας εἶδε γενομένας ἐν Ἀθήναις ἐντός τινων ἐτῶν ἀπὸ τῆς δευτέρας αὐτοῦ περιηγήσεως, προσθέτει μετ' ἀγανακτήσεως· « Μόνον οἱ καθ' ὑπερβολὴν πικρόχολοι καὶ προκατειλημμένοι δὲν βλέπουσιν ὁποῖα ἀποτελέσματα παρήγαγεν ἐνταῦθα ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἐλευθερία » (1).

Ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἔφθασε δυστυχῶς νὰ γράψῃ, ἠκούσαμεν συγκεφαλαιούμενον εἰς τὸν αὐτοσχέδιον λόγον τὸν ὁποῖον ἀπήγγειλεν ὑπὸ τὴν ἀεροέσσαν σκιὰν τῶν εὐθαλῶν δένδρων τῆς Ἀκαδημίας. « Ὅταν ἐπανερχόμενος, εἶπεν, εἰς τὴν πατρίδα μου ἐρωτηθῶ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν μου ἐὰν ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἐπέδωκεν ἀληθινὴν ἐπίδοσιν, δὲν θὰ δυσκολευθῶ ν' ἀποκρούσω τὰς συκοφαντίας ἐπιπολαίου καὶ διεφθαρμένου συγγραφέως (2), μὴ αἰσχυνθέντος νὰ παραδῇ τὰ καθήκοντα τῆς ξενίας, καὶ ν' ἀνταμείψῃ διὰ βδελυρᾶς ἀχαριστίας τὸν τόπον ὅστις ὑπεδέχθη αὐτὸν εὐμενῶς. Θ' ἀπαντήσω· ναὶ, ἡ Ἑλλὰς προώδευσε καὶ προοδεύει καθ' ἑκάστην ὑπερμέτρως, ἐνῷ ἐλάχιστος μὲν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, στενὰ δὲ τὰ ὅρια καὶ εὐτελέστατοι οἱ πόροι της. »

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἀκλονήτου φιλέλληνος ἐνεχαράχθησαν εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ θὰ ἐγχαραχθῶσι καὶ εἰς τὰς τῶν τέκνων ἡμῶν, διαρκέστερον καὶ τοῦ μνημείου τὸ ὁποῖον ἀνήγειρε παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος ἡ εὐγνωμονοῦσα πόλις τῶν Ἀθηναίων.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟΝ.

Ἡ ἀνωτέρω βιβλιογραφία ἦτο τετυπωμένη ὅτε ἐλάβομεν τὸν Correspondant τῆς 25 Νοεμβρίου, ἐν ᾧ περιέχεται κρίσις τοῦ ὅλου συγγράμματος τοῦ Κ. Λενορμὰν ὑπὸ τοῦ κόμητος Μονταλαμπὲρ, ἀποδεικνύουσα ὅτι ὁ ἐπικριτὴς οὔτε ἧττον σοφὸς, οὔτε ἧττον φιλέλλην εἶναι τοῦ ἐπικρινομένου. Μεταφέρομεν δὲ ἐνταῦθα τὴν περὶ Ἑλλάδος περικοπὴν, ἵνα προκαλέσωμεν καὶ τῶν συμπολιτῶν τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς ἄνδρα, ὅστις δράττεται πάσης εὐκαιρίας ἵνα συνηγορήσῃ ὑπὲρ ἡμῶν.

« Ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μετέβη ὁ περιηγητὴς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνῷ διήρκει ἔτι ὁ ἔνδοξος αὐτῆς ἀγὼν, καὶ ἦλθεν εἰς Νεόκαστρον ἓξ μῆνας μετὰ τὴν νίκην τῶν χριστιανικῶν στόλων. Ἐνθουσιᾷ δὲ βλέπων μὲν τὸν μέγαν θρίαμβον τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀνακαλοῦντα εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν ἡμέραν τῆς Ναυπάκτου, μὴ προβλέπων ὅμως ὅτι θὰ ἤρχετό ποτε καιρὸς καθ' ὃν δύο τῶν στόλων τούτων θὰ συνεμάχουν κατὰ τοῦ τρίτου ἵνα ἐμπεδώσωσιν ἐν Εὐρώπῃ τὴν αἰσχρὰν τῆς ἡμισελήνου κυριαρχίαν. Ὁ ἐν Ἑλλάδι γαλλικὸς στρατὸς, ἡ ἐρημωθεῖσα ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων Πελοπόννησος, αἱ ἀπολειφθεῖσαι εὐάριθμοι οἰκογένειαι αἱ διεσπαρμέναι εἰς τὸ ὑπὸ παντοειδῶν καταπιέ-

(1) Beaux-arts et voyages σελ. 360.

(1) Αὐτ. τόμ. Β. σελ. 380.

(2) Τοῦ About.

σεων ἀποξηρανθὲν ἔδαφος, αἱ ὀλίγισται νέαι γυναῖκες αἱ διαφυγοῦσαι τὰ χαρέμια τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ νεώτερα ἐρείπια, αἱ ἀθάνατοι τοποθεσίαι, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ νεότης ἔθνους μόλις μὲν ἐλευθερωθέντος. βλαστάνοντος δὲ μεταξὺ τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ ἀρχαιοτάτων ἀναμνήσεων τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας, ὅλα ταῦτα ἀναπτεροῦσι τὸν νοῦν αὐτοῦ, ὅλα ἐμφυσῶσιν αὐτῷ ὡς λέγει, « ἀέρα ἐλευθερίας καὶ ἀναστάσεως, » καὶ ὅλα ταῦτα περιγράφει μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀκριβείας. Τὸν φιλελληνισμόν, τὸν ζωογονοῦντα τότε ὅλους ἡμᾶς, καὶ κατακτήσαντα, χάρις τῷ Κ. Σατωβριάν, καὶ αὐτὴν τὴν βασιλικὴν μερίδα ἥτις τοσοῦτον ἐνθέρμως ἠσπάζετο τὴν *κοιμότητα* τοῦ σουλτάνου, τὸν φιλελληνισμὸν λέγω τοῦτον οὐδέποτε ἀπηρνήθη ὁ Κ. Λενορμὰν, ἀλλ' ἔμεινεν αὐτῷ πιστὸς ἐναντίον ὅλων τῶν ἐλεεινῶν μεταβολῶν τῆς γαλλικῆς γνώμης. Ἀντέστη δὲ γενναίως εἰς τὴν ἄδικον ἅμα δὲ καὶ γενικὴν μεταμέλειαν, ἥτις συνήνωσε τοὺς βολταιριστὰς μετὰ τῶν θαυμαστῶν τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως, ἵνα καταδικάσωσι τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ κατὰ τὰς δύο δὲ νεωτέρας αὐτοῦ μεβάσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν μελετᾷ μόνον τὰ μνημεῖα, οὔτε θαυμάζει ἁπλῶς τὰ κάλλη τῆς φύσεως δι' ἃ πολλοὶ τῶν περιηγητῶν προτιμῶσι τῆς Ἰταλίας τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπιμένει εἰς τὸ νὰ καταδείξῃ τὰς θαυμασίας καὶ ἀναντιῤῥήτους προόδους τοῦ μικροῦ τούτου βασιλείου, τοῦ τοσοῦτον μωρῶς σμικρυνθέντος ὑπὸ τῆς δυσπιστίας καὶ τῶν δισταγμῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, καὶ ὄντος ἑστίας τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἀνατολῆς. Διαφέρων τῶν πλείστων περιηγητῶν, δὲν ἀπατᾶται ἀπὸ τὴν στιλπνὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πραγμάτων, ἀλλ' ἐμβαθύνων εἰς τὰ σεσηπότα σπλάγχνα τοῦ μεγάλου ἐκείνου πτώματος, ὑπερασπίζει ὡς καὶ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν μετ' ἀνενδότου σταθερότητος τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ὅστις εἶναι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ ἀληθὴς χριστιανικὸς ἀγὼν, ἀγὼν τῆς προόδου, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀποκρούει εὐγενῶς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τὰς συκοφαντίας τοῦ «ἐπιπολαίου καὶ διεφθαρμένου συγγραφέως, τοῦ μὴ αἰσχυνθέντος νὰ παραβῇ τὰ καθήκοντα τῆς ξενίας, καὶ ν' ἀνταμείψῃ διὰ βδελυρᾶς ἀχαριστίας τὸν τόπον ὅστις ὑπεδέχθη αὐτὸν εὐμενῶς. » Ἐὰν οἱ Ἕλληνες οἵτινες ἐτίμησαν τοσοῦτον ἑαυτοὺς διὰ τῆς πρὸς τὸν Κ. Λενορμὰν εὐγνωμοσύνης, εὕρισκον μεταξὺ τῶν καθολικῶν τῆς Δύσεως φίλους τοσούτῳ σταθεροὺς, δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἡ γεγηρακυῖα αὐτῶν μισαλλοδοξία πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτῶν Λατίνους θὰ μετεβάλλετο εὐτυχῶς. »

Ἡ σύντομος μὲν ἀλλ' ἔντονος καὶ εὔγλωττος αὕτη ὑπεράσπισις τῶν Ἑλλήνων εἶναι, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, ἀξία τῆς γενικῆς εὐγνωμοσύνης τῆς ἡμετέρας φυλῆς· ἡμεῖς ἰδίως σπεύδομεν νὰ ὁμολογήσωμεν πρὸς τὸν κόμητα Μονταλαμπὲρ τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα καὶ διὰ ζώσης διεκοινώσαμεν ἄλλοτε αὐτῷ· ἀλλὰ συγχρόνως ἐξαιτούμεθα καὶ τὴν ἄδειαν νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ ἀνεπιεικὲς τῆς περὶ μισαλλοδοξίας, ὡς λέγει, τῶν Ἑλλήνων παραγράφου. Καὶ ἐννοοῦμεν μὲν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη πηγὴν ἔχει ἐσφαλμένας εἰδήσεις· ἀλλὰ μετὰ τὴν καθημερινὴν καὶ ἀδιάκοπον συγκοινωνίαν τῆς Δύσεως μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ἀληθῶς γεγηρακυῖα αὕτη πρόληψις δίκαιον ἦτο νὰ ἐξαλειφθῇ. Οὔτε καιρὸν οὔτε τόπον ἔχομεν ἐνταῦθα νὰ παραστήσωμεν δι' ἀποδείξεων ὅτι τὴν πρόληψιν ταύτην ἐγέννησαν, ὑπεστήριξαν, διέδωκαν καὶ ἐκράτυναν διὰ τὰ τέλη αὐτῶν οἱ κατὰ καιροὺς εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐκ τῆς Δύσεως. Οἱ κατηγοροῦντες ὅμως ἡμᾶς ἐπὶ μισαλλοδοξίᾳ ἀνάγκη καὶ ν' ἀποδείξωσι διὰ πραγμάτων τὴν κατηγορίαν. Βεβαίως, καταδιωχθέντες θρησκευτικῶς ἀντέστημεν· ἄλλως πράττοντες θὰ ἤμεθα κατάπτυστοι· οὐδέποτε ὅμως κατεδιώξαμεν ἀλλοδοξοῦντας, οὐδέποτε ἐκλείσαμεν ἢ ἐδημεύσαμεν τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν, οὐδέποτε ἐκωλύσαμεν τὴν ταφὴν, οὔτε τὴν ὅλως ἐλευθέραν ἐκτέλεσιν τῶν ἱερουργιῶν αὐτῶν. Μισαλλόδοξοι ἡμεῖς, οἵτινες, λησμονοῦντες ὅτι ἐν σταθερῷ δεκάτῳ ἐννάτῳ αἰῶνι, τὸ 1845 ἔτος, αἱ ἐκκλησίαι ἡμῶν ἐν Νεαπόλει, ἐν Βαρλέττᾳ, ἐν Μεσσήνῃ ἐκλείσθησαν καὶ ἠρπάγησαν εἰ καὶ *ἴδια ἡμῶν κτήματα*, οὐ μόνον ἄνευ οὐδεμιᾶς δυσμενείας βλέπομεν ἀνεγειρομένην λαμπρὰν καθολικὴν ἐκκλησίαν ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ ἄλλην ἀνήκουσαν εἰς ἡμᾶς παρεχωρήσαμεν εἰς τοὺς Λατίνους! Ἀνεξήγητος τῳόντι ἐπιμονὴ εἰς ὑποστήριξιν ἰδέας τοσοῦτον ἐσφαλμένης! Τὸ καθ' ἡμᾶς, δὲν γνωρίζομεν ἔθνος τοσοῦτον ἀνεκτικὸν καὶ θρησκευτικῶς καὶ πολιτικῶς ὅσον τὸ ἑλληνικόν. Οἱ Ἐνετοὶ, οἱ Γενουήνσιοι καὶ ἄλλοι Φράγκοι, ἐκυρίευσαν καὶ κατέθλιψαν ἡμᾶς τὸν μεσαιῶνα. Ὁ Δομίνικος Μικέλης τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα κακουργήματα ἔπραξε καθ' ἡμῶν, ὥστε καὶ τὸ ἐπιτάφιον του ἐπίγραμμα ἐστηλίτευσε τὸ θηριῶδες πολίτευμά του. Terror Græcorum hic jacet. Οἱ Ἐνετοὶ πρῶτοι διεβίβασαν χρημάτων ἕνεκα τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Εὐρώπην ἐρχομένους καθ' ἡμῶν, καὶ οἱ Γενουήνσιοι τοῦ Γαλατᾶ διὰ προδοσιῶν καὶ ἐπιβουλῶν συνετέλεσαν εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς ἡμετέρας βασιλευούσης. Οἱ Ἐνετοὶ, οἵτινες πρὸ μιᾶς καὶ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ἐξουσίαζον τὴν Πελοπόννησον, πολλαχοῦ οὐ μόνον τὰς ἐκκλησίας ἡμῶν ἔκλεισαν, ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν ἐβάπτιζον βίᾳ κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δόγμα, καὶ ψυχορράγοῦντας δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς νὰ ἐξομολογήσωσιν ἡμᾶς. Καὶ ὅμως οὐδὲν ἔθνος ἐχειροκρότησε πλέον τοῦ ἑλληνικοῦ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας!

Παράδοξος τῳόντι ἡ τύχη τοῦ ἔθνους τούτου! Πεπαιδευμένος τις Γάλλος ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς σχολῆς, πεισθεὶς ἐπὶ τέλους ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι μισαλλόδοξοι, ὡς εἶχε μάθει ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, τοὺς κατηγόρει πολλάκις ὁμιλῶν μεθ' ἡμῶν, ὅτι ἡ τόση ἀνοχὴ των ἀποδεικνύει ἀξιοκατάκριτον ἀδιαφορίαν. « Ἐὰν πιστεύετε, μοὶ εἶπε πολλάκις, ὡς πρέπει νὰ πιστεύῃ ἕκαστος, ὅτι ἡ θρησκεία ὑμῶν εἶναι ὀρθοτέρα τῶν ἄλλων, ὀφείλετε κατὰ χριστιανικὸν καθῆκον νὰ *ἐπιβάλλετε* αὐτὴν εἰς τοὺς ἑτεροδοξοῦντας! » Ἐννοεῖται ὅτι τὰ τοιαῦτα εἶναι ἀνάξια ἀντιῤῥήσεως.

Ἐννοοῦμεν ὅτι πρόληψιν τοσοῦτον βαθέως καὶ ἀπὸ τοσούτων αἰώνων ῥιζωθεῖσαν εἶναι δύσκολον νὰ ἐκριζώσωμεν· ἀλλ' ἐὰν ὁ κόμης Μονταλαμπὲρ ἠρώτα αὐτὴν τὴν παρ' ἡμῖν διατρίψασαν εὐγενῆ καὶ πεπαιδευμένην χήραν τοῦ ἀειμνήστου Λενορμὰν, θὰ ἐμάνθανε παρ' αὐτῆς λαβούσης πικρὰν πεῖραν, ὅτι ἄλλων μάλιστα μισαλλοδοξία ἔπρεπε νὰ κατακριθῇ. « Si la tolérance a toujours été un des caractères distinctifs de la religion grecque, on ne pourrait en dire autant de la religion catholique. Les missionnaires de Rome poussaient le fanatisme jusqu'à soutenir que les maladies épargnaient les Latins, tandis qu' elles faisaient des ravages parmi les Grecs et les Turcs. « Quelquefois, écrivaient-ils, il n'y meurt personne parmi les Latins, tandis que la peste enlève par centaines les Grecs et les Turcs. » (Lettres des Missionnaires, tom. I. L. II, p. 79.)

Ἀποστρεφόμεθα ἀπὸ καρδίας τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις, καὶ διὰ τοῦτο ἀπερύγαμεν πάντοτε ὅσον τὸ δυνατὸν αὐτάς· ἀλλὰ μετὰ τὰς σχέσεις αἵτινες συνδέουσι καθ'ἑκάστην τὴν Δύσιν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, οὐδὲν ἴσως ἀναγκαιότερον νὰ ἐξακριβωθῇ παρὰ τῶν Ἑσπερίων, ὅσον τὰ περὶ τῆς λεγομένης ταύτης μισαλλοδοξίας τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς τοῦτο δὲ οὐδεὶς καταλληλότερος τοῦ κόμητος Μονταλαμπὲρ, ὅστις καὶ εἰς τὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι βαθὺς, καὶ φίλος τῶν Ἑλλήνων ἐκηρύχθη. Εἴθε ἡ μικρὰ αὕτη νύξις νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς ἔργον σκοπὸν ἔχον νὰ φωτίσῃ τὴν ἀποπλανηθεῖσαν γνώμην, καὶ νὰ εὐεργετήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα!

ΣΥΛΛΟΓΗ

λέξεων, φράσεων καὶ παροιμιῶν

ἃ χρήσει παρὰ τοῖς σημερινοῖς κατοίκοις τῆς νήσου Κυθήρων.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 276, 277, 278, καὶ 279.)

—ooo—

Βαβύλα (εἶδος κανθαρίδος). Λέγεται καὶ *Χρυσοβαβύλα*· ἡ χρυσοειδεῖς ἔχουσα τοὺς κολεοὺς Μηλολόνθη, κοιν. Ζῆνα καὶ *Σκωροβαβύλα* καλεῖται τὸ εἶδος τοῦ κανθάρου τοῦ κυλίοντος τὰ ἐκ τῆς κόπρου σφαιρίδια.

Βαγιονέα. Καλεῖται τὸ δένδρον ὁ φοίνιξ. Ἐκ τοῦ Βαΐς (κλάδος φοίνικος) καὶ *Βαγία*, τὰ βαΐα τῶν φοινίκων.

Βαθυλογῶ. Ἐμβαθύνω εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τινός.

Βαντάκι. (τὸ) Λέγεται τὸ δεμάτιον, ἢ ἡ δέσμη ξύλων καυσίμων, καὶ *βαντακάκι*, τὸ ὑποκοριστικόν.

Βάρα. (ἡ) Ἔντομον παράσιτον τινῶν ζώων.

Βαρβάτος. Ζῶα βαρβάτα λέγονται τὰ μὴ εὐνουχισμένα.

Βαρυούσης. Ὁ βαρύνους, ἢ ἀμβλύνους. Λέγεται *Βαρυκέφαλος.*

Βαρυγωμῶ. Διάκειμαι δυσμενῶς, ἢ ὀργίζομαι κατά τινος. « Πολὺ μὲ βαρυγνωμᾷ » τουτ. μὲ παροργίζει.

Βαρυφαίνεται. « Τοῦ βαριφαίνεται », ἀντὶ τυῦ κακοφαίνεται.

Βαρεσούλης. Ὁ ἀδρανὴς, ὀκνηρὸς, ἀκαμάτης.

Βαρυστόμαχα. Καλοῦνται τὰ δύσπεπτα, ἢ κακοστόμαχα φαγητά.

Βαρυχειμωνία. Λέγεται ὁ βαρὺς ἢ δριμὺς χειμών.

Βαρυκοπῶ. Κόπτω ἢ ἀποσπῶ λίθους διὰ κτυπημάτων τῆς *βαρέας* (εἶδος πελέκεως βαρέος).

Βάρυμα καὶ *Βαρύματα* Λέγονται αἱ κατωφερεῖς θέσεις τῶν ἀγρῶν ὅπου λιμνάζουν τὰ ὕδατα.

Βατταλαλῶ. Ἴσως παράγεται ἐκ τοῦ βαττολογῶ, ἢ ἐκ τοῦ ἀρχαίου βατταρίζω (φλυαρῶ λέγω ἄλλ' ἀντ' ἄλλων) « Τί βατταλαλεῖς, καὶ λέγεις », ἀντὶ τοῦ τί μωρολογᾷς. Βάταλον ἐπωνόμαζον καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν Δημοσθένην.

Βατεύουν καὶ *βατεύονται* (τρ. πρ.) Λέγεται κυρίως ἐπὶ τῆς συνουσίας τῶν πτηνῶν (accobuer Couvrir.

Βάτος ὁ ἡ Βάτος τῶν ἀρχαίων. Εἶδος φυτοῦ ἀκανθώδους, καὶ *Ἄρκόβατος* λέγεται ἕτερον ὁμοίας φύσεως φυτόν. Ἀμφότερα δὲ φύονται συνήθως ἐν τοῖς περιφράγμασι τῶν ἀγρῶν. *Βατσουνέα* καλεῖται ὁ καρποφόρος βάτος, καὶ *βάτσουνα*, τὰ ἀλλαχοῦ βατόμουρα, ἢ σμέουρα, ὁ καρπὸς αὐτῆς.

Βασταγός (ὁ) Καλεῖται μεταφορικῶς παρὰ τοῖς χωρικοῖς ὁ ὄνος. Ἐκ τοῦ βαστάζειν τὰ φορτία· καὶ *βασταγίνα*, τὸ θῆλυ.

Βασταγουρέα. (ἡ) Λέγεται τὸ μέρος τὸ συναρμόζον τὸν κλάδον ἢ τὸν καρπὸν μετὰ τοῦ δένδρου. Ἰδίως δὲ λέγεται ὁ μίσχος ὁ βαστάζον τὴν σταφυλὴν (pédoncuee).

Βδία, ἀντὶ τοῦ εὐδία, ὁ εὔδιος καιρὸς μετὰ τὴν βροχήν. *Εὔδιασε*, ἢ *Εὔδιαξε*, ἢ πάει νὰ βδιάξῃ. τουτ. ἔπαυσε τοῦ νὰ βρέχῃ ἢ πλησιάζει νὰ καταπαύσῃ ἡ βροχή.

Βελάζει, ἢ βελάζουν τὰ πρόβατα, καὶ *βέλασμα.* Ὁ μυκηθμὸς τῶν ἀρνῶν ἢ τῶν προβάτων. Τὸ βλήχημα-χάομαι-χηθμὸς τῶν ἀρχαίων.

Βερβελίθρα (ἡ) καὶ *βέρβελα* (τὰ), λέγεται ἡ κόπρος τῶν αἰγῶν ἢ τῶν προβάτων. Ἡ σπύραθος, ἢ σπυρίθιον. Τριβηλά.

Βικὶ (τὸ) ἐκ τοῦ ἀρχαίου Βίκος (πίλληνον ἀγγεῖον οἴνου.) Λέγεται καὶ *βίκα* ἢ καὶ *στάμια*, ἢ *σταμνὶ*. Δοχεῖα πίλληνα ἐπιμήκη, φέροντα ἐν γένει στενὸν τὸ στόμιον.

Βίκος (ὁ). Καλεῖται εἶδος λαθύρου χρησίμου εἰς βοσκὴν ἵππων, βοῶν, καὶ ἄλλων ζώων (Vesce).

Βίος (ἐπιῤῥ.) Λέγεται ἡ πληθὺς, ἢ μεγίστη ποσότης ἀνθρώπων, ἢ ἄλλων ἀντικειμένων, ὡς ἡ φρ. « Τί βίος πράγματα »! κτλ. Σημαίνει δὲ καὶ τὰ πλούτη, ἢ τὴν περιουσίαν ὡς· « αὐτὸς ἐξώδευσε τὸ

βίος του ἤτοι τὴν περιουσίαν του. Ἐξ οὗ καὶ *βιοφάγος*, ὁ καταφαγὼν ἢ ἀσωτεύσας τὰ πλούτη του.

Βλασερὸς. Λέγεται ὁ πρόσφατος ἄρτος. Τὸ σύνωρον ψωμὶ ἐν Χίῳ καὶ ἀνάπαλον. « *Τσελετὸ ψωμὶ* » λέγεται τὸ ἐναντίον τοῦ βλασερὸν, ἢ τὸ τουρκιστὶ καλούμενον μπαγιάτικο.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—ooo—

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟΝ. Τὸ ἑξῆς περίεργον ἐπεισόδιον ἐγέννησε τὴν ἰδέαν τοῦ γραμματοσήμου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κ. Ἀλφόνσου Ἐσκυίρου.

« Περιηγητής τις διερχόμενος πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν ἐπαρχίαν τῆς βορείου Ἀγγλίας ἔρθασε πρὸ τῆς θύρας πανδοχείου, ἐνῷ ἐστάθη πρὸ αὐτῆς ὁ γραμματοκομιστὴς ὅπως δώσῃ ἐπιστολήν. Νεᾶνις δ' ἐξελθοῦσα ἵνα λάβῃ αὐτὴν, τὴν ἔστρεψε πολλάκις ἐν τῇ παλάμῃ αὐτῆς, ἔπειτα δὲ ἠρώτησε πόσον ἦτο τὸ ταχυδρομικὸν τέλος.

» Τὸ τίμημα ἦτο ἀδρὸν, διότι προφανῶς ἡ μὲν νέα ἦτο πτωχὴ, ὁ δὲ ταχυδρόμος ἐζήτει ἓν σελήνιον. Ἀναστενάξασα δ' ἐκ βάθους καρδίας εἶπεν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐστέλλετο ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ της, ἀλλ' ὅτι δὲν εἶχε χρήματα καὶ ἑπομένως ἐπέστρεψεν αὐτὴν εἰς τὸν κομίσαντα.

» Ὁ περιηγητὴς περιήρχετο τὸν κόσμον μανθάνων καὶ παρατηρῶν· κεκτημένος δὲ καλὴν καρδίαν προσέφερε τὸ τίμημα τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοι τῆς νέας ἐναντιουμένης. Ἀλλ' ἡ ἐπίμονος αὕτη ἀντίστασις εἰς τοιαύτην μάλιστα περίστασιν ἐγένετο πρόξενος σκέψεων εἰς αὐτόν.

» Μόλις δὲ ὁ ταχυδρόμος ἔστρεψε τὰ νῶτα καὶ ἡ νέα ξενοδόχος ὡμολόγησεν ὅτι ταῦτα πάντα ἦσαν στρατήγημα αὐτῆς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ της· διὰ σημείων τινων ἱερογλυφικῶν γεγραμμένων ἐπὶ τοῦ φακέλλου, τῇ ἐμήνυεν ὅ,τι εἶχεν ἀνάγκην νὰ τῇ γράψῃ· ἀλλ' ἡ ἐπιστολὴ ἦτο ἄγραφος. « Εἴμεθα τόσον πτωχοὶ καὶ οἱ δύο, ἐπρόσθεσεν, ὥστε ἐπενοήσαμεν τὸν νέον τοῦτον τρόπον τῆς ἀλληλογραφίας καὶ τῆς πληρωμῆς τῶν γραμμάτων. »

» Ὁ δὲ περιηγητὴς ἐξακολουθῶν τὸν δρόμον αὐτοῦ ἐσκέφθη ὅτι ταμιευτικὸν σύστημα δίδον χώραν εἰς τοιούτους ἀθλίους δόλους ἦτο ἀτελές· καὶ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ὁ Κ. Ῥόουλανδ Χίλλ (οὕτως ὠνομάζετο) εἶχεν ἤδη κατὰ νοῦν ἰδέαν νέου ὀργανισμοῦ τῶν ταχυδρομείων.

» Ἐσκέφθη ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου αἱ οἰκογενειακαὶ ὑποθέσεις εἶναι εἰς ἄκρον σπουδαῖαι, ἀλλ' ὅπου τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ζῶσι συνήθως ὅλως διεσπαρμένα, ὅπου ὁ ἐμπορικὸς καὶ ἐπιχειρηματίας νοῦς δὲν ἔχει ὅρια, ἡ ἀλληλογραφία δὲν περιωρίζετο εἰμὴ ὑπὸ τοῦ ὑπερόγκου τῆς ταχυδρομικῆς δαπάνης, καὶ ὅτι ὁ ἀφαιρέσας τὸ κώλυμα τοῦτο ἤθελεν εὐεργετήσει τὴν κοινωνίαν χωρὶς νὰ βλάψῃ τὰ εἰσοδήματα τοῦ ταμείου.

» Ἡ ἰδέα του ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, καὶ τῇ 10 Ἰαννουαρίου 1840 τὰ γράμματα ἐπλήρωσαν μόνον 10 λεπτὰ ὅπου δήποτε τῶν Βρεταννικῶν νήσων ἐστέλλοντο. Ὁ τολμηρὸς οὗτος νεωτερισμὸς ὑπερέβαλε μετ' οὐ πολὺ τὰς ἐλπίδας τῶν νομοθετησάντων αὐτόν· δέκα ἔτη ὕστερον, τῷ 1850, ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων ηὔξησεν ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ἑκατομμυρίου εἰς 7 ἑκατ. 239, 962.

» Ὁ Κ. Ῥόουλανδ-Χίλλ εἶναι ταύτην τὴν ὥραν γραμματεὺς τῆς διευθύνσεως τῶν ταχυδρομείων. »

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ ΚΑΒΟΥΡ.

—ooo—

Ἐμπλεως ὅταν ῥώμης, ὁ κραταιὸς βορέας
Εἰς νάπας καὶ εἰς ὄρη πνέει καταβοῶν,
Θλᾶται ἀνεπαισθήτως τὸ φύλλον τῆς ἰτέας,
Σκεδάννυται ὡς κόνις ἐπὶ τῶν λοφιῶν,

———

Ἀπαραλλάκτως τώρα, καθ' ὥραν ἀποφράδα
Ἡ μοῖρα καταστρέφει ἐν πνεῦμα ἀπηνῶς,
Κ' εἰς θάλαμον δακρύων παρατηρεῖ τις δᾷδα
Κατάψυχρόν τι πτῶμα νὰ φαίνῃ σκυθρωπῶς.

———

Μόλις αὐτοῦ πεσόντος, καὶ ὀρειχάλκου ἦχος
Ἀνήγγειλεν εἰς πάντας τὸν θάνατον αὐτοῦ·
Ἀντήχησαν αἱ Ἄλπεις, θρηνοῦσαι ἐνδομύχως
Τὴν στέρησιν Καβούρου, ἐκείνου τοῦ κλεινοῦ.

———

Συνέκλαυσαν μοχθοῦσαι σειραὶ τῶν Καρπαθίων
Ἐν ἄνδρα τοῦ αἰῶνος, ἐλπίδα τῶν ἐθνῶν,
Αὐτὸν, οὗτινος μοῖρα διέκοψε τὸν βίον.
Κ' ἐνέπλησε πικρίας καρδίας Ἰταλῶν.

———

Θρηνοῦν Ποταμηϊάδες περὶ τὸν Σηκουάνας,
Ταμέσεως αἱ νύμφαι ὡσαύτως θρηνῳδοῦν,
Κ' ἰδιοχείρως αὗται εἰς μέλαινας μεμβράνας
Τὴν ἀποφράδα ταύτην ἡμέραν σημειοῦν.

———

Οἰμώζουσι κ' αἱ νύμφαι τῶν θαυμαστῶν Ἑλλήνων
Νεκύσια τελοῦσαι ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ,
Καὶ στέφανον ἀθρόως, ἐκ ῥόδων τε καὶ κρίνων,
Ἀντὶ τοῦ τελευταίου τῷ πέμπουν ἀσπασμοῦ.

———

Θρηνεῖ δὲ παρὰ πάντας ἡ φίλη Ἰταλία
Τὸν ὑπουργόν της τοῦτον προστάτην τοῦ λαοῦ
Καὶ ἑτοιμάζει' αὕτη ἐν πλήρει παροπλίᾳ
Νὰ τῷ ὑψώσ' ἐν Ῥώμῃ μνημεῖον ἐκ χαλκοῦ.

Ἔγρτφον ἐν Ἰσμαηλίῳ κατὰ Μάϊον 1861.

ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ ΤΣΕΛΕΠΙΔΑΚΗΣ.